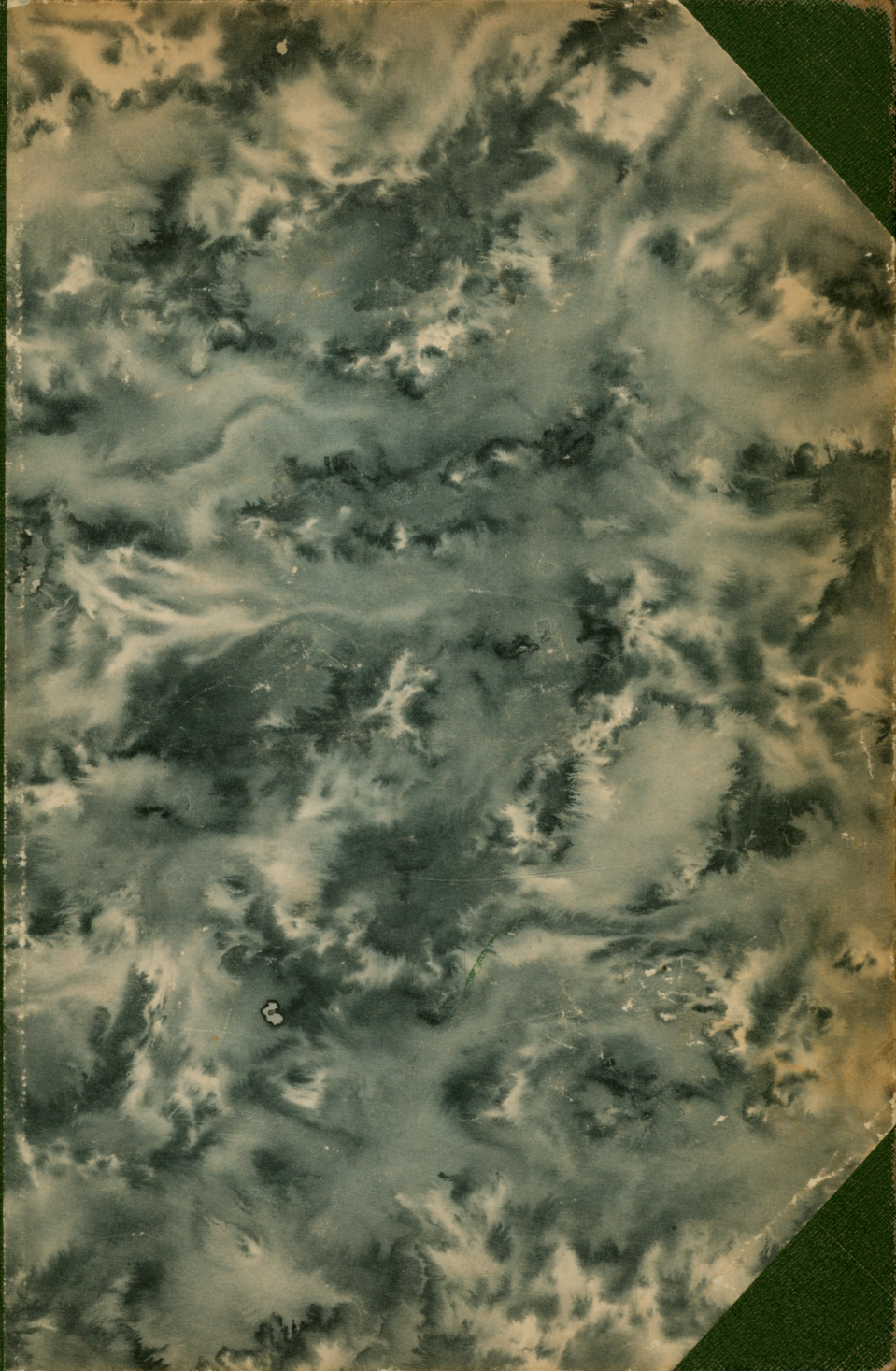

MAKAY

Hegyen-
völgyön

28-V

MAKAY BÉLA

HEGYEN-VÖLGYÖN

TERMÉSZETI ÉS VADÁSZKÉPEK

Könyvtár
EII. 2020

A SZERZŐ TOLLRAJZAIVAL

Országos Erdészeti Egyesület Wagner Károly Erdészeti Szakkönyv	
Leitári szám:	273 / 2008.
Csoport szám:	I.
Raktári jelzet:	S. III. II.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1911

FRANKLIN-TÁRSULAT, NYOMDÁJA

ÓRIÁSOK TEMETŐJE.

Lefújtak.

Az utolsó puska lövés után a kopókoncert végső akkordja is elhangzott.

Vége a hajtásnak.

Az áfonyabokrok és májmohos sziklatömbök között egymás után sompolyognak elő a fáradt kopók. «Zahraj», a vezérkopó olyan lucskos, hogy a gránittömbökön hagyogtatja maga után vizes talpának a nyomát. Bizonyos, hogy a Krahulcsó-völgy rohanó patakjában is gázolt az üldözött vad után. Nyomában a dalia «Csárdás». Meg-megáll. Reszkető, kilógó nyelve és ziháló horpasza mutatja,

hogy mennyire fáradt, kimerült ez a legkitartóbb kopó is. Nemes életpárja, a kecses «Diana», valahol elmaradt; talán

I*

MAKRY JÉL

valamelyik távoli völgyben dermedt vadon lakmározik. «Plutó»-n meg «Bábi» ténsasszonyon, a szürke tiroli tacsópáron, mely nagy ravaszul kellő távolban most hever le a süppeteg fűbe, bizony meg se látszik az erős hajtás. Ennek alighanem oka lesz. A mint a fűből sunyi módon kiütögetik a fejüket, hamiskásan rángatózó szemöldökükkel mintha oda intenének a többinek, hogy: No bolondok! kellett a sok lótás-futás, sok semmiért? Hiszen rövidebb úton is vissza lehetett jönni ide, a honnan kiindultunk. Ez a két «ördögfajzat» bizonyos, hogy kiállt a hajtásból, mert hát csak a biztosat, a «meleg» nyomot szeretik, a mikor az orruk előtt a vad.

Beérkezik az utolsó kopó is: «Fogas», az izmos, erős, disznós kutya. Biztos tehát, hogy a hajtásban vaddisznó nem esett, mert különben most azt strázsálná. Pedig vaddisznót szerettünk volna megállítani a Kriván alatt, a Krahulcsó vizenyős, dágványos völgyében.

Vége a hajtásnak mára. Vállamra vetem Manlicheremet. Mehetünk. A «Pri Sztudni»-völgyi vadőr, Uhorcsan Brezina Misó, czorkára fűzi a kutyákat és a lánczos ötösfogat csakhamar nyomomban csörömpöl a meredek völgyoldalban, fel a tetőre. Háznagyságú sziklatömbökön kuszunk. A hol már a szegesczipő sem segít, ott térdünket feszítjük neki kétoldalt a sziklafalnak, melynek a kapaszkodás közben lefejtett mohos bundája minduntalan a kezünkben marad. A sziklatömbök közeit, hézagait bujántenyésző áfonyabokrok töltik ki. A hasadékokban és sziklaölnén, mint óriási gránit edényekben, egész virágerdeje fészkel a hanga, csarap, ragyabura és azalea-féléknek. Ha csak a sziklák mohköpönyege vagy egy marék «havasi rózsa» marad kapasz-

kode kezünkben, az még hagyján; mert lábunknak van támasza. De Isten legyen annak irgalmas, a ki a csalogató, illatos virágok közé lép. Akár csak gyanutlanul farkasverembe lépett volna. Az még szerencsés, a ki a virágostól, mindenestől együtt mélyebbre leszakadó, nedves televénybe derékig süpped s nem egyenesen a másvilágba lép, vagy legalább is nem a lábát töri. Azt se mondhatom, hogy: «kutyának való út», mert ez ellen meg az egymást ránczígáló kopófalka emelne alapos kifogásokat. Hiszen annyira csetlenek-botlanak, hogy a czorkát is meg kell oldanunk és úgy tologatnunk fel egyik szikláról a másikra «ő kutyaságaikat», mintha bizony valami piramisokat mászó ángliusok volnának. A fáradságos út elég hosszú, de rövid idő alatt eljuthatni rajta a másvilágra.

Kerülgetjük is a hol csak lehet a virágos «halálvermeket». A vadszeder indája is mintegy óva-intve szúrós rostélyt vert a virágos gödrökre, hogy még inkább elmenjen a kedvünk arrafelé jární.

Olyan ez a csupa rengeteg kötömbökből álló «kövön-kő» völgyoldal, mintha nem is az özönviz jégárja, hanem az egetvívó titánok, hegymagas óriások hordták volna össze garmadába parittyaköveknek, valami démoni harczra. A vörösáfonya bokroknak vérszinű apró bogyói meg a fényes zöld leveleken úgy festenek, mint szerte-széjjel frecegett millió vércsepp.

A mint egy sziklatömbön megpihelve, magamban félhangosan így gondolkozom, rábólínt mellettem Uhorcsan Miso: Biz úgy van az, uram!

Vékony vizsugar szökel egy repcsénnyel befuttatott mohos szikla hasadékából és szivárványszínű kristálycsepp-

jei tótkalapnagyságú medenczébe hullanak. Reszelőssé száradt torkomat szeretném megnedvesíteni. Megmerítem a jéghideg tókában črpákom (ivópoharam)-at, de Misó ijedten kérlel:

- Ne igyál ebből a vízből, uram!
- Nincs melegem.
- Nem is azért.

Mondok, talán bizony valami mocsaras dágványból, erjedő hegyi láp vizéből szivárog, a melyben redőslevelű mérges záspa és fekete hunyor ázik és rothad; azért óv.

— Talán bizony mérges?

— Az uram. Mérges, gonosz víz. Elkárhozol, ha belőle iszol.

Már erre a babonaságra hangosan, szívből elkaczagom magamat.

Misó elhalványodva kapja le a fejről a kalapját, szaporán keresztet vet és szinte könyörög: Ne kaczagj a Krahulcso-völgyben, uram, ha kedves az életed!

— Hahaha! Hihhi! Hohoho. Huhuhu! Hu-hu! Hu!... Minden völgytorokból, sziklafokról öblös hangon nem is kaczagnak, de üvöltenek vissza reám. S mikor már azt hiszem, hogy a gonosz visszhang a pokoli gúnykaczajba belefult, a messze bérczeokról még egyszer gúnyosan felkaczag: Ha-ha!...

A megrezenéstől a talpalatnyi sziklán megcsuszom s bizonyosan lezuhanok valami virágos sirgödörbe, ha Uhorcsan még idejekorán meg nem ragadja a karomat. A víz is kiloccsant a poharamból.

Talán a sors is azt akarta, hogy ne igyam.

— Mondtam uram! Nevet a *Gonosz*. Oly komolyan mondta ezt Misó, hogy habár legkevésbé sem vagyok ba-

bonás, borzongás fut végig rajtam, mintha valami nedves völgy halálhideg szele csapott volna meg.

— Pán velkomozsnye. Istent kísértesz! Szerencsétlen hely ez. A ki ennek a vizéből iszik és felkaczagja a Gonoszt, az menten szörnyet hal; ijesztget tovább Misó és otthagya engem a faképnél, igazabban a sziklák közt, a hogy csak bir, iparkodik felkapaszkodni a tetőre, hogy mihamarabb kívül legyen a veszedelmes hely büvkörén.

Csak a tetőn értem utól, a mikor a szivszakasztó kapaszkodástól kimerülten már erősen nekigombolkozva, ingujjban üldögélt a maga alá gyűrt «kamizol»-ján (bundabőrből készült bekecs) és hol pipáját tömögette, hol verejtékező arcját törölgette. Szegény ördög — gondoltam magamban — nagyon megijedhetett.

Misó elérthette a gondolatomat, mert maga kezdte azzal, hogy:

— Nem tréfa az, a mit mondtam. Nem tréfálhat az, a kinek a felesége, az én szépséges Markám, szörnyet halva itt zuhant le a Krahulcso-völgybe; mert felkaczagta a Gonoszt és ivott a vizéből.

— Nem értem mit mondasz, Misó?

— No, hát csak ülj le uram; itt már elmondhatom. Úgy is meg kell várnunk a többieket. Itt megpihenhetünk.

Hullott száraz fenyőgalyakból rőzsét gyűjtött. A felgyuladó rőzserakásból csakhamar opálkék füstoszlop emelkedik zsinóregyesen az azurkék levegőégbé. Mintha a fölötünk lassan uszó tarajos felhő szivná magába a fenyőfa illatos áldozás-füstjét.

Misó megtömött pipáját bedugja a parázsba; majd mikor már a beletömött bagóval együtt izzani kezd, kiveszi; lefujja

róla a hamut, pernyét; hüvelykujjával megest megnyomkodja a bagót; egyet-kettőt szippant, csak úgy próbaképen; ugyanannyit szittyant csak úgy fogvégről; megtörli a homlokát ingujjával, a száját meg csak úgy marokkal; foghegyre kapja szortyogó pipáját, — így készülődik a szóra.

Ha Misó pöfékel, magam is rágyujthatok. A Krahulcsövölgyben nincsenek «tudákos vadászok», a kik lexikonokból czitálnák rám a rosszul alkalmazott paragrafusokat a vadászás alatti dohányzás miatt.

A meredek kapaszkodón fárasztó izommunkát végzett térdem még reszket, de szemem már a völgyoldal sziklaparkányáról elém táruló remek képet csodálja.

Alattam sötétlik a vadkanjárta Krahulcsó mocsaras völgye, mely — valahonnan a bérczeokről leszabadult, óriási sziklatömbjeivel és egymásra omlott ősfenyőivel — olyan vad, a milyen csak a pokol tornácza lehet. Azt hinném innen felülről, hogy nyitott mély sirban ezer és ezer óriás koponyája fehérlik; pedig csak a sötét völgyfenéken egymáson heverő görgeteg kövek, melyeket a hegyoldalból leszivárgó vadvizek csobogó patakja gömbölyít és mosogat zugó mormolással.

Körülöttem a fenséges Tátra égbenyuló bércei emelnek megvíthatatlan kőfalat.

A magas fennsikről is óriási arányokban felülemelkedett és mérhetetlen kötömégük súlyával nyomasztólag ható Tátra-bérczek sorában élesen kiválnak: a mélység fölé hajló, ferdehátú vén Kriván; a kopár Szoliszko tömege; az élesgerinczű, zergenyájas Osztri; a törpefenyővel borított, lapos Placsnik; a kövön-kő Kopki; a simahátú, meztelen Tupa; a csipkésparkányú, ezüstkoronás Tátracsúcs;

a szénapetrenczeformájú Oszterva és közöttük, hatalmas, széleshátú bástya gyanánt a fenyvesaljú Bástya.

Mintha nem is csak otromba, érzéketlen kőtömegek lennének. Szinte érzem hatalmas szivük dobogását, mely megrepeszi kőbörtönének falát.

Olyanok, mint megannyi egymásra omlott, harcban elhullott, kővé vált óriás.

De hát hadd beszéljen Misó.

*

— Bizony uram, azok. Óriások temetőjében vagyunk. Óriások voltak ezek a hegyek mind. Nekik is az okozta vesztüket, a ki az én Markámat megölte. Kettecskén, csendes boldogságban laktunk a völgy kis házában, tudod uram, ott a tavacska mellett, a melyből a Fehér-Vág egyik ága fakad. Nem kerestünk senkit; nem keresett senki. Akkor még nem vadásztak annyit errefelé az urak.

— Misó, talán féltetted is az asszonyt?

— Mitől, kitől, uram? Hej! pedig szép asszony volt Marka! Gömbölyü arcza rózsaszín, mintha rózsagyökérben mosdott volna. Szeme nefelejtstkék, mint a tengerszem, melybe belémosolyog az ég. Lazán fonott haja aranyos napsugárnyaláb. Ingó-ringó, könnyű járása volt, mint az őzikének; a mohán lépte nyomot se hagyott. De ha kellett, zergekönnyűséggel ugrott át széles sziklahasadékokat, a melyekben a halál leselkedik.

— Együtt járta velem az erdőket, bérczeket. Ismert minden hegyet, völgyet, forrást, tavat, ösvényt. Csak a Kra-hulcso-völgyet és a Gonosz vizét nem. Megmutattam neki

merre van, de arra kértem, hogy ide ne jőjön soha. Itt ne kaczagjon soha.

— Hej! te Misó; mégis féltél, hogy ide csal valakit a kaczagása.

— Ennek is meg van a maga oka, uram. Majd, ha elmondom, elhiszed, hogy a Tátra-bérczek hajdan mind élő emberek voltak. Olyanok, mint jómagunk; csakhogy óriások.

— Régen, nagyon régen, — mikor még mi szegény apró emberek, nem éltünk a földön, — tündérvilág volt ezen a vidéken; — fordított egyet Misó a Marka történetén és belekezdett a Tátra-bérczek meséjébe.

Az illatos alpesi fű közé hanyatt heveredve egy ideig nyitott szemmel csak hallgattam a vezetőm ajkairól folyó történetet; de aztán az izzasztó őszi nap melege, az ózondús hegyi levegő és a mámorító virágillat annyira elbágyasztott és megrészesített, hogy ma már igazán nem tudom, hogy: csak hallottam-e, vagy csak álmodtam-e a Tátra-bérczek regéjét.

*

Az öreg tündérkirálynak két leánya maradt. *Gonosz* az idősebb, *Jószív* a fiatalabb. A koromfekete-hajú, éjfelete-szemű néne: csupa büszkeség, uralkodni vágyás, szívtelenség. Az aranyszőke-hajú, égszínkék-szemű hug: maga a szenteség, szerénység, szivesség.

Az idősebbik leány az öreg király halála után, menten magához szerette volna ragadni atyjaura koronáját. De hát — így szólt a tündérek törvénye — csak az követheti a királyt a trónon és választhat feleséget a két

nővér között, a ki megtalálja az öreg király halálakor a hegybe sülyedt, óriási, ragyogó «Karbunkulus» követ. Mert hát, míg ez a kő a föld alatt pihen, nincs világító napja se a sötét gyászba sülyedt, szomorú, nagy Tündérországnak.

Eljutott a hire aranyos Jószívnek, íent a magas Északon lakó óriás Tátrik országa deli királyfiához.

Nosza, kapja magát Tátra királyfi, összegyűjti legkedvesebb testőreit; a többek közt: az óriások közt is óriás *Tömeget* (Szoliszko), az éles baltájú *Élest* (Osztri), a tömzsi *Tompát* (Tupa), a laposmellű *Lapost* (Placsnik), a görbehátú *Görbét* (Kriván) és mindezeknek vezérét, leghűbb *Bástyá*-ját. Hetet léptek hét mérföldes csizmájukkal és «hipp, hopp, ott leszek, a hol akarok!» máris ott állottak leánykérőben a tündérr királylányok előtt.

Hát bizony Tátra királyfi olyan szép volt, hogy tüstént belészeretett Jószív is, meg Gonosz is. A királyfinak azonban teste-lelke csak a Jószívet kívánta.

Jaj, de hát hogy találja meg Tündérországnak sziklába rejtett napját, a ragyogó Karbunkulust.

Történt, hogy a mint egyszer Tátra királyfi fát vágott a nap hijján már fonnyadó, száradó tündérligetben, véletlenül olyan mélyen belevágta a baltáját a kemény kősziklába, hogy csak látja, látja, hogy a vágás nyomában támadt hasadékból valami ragyogó fény festi veresre Jószív aranyzőke haját. Hát bizony ez nem volt más, mint a «Karbunkulus».

Neki is fogtak az óriások a sziklarepesztéshez és alig telt el hét nap meg hét éj, már fennen ragyogott Tündérország felett karbunkulus napja.

Készülődött Tündérország Tátra és Jószív lakzijára.

Jószív sirt örömeiben. Gonosz sirt dühében. Mind a két királylánynak meg volt a tündérek közt a maga pártja is.

S így esett, hogy mielőtt Tátra és Jószív elmondták volna egymásnak a «holtomiglan-holtodiglant», Gonosz megtámadta gonoszaival a Tátrikat: ha övé nem lehet Tátra, hát ne legyen másé se; senki se ölelhesse keblére soha.

A Tátrik hősiezen védelmezték magukat és védték a királyfit. Halomra gyűjtötték parittyaköveknek a szerteheverő kavicsokat és bőszen üvöltéssel ostromolták a Józsvet is fogvatartó gonosz tündéreket.

Zeng az ég az óriások üvöltésétől és mennydörgés minden lábdobbanásuk. Villámok cikláznak szemükből. Reccogva roppan össze fényes Tündérország, a hová lesujtának. Bástya vezér elesik. Hatalmas teste feltartóztatja a fürge tündéreket.

Már-már elérik és megszabadítják Józsvet a Tátrik, mikor Gonosz rávág tündérvesszejével a karbunkuluskőre és egyszerre összeomlik fényes Tündérország és kővön-kő lesz minden, a miben eddig élet volt.

Kialudt a karbunkulusnap vöröségő tüze. Most csak kopár, piszkos, szürke, ormótlan kötömg a Zöldtó felett.

A gonosz királylány bűbájossága kővé változtatta a hős Tátrikat.

★

A közalgő zivatar előhírnökének, az égzengésnek hangjára felocsudtam félálomból. Megváltozott az idő körülottem. Azt se tudom, meddig aludtam.

— Elszundítottál uram — figyelmeztet Misó.

Valóban csak álmodtam-e?

— Látod uram! Egy kaczagás csak a Krahulcsó-völgyben s máris vihart hoz. Jár a gonosz tündér. Felköltötte a kaczagásod. Vihar a visszhangja.

— Az ám! Dühében már üvölt a kőévált Tátrik közt. Jajongása szélsüvítés. Sirása zuhogó zápor, köveket hengergető fergeteg. Lehelete szurós zuzmara, velőfagyasztó, metsző hideg. Ha egyet sóhajt, a hegyóriások közt deres lesz mindnek az üstöke és Tátra királyfi opálkék palástjának ráncaiban csillogni fog már a kora-őszi hó. Jószív ellenben suttagó szellő képében jár búsan a kőévált óriások között. Ha langyos fuvalat éri arcodat, selymes keze simogatását érzed. Ha a lombok zizegnek, susognak, sóhajtását hallod. Leheletéből köd támad s ezzel törölgeti a harmatot izzadó bérczek homlokát. A csendesen csobogó, duruzsoló kristálypatakocskákból panaszos szavát hallod. Ezt álmodtam én Jószívről és Gonoszról Misó.

— Igazad van, uram. Magam is így tudom; csak hogy te szebben tudod elmondani. Nézd uram ezt a tengersok áfonya boggyót. A vörösáfonya boggyója a hős Tátrik elhullott vércseppjei. A fekete áfonyabogyó ott terem, a hol gonosz tündér vérzett. Jószív is, Gonosz is sirdogálnak örökké. Mindketten Tátra királyfit siratják; kiki saját szive érzése szerint. A merre csak járnak, mindenütt apró vizerek támadnak hulló könnyeikből. Könnyeikkel öntözik a hegyóriásokat. Jószív könnye üdítő, kristálytisztá víz; Gonosz mérgező, mocsaras dágványokat teremt, mérges növényeket éltet és magában hordja a sorvasztó kórokat. Gonosz a sötét sziklák közt feketélő «*Poprádi tavat*» sirja tele.

Jószív könnyeiből gyarapodik a kristályvizü «Csorbai tó». Az alpesek tengerszemei mind a Tátrikba szerelmes tündérek könnyei.

— Hej uram! Ovtam, intettem az asszonyt, hogy kerülje a Krahulcso-völgyet mérges vizével és gonosz visszhangjával. De hiába! Kíváncsi a fehérnép mind a hány — vette fel Misó ismét felesége szerencsétlen esete történetének fonalát.

— Bizony most már elhiszem, hogy ha egy-egy vadászatra hajtónak hívtak és otthon kellett hagynom az asszonyt, eljárogatott a Krahulcso szikláinak közé. Már pedig — igaz, a mi igaz — ezt azért se szerettem, mert néha azt a szoknyakergető Duba Misót is arrafelé láttam kujtorogni. Misónak hívták a gonoszt, mint engem. Hej! csak egyszer öltre mehettem volna vele; magam se tudom, miért kívántam ezt olyan nagyon!

Elborult Misó homloka, mintha valami sötét gondolat fellege ült volna rá s aztán hévvel folytatta:

— Egyszer — úgy mint ma is — valamivel korábban fújták le a hajtást; talán éppen ezen a tájon. Alig hogy lepihentünk, ismerős csengésű kaczagás és hívó hang üti meg a füleket: Misó! Misó! Az a! Szakasztott a feleségem hangja; így szokott hívni, keresni, ha a fenyvesekben elmaradt tőlem. Talán valami baj érte?

— Felugrottam. Szaladtam, rohantam kövön-bokron át a hang irányában. Innen, a Krahulcso-völgy oldalából, a forrástól jött. A szakadék párkányáról letekintve látom, hogy alattam áll Markám egy kiugró kötömbön: mint egy Mária-szobor. Nem merek rákiáltani. Velem szemben a hegyszakadék túlsó oldalában meg Duba Misót látom. Rám

néz a gonosz; rám vigyorog szemtelen pofával; aztán gunyosan felkaczag, hogy a pokol völgye a hahota visszhangzásában majd megszakad. A hahotázásra megrezzen, felnéz reám szegény feleségem és rémes sikoltással lefordul az éles sziklatömbökkel párnázott mélységbe...

— Bizonyosan megrémült az asszony, — úgye Uhorcsan — hogy az a Misó olyan hirtelen meglepte?

— Azt hiszem, uram. Meg hát bizonyos, hogy ha kaczagott, kíváncsiságból ivott is a Gonosz vizéből.

Hm!? Lehet. A bizalom, megnyugvás, hit sokat ér; nem is zavarom hát szegény Uhorcsan Misót.

De hát bizonyos-e az, hogy *melyik* Misó lepte meg az asszonyt?

Bizonyos-e az, hogy az asszony, a Gonosz forrásánál is nem tiltott boldogság cseppjeit szűrölte-e?

Bizonyos-e az, hogy az asszony kaczagása nem a *másik* Misónak szólt?

De hadd maradjon meg *hitében* legalább az *egyik* Misó. Talán szerencsésebb mint a *másik*, a ki mindent *tud*. S ne zavarjuk a halott nyugalját.

— — — — —
1851
— — — — —
*

Mind a ketten elhallgattunk és az az egy bizonyos, hogy mind a ketten *mást* gondoltunk az esetről.

Uhorcsan Misó, hogy kiöntötte szive fájalmát, arra kért, hogy:

— Tudom uram; megirtad már, hogy vertek huszonötöt a «szarvasölő» Zabaka Danira azért, mert álomból ébredve a megsebzett szarvas koronáját összetörte s mindezért a csa-

logató «vodnik»-ot, a viziembert okolta. Tudom, hogy megirtad Lach Rapos Jano históriáját is, a mikor a pálinkászsídó mintakofferjét a vadász urak ebédjéhez felcipelte a hegyre. Ird meg hát Tátra meséjével Markámnak a történetét is, hogy minden errevetődő ember, a kinek kedves az élete, tudja, hogy: ne igyék a Gonosz vizéből és ne kaczagjon a Krahulcso-völgyben.

*

Megirtam.

1851

/1866/

FEHÉR VILÁG.

Sima hótakaró borítja a mezőt.

Az egész éjjel fujt metsző északi szél — ha lehet — még simábbra gyalulta a havat, mely most villódzva világít a hajnali szürkületben.

Gödröt, göröngyöt gondosan elegyenget a végtelen, sehol meg nem szaggatott hólepel. Semmi sem árulja el: hol van alatta szántás, vagy tarló; friss vetés zöldje, vagy gázos ugar.

A hólepel elsimítja az egyenetlenségeket s kiegyenlíti az ellentéteket. Örömet, fájdalomat, — élőt, holtat egyformán eltakar.

Friss havazás után az éjjeli szél a lankás domboldalak fennsíkján összesöpörte a havat; sikot csinált a völgyből s dombot a lapályon. Hullámvonalak jelzik a hótengeren a hófuvást.

Útnak, csapásnak nyoma nincs; olyan a mező, mintha teremtett lélek erre soha nem járt volna.

A hósivatagban a hang is megfagyott.

Az azurkék égboltozat óriási, áttetsző üvegbura gyanánt borul a nagy fehérségre, mintha senkit se ki- se beereszteni nem akarna. Az ég azurja a zeniten a legsötétebb s lefelé, a látóhatárhoz közelebb, mind világosabb kék. Keleten világos zöldeskék fényes sáv hasad a mesteri üvegbura szélén.

A mennyboltozat milliányi apró mécse már kialudt. Csak a hajnali csillag szelid fénye pislog még és halványul mindinkább, a mint keleten az ég alján a zöldeskék fény-sáv helyén előbb hideg sárgaság, majd narancspirosság ömlik el.

Kémlelve pislant le a «hajnali őrtálló» kelet felé: ugyan hol késik, jön-e már hatalmas ura, a nap, melynek kiapadhatatlan fényéből rövidke uralomra ő is ragyogást merít.

A pislákoló csillagocska csak urát várja, hogy nyugodni mehessen.

Ott is mintha hazafelé sietne «valaki». A hómezőn kócska alak baktat. Nagyokat vet magán: meg-megül. Megdörzsöli zuzmarás bajszát, megrázza havas bundáját, egyet rug a havon és eszeveszetten nekiiramodik a fehér semminek. Vén lump, egy kujtorgó nyulférj siet haza. Valami muri lehetett az éjjel. Kicsit megkésett; azaz hogy nagyon is «korán» kerül haza s a mámi alighanem családi patáliával fogadja. No de úgyis eléggé havas, zuzmarás ökemének a bundája; nem árt neki egy kis kiporolás. Hm! kissé lassan megy a sietés. Bele-beleszakad a hóba; néha alig bír kikecsmeregni a gödörből. Bizony erősen havazott azóta, hogy az este elkerült hazulról.

Most elérte a kis erdőt; egyszerre nyoma vész a zuzmarás bozót között.

A hajnali csillag még egyet pislant, aztán behunyja álmos szemét.

Rózsaszínű lángocskák röpködnek az azurkék égen. Leszusznak a levegőürbe. Imbolyognak, tánczolnak. Majd czérnaszál-vékonyra foszlanak, s meglippennek ágon, bokron, völgyhajlatban, dombtetőn.

Pirkadni kezd.

Rózsaszínű határvonalak élesítik a tárgyak alakját. Minden dombhajlat, minden fa és bokor, melyet zuzmara és hó borít, rózsaszínű szegélyt kap, mely a hó fehérségén át kékes árnyékba vész.

A messze látóhatárról nagy tűz fénye verődik ide. Lángba borul a hómező.

Most bukott fel a nap biborkorongja a havas látóhatár peremén. A fehér egyszínnek csalékony távlata oly közel hozza, mintha a tüzes korong rögvest a hómezőre dőlne.

Vérben fürdik a nap, de már a zenit alatt szelid aranyrózsaszínben olvadt fel a látóhatár peremén, keleten biboros hómező. Minden határozottabb alakot nyer. Mindennek színe rózsaszín és sejtelmes lilás árnyékok surrannak végig a hómezőn s ölelkeznek a csupasz kis erdő kékes homályával.

A nap kiemelkedik vérfürdőjéből; piros, telt arcza sápadozni kezd és aranysárga hétköznapi öltözetében indul megszabott útjára.

Az izzó lávafolyam jeges hideget sugároz. Nem meleg, hanem metsző hideg ömlik szét megjelenése után a mezőn. Hová lett a nap perzselő nyári heve! Bizony, bizony az «öreg úr» az égen tán maga is fázik és lábzsákot huzott köszvényes lábaira; mert mintha némi felhő gomolyogna alatta.

A nap korongja már nem is sárga; csak a széle, körülete. Magja olyan, mint a fehérré fakult réztányér, mely a szél borbélyczégére gyanánt fityeg az azurkék égboltozaton. Valóban, a napkelte nyomában támadt szél szinte

végigborotválja a mezőt s metsző élével az eleven húsba vág. Könnyet sajtol a szemből.

Dermesztő hideg van.

Olyan, mint a mikor úgy érzi az ember, hogy orrát-fülét tüzes vassal sütögeti valami s ha ijedtében hozzákap, mégis azt hiszi, hogy semmit se fogott.

Hideget sugároz a hó; hideget maga a fakó nap is és minden lélekzetvétel zuzmarás ködpárába burkolja azt, a kinek meleg vére van.

A mint a nap emelkedik, a légmozgás csendesül, a szél elül, de a hideg csak nem szünik.

Ragyogó fény önti el a mező hótakaróját; de ez a fény már *fehér*.

Fehér a mezőn minden s fehér falként szegélyezi a kopasz, kis erdő is.

De hisz most már látszik, hogy az erdőcske se kopasz. Fehér lombozatként fedi a zuzmara s fantasztikus, mesebeli alakokat teremtett a kopasz fákból a tél, a természet czukrászlegénye. Minden fát roskadásig czukorjegecsekkel hintett be. A néma fehér erdő ölelkező ágai közt sejtelmes, kékes homály, — de ezen kívül az egész mezőn más szín nincs, mint szűz fehér, melynek árnyalata nincs.

S e nagy fehérség felett a «megfagyott csend» honol. Tündér erdő-mező, melynek elvarázsolt területén egy időre a hang is megfagyott. Életnek semmi nyoma.

Óhó! dehogyan is nincs! csak keressük a nyomokat, majd mindjárt megszólal maga a néma mező, áruló szűzi leple, mely eladja az ártatlanságával visszaélő, telhetetlen embert.

Horpadások vannak a friss hóban, jobbra-balra, egye-

nes vonalban. Mintha lépések volnának. Otromba nagy, parasztsizma gyurta le a szűz hóréteget a szántásig. Helyel-közzel még a sarjadosó vetés zöldje is kilátszik. Fáj nézni, hogy tiporta sárba a természet szüzességét a patkós sarok.

A lépések a kis erdő felé vezetnek. Dombon fel, hajlásba le. Úgy kell neki! Itt elvágódott a kószaló. Megbotlott valami rejtett kukoriczatorzsán, a mit hóbuczka takar. Az egész alak mélyen rajzolódik a puha hóban. Ijedten kapaszkodott a fagyos semmibe, mert a hóban kiterjesztett karjának is ott van hű lenyomata.

Fejszéje is volt vagy mi, mert az elhasalt alak mellett ennek is ott maradt a hóban «hült helye», a mint kapkódtában kezéből kiejtette. Sapkája is leröpült fejről; de ez már nem sülyedt mélyen a hóba; alig sértette meg a kissé keményebb felső réteget. A magányos vándor feltápászkodott és a mint a nyomok mutatják, folytatta útját a kis erdő felé. Bizonyos, hogy hatalmasan elkáromkodta magát; mert különben a domb alatt, onnan a túske alá kapart vaczkából nem ugrott volna fel az a vén kani, mely fülét hegyezve ott dobálja most magát, hosszát, előre a hómezőn. Megült. Hátsó két lábára áll s úgy neszel hátra: «Hátha nem vettek észre? Tán nem is kéne messze futni? Milyen jó kis helyem is volt!» Úgy meglapul a hóban, hogy a füle is alig látszik ki. Aztán egyszerre csak ismét felpattan; ketőt-hármat oldalt ugrik s kirug, hogy a hótakaró csak úgy sziporkázik bele. Vesd el magad! fut ki a világból; de már a harmadik ugrásra úgy eltűnik, mintha a hó nyelte volna el. Valami dombhajlat mögé került, melynek határvonalát az árnyék nélküli nagy fehérség meglopta.

Mitől is ijedhetett úgy meg?

No lám, ott baktat az első úttaposó a hómezőn. Ez elől iszkolt a tapsifüles. Csakugyan az a két otromba parasztcsizma! A gazdája akár albérletbe is adhatná, mégis elég helye volna benne. Benne van a gazda is és ugyancsak nehezen emelgeti a rátapadt, fagyott hótól félmázsás «mértföldjárók»-at. Most megáll. Valamit nézeget a hóban. Ott keresztezi útját a nyulnyom; ütheti már bottal. Megcsóválja fejét, de nem tétováz tovább, mert a nyomon végignézve látja, hogy kivezet a világból. Ezen nincs mit keresnie. De hát mi járatban lehet? Éjjeli lump — ha «ember» — nem a mezőn botorkál; messze van ide a korcsma tájéka. Az is bizonyos, hogy nem hajnali kirándulás kedvéért iparkodik a kis erdő felé. Mert, hogy nagyon is oda iparkodik. Hóna alatt szorongatja fejszójét. Azt lehetne hinni, hogy fáért megy az erdőre. De hát miért ily korán, miért ily loppal? Más járatban lesz, tilosban botorkál ő kelme.

Megáll a kis erdő szélén. Bizony nem csodálni jött ide, pedig volna mit. De érzéketlenül hagyja a fehér csoda. Oda se néz neki. Az erdő tövében most eszébe se jut, hogy valaha zöld lombok fedték. Ragyogó zuzmara fedi az ágak szövevényét; olyan az erdő, mintha fehér üvegcsipkéből vert takaró borulna a kopasz ágakra. A vastagabb ágak s a faderék hónalját puha hóréteg borítja. Galambtollal van behintve az egész erdő. Nincs oly rongyos, száraz levél, — alaktalan gaz, — kóczos, csitri bokor, — a melyet a zuzmara csodás alakú hóvirággá ne formált volna. A csipkebokor aszott gyümölcse fázva piroslik a zuzmara közt s fagyos kökény hamvas kékje ütögeti ki magát a bokrok szövevénye közül. Zizeg az erdő, csengő hangot ad a zuz-

mara. Fehér galambok röpködnek a galyakról s megülnek a keményre fagyott hóleplen. A csillogó hókristályok pislogva nézik: mit akar ez az ember, miért zavarja az elvarázsolt erdőt? Itt is, ott is pislog a hó. Isten szeme gyulki minden hókristályban, úgy figyel: mit művel a szűzi hómezőn a «sárból gyurt».

Miért is mondjuk, miért is hisszük hát, hogy a teremtés ura «az ember», a megvetett sárból van gyurva, a hová a világ minden piszka, szennye összefoly? Avagy lehetett-e valaha a föld, e sárgolyó tisztább, mint ma? Ha igen, úgy a sarat is csak az ember lelke mocskolta be, mely Istenétől elfajzott, süllyedt, romlott. S mégis hány lélekben süllyedt ember kerülgeti a sarat, irtózik a sárba lépni; kényes cipője fényére, míg lelke sáros, gondolata szennyes.

A hó ragyogó fehérsége az ártatlanság, a szűziesség maga. A megtisztult, makulátlan embernek hóból kellene gyurva lennie. A hó minden egyes kristályából az Isten szeme ragyog, lélek van benne minden szenvedély nélkül. Szenvedély! Ez az, a mi a sárból gyurt embert a föld sarába visszaviszi. Ez az, a mi a hóból gyurt embert megolvasztaná.

A sárban szenvedély honol, a hóban szűzies nyugalom.

*

A báránybőrsüveges kémlelve figyel arra felé, a merről jött. Semmi nesz; kihalt az egész mező. Aztán végigvizsgálja az erdő szélében a hómezőt. Sima az, mint a lecsiszolt márvány; nincs nyoma rajta állatnak, embernek. Leguggol aztán a zuzmarás bokrok között s a havas gaz közt

kotorgálni kezd. Valamit talált. Egy üres dróthurkot. Ohó, hát nem favágás, hanem vadorzás hozta a mezőre. Most nézegeti sorra az erdőszélben a vadváltáson lerakott hurkokat. Üres biz az mind. A nagy havazásban egyetlen fáczán se járt erre az éjjel. Behuzódtak azok a kis erdő védettebb tisztásaira. Dörmögve ereszti vissza a gyilkos hurkokat. Hej! de hiába is fagyosodik. Pedig majd megveszi az Isten hidege.

A hókristályok milliónyi apró szeme örömtől ragyog az ember csalódása miatt.

*

Rikácsoló hang töri meg a csendet az erdő felett s a visszhangos boltozat visszafelel. Az ember megrezzen. «Kár, kár.» Csak egy lomha pópista varju uszik az ég tengerén. Friss szántást, magot, reggelit kémlel a hótakaró alatt. A sereg előhírnöke. A kvártélycsináló. Jön utána a többi is. Valamit észrevett; lassú lendüléssel libben a dombhát felé, melyet a verőfényes havon egy kupaczban fekete göröngyök fednek. Egyszerre csak a göröngyök gurulni kezdenek. Kaparászó, összebujt, félig meggémberedett fogolycsapat ez, mely a károgó fekete lovagot szintén észrevette. Nem igen biztosak szegénykék a röpülésben, szárnyuk csaknem csonttá fagyott; apró tipegéssel, cserregve iparkodnak a völgyhajlat zuzmarás gaza közé, melynek oltalma alatt csakhamar eltűnnek az erdő szélében.

A varju lelibben a soványan terített asztalhoz; oda se néz a menekülő foglyoknak. Illegeti szárnyait s méltóságosan lépegetve, egyet-egyet csip az apró lábaktól felkapart havas tarlón. Észre se veszi, hogy «valaki» nagyon is ke-

rülgeti. Barna folt uszik rézsút felette az ég azurján; aztán nekiereszkedik s csaknem vízszintesen suhan feléje. Rőtt gunyájú kopott réti héjja a «pusztai betyár», mely most megütközött a «fekete lovag»-gal. A meglepett varju a fejbekólintás elől félreugrott és erős csőrével bátran oda is vágott már a «rongyos gatyájú» felé. Ez se hagyja magát, nekivitorlázik; zuhogó szárnyaival verdesi a varjut és karmaival a hátába iparkodik ragaszkodni. Dühében tátva a csőre és karikázik a szeme. Legjobban szeretné felzavarni a hóról, fel a támasz nélküli levegőégbe, ott majd könnyebben elbánná a gyászvitézzel. Innen is, tulnan is röpködnek a tollak; károg a varju, vijjog a héjja. Alaposan megtépázzák egymást. Hohó, mintha a károgásra felelnének. «Kár, kár, kaár.» Rettenetes zenebona támad az erdőcske felől. Jön a felmentő fekete sereg, mint sötét felhő s ott is kóvályog már a harcolók felett. A megszorult héjja menekülni szeretne; bizony már csak pökhendi henczegésből mer szembeszállni a tömött csapattal. Inkább csak rést akar törni rajta, hogy föléje emelkedjék a magasba, a hová a lomha röpülésű varjak már követni nem tudják.

Minden oldalról csapkodják, püfölik a póruljárt «kapczabetyár»-t, melynek most már szégyenszemre sikerült menekülnie. A fekete sereg rikácsolva körötte kereng, üldözőbe veszi. Az üldözött és az üldöző sereg mindjobban elvonul, károgásuk hangja is lassanként elhal. Kékes árnyak suhannak végig a hómezőn. A küzdelem helyét csak a felkapart hó, libegő tollak s a havon pirosuló vércseppek jelzik.

«Kár, kár.» Egyik préda, másik reggeli nélkül maradt.

Az ember ümmögve, morgolódva rendezgeti a hurkokat, oda se hederített a nagy zenebonának, de most egyszerre csak megszeppenve bámul a nagy fehérségbe; még a szemével is hallgatózik: «Az a; kocsizörgés! Hm, alighanem az erdész lesz.» Beugrik az erdőszélbe s mindjárt nyakába zúdul a szűrös zuzmara. Most nem ér rá lerázni magáról; törtet befelé s a merre megy, nyomában az erdőcske hamvaskék homályát a fákról hulló hólavina világítja meg. Milliónyi hulló hókristály csillog, ragyog s árulón jelzi a menekülő «hurokvető útját. A ki keresi, nyomában lehet.

Az ember sárosra tiport havat hagyott maga után az erdőszélben. A szűzi hóleplen sárfolt feketélik.

A «föld sará»-nak nyomában csak sár, szenny maradt.

1851

/1866/

KÖD A ZSOMBIKON.

Bandukolok a magyaródi berek határsánczán. Lord itt oldalog mellettem. Néha-néha leszalad a sánczások gazos fenekére; meg-megzörgeti a törékenynyé száradt törpe fűzbokrokat, beleszagol a nyirkos haraszt közé, de nem talál sehol semmi élőt, semmi izgatót, semmit, a mi finnyás orrát kielégítené. Kedvetlenül oldalog mögém s bizonyosan azt gondolja magában: ha te úgy, én is úgy, hosszát elnyújtott testtel, komolyan lépeget utánam.

Olykor-olykor egyet lök fejével lábszáramon, mintha siettetne.

Bizony kutyám, magam is azon gondolkozom, hogy jó lesz sietni, mert mit csinálunk mi ma egész nap, ha a köd leszáll? Pedig úgy látom, ez már nem fog sokáig várakozni magára; legfeljebb addig, míg a nap magasabbra nem hág légi útján. Nyirkos a levegő; a napot a felettünk imbolygó köd takarja el és sápadt fénye csak olykor-olykor vet egy-egy világos foltot a rőt avarra, a mikor a berki lágy fuvallom a lenge ködfelhőket megkavarja. De ez már nem a juliusi ragyogó nap; nincs benne fiatalos tűz, életöröm, mint a sejtelmes érett hajadonban; nem hozza pezsgésbe a vért, bolondos jókedvre nem hangol. Langymatag, komor, hidegfényű novemberi nap, mely — mint a vérszegény, sápadt aggszűz — ködfátyolt borít ványadt arczára, nehogy kora vénülését lássuk. Mindhiába. Megújhadó elmúlását el

nem tagadhatja, ködfátyolával el nem takarhatja; mert teste melegét már nem érezzük; izzó lávafolyamának, gye-hennájának tüze már nem perzsel; fénye el nem vakít. Vénülő kisasszony, a kinek ránczosodó testéből távoltartó hideg sugárzik; megborzogat; pettyhüdött ereibe akadozó dobogásu szívéből már nem pezseg, csak lassan lüktet a vér, s bátran szeme közé is merünk már nézni.

Hiszen néznék én, néznék; de mikor ez a fátyolos arcú «donna Sol» most nem igen mutogatja sápadt ábrázatját.

Szürkeség lebeg felettem; szinte látom hol, milyen magasságban kezdődik a sűrűbb ködréteg, s onnan felülről lefelé mennyivel ritkább, megsűrtebb a levegő. De még a ködnek súlya nincs; még nem nehezedik a földre. Magasan sűrűsödnek a párák.

A milyen fakó az ég, olyan a berek is. Hol van már virághimes pázsitja, élénk aranyzöld rekettyése, haragoszöld náderdeje, bujazöld bokrétás zsombikja? Fakó minden. Uralkodó szín a fakózöld és rozsdabarna. Az ereszkedő köd azonban minden színt máris szürke tónusba olvaszt egybe és elmossa a színek éles határvonalait.

Sietek a sáncon előre, hogy ködszállta előtt még kijussak a zsombikosból az árokpartra, a hová társam a tulsó oldalról iparkodik. Ott adtunk egymásnak találkozt a vén fűz alatt, a gulyásos bogrács mellett. Ilyenkor ősszel, — mikor már megfogyott a vörsi vágásban a mag, lekasálva a rét s feltárva buja füvének ezer rejteke, — szívesen átvált a fácán a zsombikosba s ennek boruló, védelmet nyújtó sásfüve alatt lakmározik a kipergett magon. Terített asztal várja a zsombikosban; no meg néha, mint például ma is, egypár gyilkos puskacső.

Meggyorsítom lépteimet. Erre Lord is aprózó koczogással, farkcsóválva elibém kerül. Jól ismeri a kópé itt a járást; tudja már, hogy az öreg hidnál, mely a berek vízvezető árkán van verve, mindjárt letérünk a zsombikok közé: a berek rejtett, pusztá világába, a hangtalan magány irdatlan területére.

Ovatosan lépegetek végig a hidnak csufolt keskeny, gyalulatlan gerendán, a mely a hid padlójából még megmaradt. Mert bizony a padlódeszkákat a sásgyűjtés után alighanem felszedték maguk után azok, a kik legutoljára errefelé jártak. Szó szoros értelmében «felszedték maguk után a hidat». Karfája, — no, az még ugyan megvan; a mi arra is jó lesz, hogy nádvágáshoz belőle tüzet lehessen a télen rakni.

Lord nem szeret bizonytalan utakon járni. A hidnál megáll. Farkcsóválással ad jelt nemtetszésének az ingó alkotmány láttára. Leszalad az árokba s átveti magát a gázos, sekély vízü csatornán. Aztán — se szó, se beszéd, — nekivág egyenesen a zsombikosnak.

Ijedtében egy pár béka czuppan erre a vízbe s csak messze merik fejüket újból kiütni.

A köd már apró gyöngyszemekben ül a zsombik fűvén. Lord nyakába kis zápor zúdul. Prüszköl tőle s megrázza fejét, aztán csuszik beljebb.

A lágyan simogató reggeli szellő elült. Ereszkedik a köd. Alig van már néhány méternyire a zsombikos fölött. De embermagasságban még annyira-amennyire tisztán látok; meg tudom olvasni a sánczon túl a zsombikos testvérét, a legelőt szegélyező, égnek meredő, kopasz nyárfákat is, melyeknek csucsa azonban már az ereszkedő ködbe vész.

A távlat, hegy, ég és föld már fakó kékes-szürke színbe egybefoly s mindinkább szűkebb lesz a világ körülöttem.

E szűkebb világban csak ketten vagyunk: Lord és én. Itt feltétlenül övé az elsőbbség, mert ő magában is csak el tudna vadászgatni, én azonban, — biztos, hogy zsákmány nélkül maradnék, sőt a mi még rosszabb, — a ködben talán haza se igen tudnék találni. Nem is rontom a kedvét, mert hogy ma legnagyobb szenvedélyének: fáczánvadászatnak áldozhat.

Ott van ni! Bujja is már a zsombikost. Csak győzzek utána sietni a sikos hompok közt. Az ám! Ha ez valami nagyon könnyen menne. A kiszáradt zsombikosban járni, helyesebben zsombikról zsombikra ugrálni tudni nem kis ügyesség kell. No, meg fiatal, könnyű test, hajlékony derék, ruganyos lábak és megfelelő elszántság arra, hogy egy-egy elhibázott ugrás után — ha nem mélyebb — legalább is bokánfelül, novemberi, hideg lábfürdőbe részesedjék a szenvedélyes vadász. Meg egy kis bokarándulás ellen se volna rossz bebiztosítani magát az embernek. Pedig látom, hogy az ugrálásban nekem is alighanem részem lesz, mert a zsombikos tavai ugyan kiszáradtak, de még se annyira, hogy a fenék közepén s az apró tocsogókban egy kis víz ne maradt volna. Kezdődik a tornázás. Lordot erősen húzza valami az orránál fogva. Oda se néz már a harmatnak. Mintha zsinóron húznák, oly egyenesen s hosszat elnyulva merevléptekkel megy — inkább csuszik — végig a repedezett tófenéken. Buksi fejét előre nyújtja, orrczimpája idegesen remeg, pislantani se mer. Most ismét beért a zsombikok közé. Ott van a csalogató. Fut is már előtte. Mint a kígyó kanyarog Lord a friss nyomon, a szikkadt

hompok pupjain boruló, aszott zsombikok közt. Én után a. Egyik zsombikról a másikra ugrálok; mert így még könnyebb, mint ha közöttük csetleném-botlanám. A zsombik pupja olyan, mintha generális tollbokkrétája formájára boruló sásfüvet félméternyire feltöltenénk. Tessék valakinek ilyen földpupok közt emelgetni a lábát vagy egy-két óráig. Tudom Istenem, estére kenegettetni fogja a vékonyát a tapasztalatlan vállalkozó.

Előttem fekszik az egész zsombikos. Nádas része már a köd homályába vész. De elég, a mit a zsombikosból látok, ha arra gondolok, hogy hátha ezt mind végig kell ugrálnom. Ugyan hányszor vágódom hasra?

Lord eltűnt előlem a zsombikok közt. Nagyon előre sietett az ipse. A köd ereszkedő sűrűsége erősíti a föld színén terjedő hangot; hamarabb megneszeli a vad a kutyát s menekül előle.

Sietek toronyiránt utána. Egyszer csak majd fellököm, úgy belebotlottam a «kővévált szenvedély»-be. Még csak meg se moccan. Három lábon áll, — mellső ballábát behajlítva emeli — ugyancsak kényelmetlen helyzetben. Oldalról kapván a megült vadról szimatot, futtában toppant meg s hirtelenében balra kapta fejét. Biztos, hogy itt gémberedett volna meg, ha rá nem találok. Pedig hol van már azóta az a bolondító fáczánkakas! Mert hogy kakas után húzott, arra mérget merek venni.

Biztatom: «Alo, such!» Erre megelevenedik s gyors iramban fut, ugrál, csetlik-botlik, hempereg a zsombikok közt a bujkáló tarka gavallér után.

«Kakat, kakat, kat.» Felröpült. Lord ijedtében hasravágódik, olyan gyorsan droppolt. A ködös félhomályban

igazán csaknem vaktában lövök s ha csak egy másodpercig habozom, a felrebbent kiszinezett kakas az ereszkedő ködfelhő átláthatatlan rétegébe kerül.

Nagy az öröme Lordnak: ügetve hozza elém s teszi le lábaimhoz a zsákmányt. Aztán farkcsóválva nevetően rámvicsorog. Megsimogatom buksi, csuromvíz fejét. Erre körülüget, jókedvében végég-végig vág farkával a lábszáramon s majd eldönt a bizonytalan csúszós talajon, úgy nekem dörgölőzik széles jókedvében.

Meg vagyok elégedve vele is, magammal is. Szép, tarka, örvös kakast fűzhettem aggatékra. Akad ilyen a sávolyi fáczánosban több is. Amíg pedig ott van, lesz a mogyoródi zsembikosban is.

A szürke világba az ékes tollazatú kakas egész kis tarkaságot hozott. De aztán ennél egyebet ugyancsak nem látok; mert míg egy helyben forogva zsákmányommal el voltam foglalva, nyakamba szakadt a köd. Most aztán tessék megmondani: merre van ki, merre be?

Köd előttem, köd utánam.

Szűkre szorult a világ körülöttem. Alig látok messzebb az orrom hegyénél. Elöttem, mögöttem, jobbra, balra, mindenütt egyforma zsembik. Igazi útvesztő.

A köd pedig mindjobban ereszkedik, sűrűbb lesz.

Olyan a levegő, mint az olvadt opál. Fölöttem átlátszatlan sűrű tejopál; a miben állok, színes áttetsző nemes opál, melyben a napnak a földről visszaverődő sugarai rózsá-, kék- és ibolyaszínekben törnek meg.

Embermagasságban már nem látok semmit. Derékig tejopálban állok. Csak ha lebukom, látom a zsembikok pupján megtörött napfényt. S ez olyan, mint a kaleidosz-

kop színes képe. Szivárványból van minden fűszál és ezüst pókhálósálakkal van minden zsombik egymáshoz kötözve. Apró gyöngyökben függnek rajtok a harmatcseppek. A mint megnagyobbodik a legfelső gyöngycsepp, megindul a lejtős úton s az egész gyöngysoron végig szalad. Egyesül a második, harmadik s többi cseppel és mikor megdagad, nehezebb lesz, elereszti a lenge pókhálószálat. Potty. Leesik a nyirkos földre.

Az opálszínű gyöngyből szürke sár lesz.

Kopognak a hulló harmatcseppek. A mély csendben csak egyhangú potyogásuk az egyetlen hang.

El is feledkeztem, hogy tán már indulni is kellene valamerre. Gondolkozva nézdegélem a futó harmatcseppeket. Minden csepp elmúlása egy-egy élet lefolyását jelzi. Megszületik az első ragyogó csepp; futtában felszedi a többit. Ezek az évek. S a mint növekszenek az évek, az élet gyenge pókhálófonala végre el nem bírja, — a legragyogóbb csepp, a legfényesebb tehetség is visszatér a föld szürke sarába. A szürkeség pedig beföd, eltakar idővel mindent.

Még a penészes síri szag se hiányzik. Dohos párázat fojtogat a zsombikos aszott füve és fonnyadt sása közt.

Ez a legszükebb világ is, a melyet a nyomasztó köd határol körülöttem, az élet mulandóságát példázgatja a múltó harmatcseppekkel.

A zajgó, forrongó, lüktető nagy világban egy emberélet csak egy szertefolyó harmatcsepp, a melyet a föld szürke sara magába szív.

Volt, — nincs.

Talán szürke kép; szürke szintelen gondolatok, de mikor oly szürke a világ is körülöttem.

Nincs itt most a ködben más szín, mint csak szürke és szürkébb.

Fény nem hatol át a sűrű ködrétegen. A mit körülöttem belátok, az csak az én világom. Borongó szürke köd, mely minden lélekzetvétellel mellemre száll és szívemet is ködbe burkolja.

Nyomasztó érzés támad bensőmben. Magam se tudom mért, de olyan búbánatos leszek egyszerre. Azt hiszem, ezt a köd okozza, mely belém fészkei magát és mintha múló szertefolyó harmatcseppé akarna változtatni.

Nehezemre esik a lélekzés is, szinte fojtogat a köd láthatatlan nyirkos hideg keze. Ólomsúlylyal nehezedik rám és nyom a földre a köd könnyű teste.

A természet nagy mozdulatlansága rám ragadt. Mintha magam is köddé válnék. Megborzogat. Dideregni kezdek. Jó lesz már megindulni, hiszen már csatakos vagyok.

De merre, hova? Lord se tud tanácsot adni. Ő is tőlem vár utasítást. Kérdőleg néz rám.

Összevissza forogtam, tipegtem szűk világomban, elvesztettem a helyes irányt, nem tudom merre vágjak neki a zombikosnak.

Keresem táskámban az iránytűt. Hát persze, hogy ott-hon feledtem. Amint megindulok, máris belebotlom a legelső zombikba. Szép dolog.

Ebből rögvést hasravágódás lesz. De csak tovább! Múlik az idő.

Egy darabig bukdácsolok a hompok közt, de a mint lehajlok, a nyomokon csakhamar észrevettem, hogy: hisz erre már jártam. Tessék megfordulni. Vissza ugyanazon

úton, a merre idáig jöttem. Ismét csak ott vagyunk, a hol a fáczánt löttem.

Dühös leszek szegény fáczánra, mert neki tulajdonítom a késedelmet, mely miatt a leszállt köd a zsombikosban ért. S még jobban előnt a méreg, mikor surrogó szárny-csapással felrebben előttem valami nagy madár. «Kakat, kakat.» Itt van ni! hát nem bosszantó? röpködnek a fáczán-kakasok és a nagy ködtől semmit se látok még a farkuk végéből sem. Lord is nyihogni kezd bosszuságában. Nem tudja mire vélni, hogy a madarat hallja, de nem láthatja.

Most meg majd lever valami a lábamról, a mint egy zsombikra lépek. Bizonyosan egy, a csuhiba meghúzódt tapsifülest vertem fel pihenéséből. Lord is észrevette. Usgyi utána. Úgy neki szalad a zsombiknak, hogy a pofája csak úgy sajog bele, s majd csak hogy keresztül nem bukfen-czezik a hompon.

Hát minden összeesküdt ellenem, vagy a zsombik ördöge űz gonosz tréfát velem?

Szeretnék futni. De a zsombikok közt még járni is alig lehet; de nem is igen tanácsos, mert a zsombikok közt megállott pocsétákban czipöm már eddig is alaposan átázott. Ismét neki gyürkőzöm az ugráláshoz. De ez a mesterség is nagyon kétes értékű lesz; mert biztos, hogy elszámítom magamat a minden optikai törvényt fejtetőre állító csalékony, vak ködben.

Hopp, megvan! Hogy ez előbb eszembe nem jutott. Hiszen puska lóg a vállamon, vagy mi? Lövök egymásután hármát-négyet.

Erre társam csak fog válaszolni.

Csakugyan. Lőtt. Válaszolt. Nem is vagyok már tőle nagyon messze. Sietek a hang irányába.

Még egy pár botlás, megcsuszás és hál' Istennek, a zombikos szélén ritkuló ködben a határárok partján ott látom állani társamat kinyújtott puskával kezében. «Halló! Imre ide ne lőjj!» Meg se mozdul, nem is felel. «Ne boldoazz, vigyázz!» Mintha hangomat se hallaná. Egyre czéloz.

Elszántan ugrálok felé a zombikokon. A vége természetesen alapos hasravágódás, hogy csak úgy nyekkenek bele.

Végre megállok előtte, — azaz, hogy egy ágas-bogas partifűz előtt, mely kaczagó pofát vág, mintha rajtam nevetne.

Ezt is jó, hogy senki meg nem látta. Mégis csak van valami, mit jó, ha a köd eltakar.

Tovább, tovább.

Most már biztos, hogy jó irányban járok. A ködön át lobogó tűz fénye szűrődik. Ott a tanyánk. Már várnak. Alágyujtottak a gulyásos bográcsnak. A tejszínű ködben a bogrács tüzét szivárványszínű gloria veszi körül. Szortyog már a pompás meleg leves. Hm! mintha már a szagát is érezném. Didergő, gémberedett testemnek hej be jó is lesz egy kis felmelegítő.

Szaporázom lépteimet. Megint elibém kerül egy görcsös fűzfa. No most már be nem csapsz többet. Még egy nagy ugrás és — zsupsz, nem kint az árokparton, de bent vagyok egy tócsa kellő közepében, térdig csatakosan s csodálkozva támaszkodom neki két kézzel az árokpartnak. Mert, mintha a fűzfa megmozdult volna. De sőt kacagni is kezd és meg is szólal:

— No, komám, te ugyan szépen elvágódtál . . .»

— Hát te vagy az, Imre? Csak most csusztam meg először ebben az ördög zsombikban.

— Ühüm.

Az *első* előttit s a *többi* emberszem nem látta. Lord pedig nem árulkodik és a fűzfa — ha nevet is, de — nem beszél.

1851

/1866/

RÜGYFAKADÁS.

A mesebeli királyfi most csókolta fel mély álmából a kis Csipkerózsát. Az álomoszlató szerelmes csókra a hasadó hajnal rózsaszínébe borul a hamvas arcz; a tágranyilt szemekből a végtelen ég nefelejts-kéksége mosolyg és éneket fakaszt a csók az eddig néma ajkakon.

A tavaszi napsugár szerelmesen simogatja, csókolgatja a téli álmában megdermedt földet; a langymeleg napsugarakra lüktetni kezd a nagy természet életere, mozgásba jön az őserő; erdő-mező fakó ábrázatáról rózsaszín ködök foszladoznak; az álomból ébredő nagy természetre a derült ég nefelejts-kéksége mosolyog alá és édesen csi-csergő madárhanggal van tele a balzsamos levegő.

Csipkerózsa felébredt mély álmából, ajkán még bizsereg, ég a szerelmes ifju csókja s szívében máris rügy fakad: a szerelem.

A föld felébredt téli álmából, megmozdul, felsóhajt és sóhajtására zsongító hangulat ömlik el, melynek nyomában új élet fakad. Élni óhajt, élni siet minden teremtett lény: ember, állat, növény. S ami a földön élő, az a zsongító, balzsamos levegőtől mind mámoros lesz.

Vérünk lüktet, pezseg, duzzadó erünk megfeszül, szűk lesz a négy fal téli börtöne, kicsalogat a napsugár, a szabadba hi, vonz valami ismeretlen erő, dagadó tüdők kint

mohón szívja magába a részegítő, balzsamos léget, és szeretnénk futni, futni, — mint a tömlöczből menekült rab — míg csak a fáradságtól össze nem rokadunk.

Te vagy ennek oka rügyfakasztó, ibolyanyitó, isteni kikelet; te Tavasz, aki megújhodással emlékezteted a földön alvajáró embert, hogy : *él*.

Neked örül minden élő s epedve vár téged a nagybeteg.

Ha megjöttél, munkába fog a gazdaember, hangos lesz a munkától a mező. A vándormadár szerelmi vágygyal ismét fészkére talál, madárhangos lesz az erdő néma völgye, hűs liget és zöldelő mező. Szerelmes lesz tőled tavasz az egész világ; nászruhát ölt magára minden vedlő állat és madár. Készül a szerelmes kis fészek, kotort már a nászvaczok. Hegyen-völgyön lakodalom, szeretkezés mindenütt.

S bár tilalom alatt van minden vad, neked még a vadász is örül, mert a fajdkakas szerelmi dürgésén ott lehet s a nászuton levő szalonkát szerelmi mámorában lophatja meg.

*

Bemosolyog ablakomon az ég nefelejtskéksége, aranyos verőfény játszik előttem a fehér papírlapon, szerelmes levelet ír reá a bájos tavasz. Csalogat, hí, vonz, csábít, hí a szabadba, hol balzsamos a lég és szerelmes minden, ami él.

S én oly könnyen engedek. Megyek! futok, mint a gyermek s míg tudom zihálva, telhetetlenül fogyasztja a mámorító üde levegőt, a tavasz bársonyos csókját érzem kipirult arczomon. A nagy természet rügyfakadása a legszebb lírai költemény, csupa harmónia, melyben nincsen egyetlen zavaró hang. Gyönyörrel tanulom e verset és

érezem, miként olvad össze egész valóm a tavasz harmóniájával.

Lihegve állok meg a jégpánczéltól megszabadult, vígan csobogó patak partján és gyöngyöző homlokomat a parti-fűz kizöldült hajlós ága törli le. A part zsenge pázsitját pihenőül kínálgatja, szinte vonz, hogy leheveredjem s meg nem állhatom, hogy a bársonyos, hús gyepet meg ne simogassam. A csörgedező kristálypatak szerelmesen susogja el, mit üzen az öreg bükkös, melyben forrása van. Vár. Megyek. A barnás lila szántás és a zsenge zöld vetés keskeny táblái kékesbarna falnak futnak neki. Az ott az erdő, az én kedves bükkösöm. Oda tartok. A zöldelő füzes ölelte kanyargó kis patak mutatja az utat.

A kéken mosolygó kis patak tufelén zsenge füves rét terül, vizenyős lapályán aransárga mocsári-gólyahír virít. Nagy foltokban sárga tőle a rét, mintha ezernyi ezer korán megjött sárgarigó gyűléseznék a fű között.

Szörös, lilaszínű réti kökörösín ütögeti ki tulipánfejét a fű közül; biborvörös berki rokona az erdő szélében huzódott meg.

Ezek a réten a tavasz első virágai.

A fákon még alig van virág, a természet igazi tavaszi színpompába még nem öltözött, bódító illattól még nem fojtó, de már üde, balzsamos a lég; minden fa, cserje, bokor az ujjászületés sejtelmes gondolatait kelti, — fakad a rügy.

A mosolygó, derült kék ég alatt aranyporral, madárdallal, fakadó rügygyel van tele a márcziusvégi, aczélos levegő.

Bóbítás pipiske tyütyürüzik előttem a barázdában; az omlós, nedves hantokon negédesen illeg-billeg a barázda-

billegető s a hűvös bársonyként simogató tavaszi szellő szertehordja a mezőn a fészke felett lebegő pacsirta szerelmi énekét.

Ezek a mezőn a tavasz első madarai.

Csokoládébarna pettyes lepke röppen fel a parti füzekről, fekete pontként imbolyog felettem a támasznélküli levegőégben, míg végre pár lépéssel tovább, előttem egy fűzfán újra meglippen. Ez a korai lepke csak a nappali pávaszem lehet, a fűzfán élő száznolczzvan és egynehány lepke egyike.

Ez a fűzfán a tavasz első lepkéje.

• Hús fuvalom lengedez körül és simogatja a gyors járásmenésben kipirult arczomat.

Itt állok a бүккерdő tövében.

*

Belépek a mohos oldalú gótikus oszlopok közé s egyszerre a verőfényes mező balzsamos földszaga után nyirkos penészszag csapja meg az orromat. A sátordisz nélkül meredő, gótikus oszlopok alatt kripta van; itt még el van temetve a tavasz. — Az ezeroszlopú templom magasbanyuló tetőzete beomlott; sátordíze, lombozata nyirkos rozsdabarna, süppeteg alom, melyen még semmi zöld nem él. Az egymásba fonódott, magasba boruló ágak, — mint a beomlott bolthajtás megmaradt csipkés bordázata között — átszűrődik a tavaszi verőfény és bekandikál az ég kék szeme. A ritkásabb korona, mint a kerek ablakrózsa, bővebben beereszt egy-egy fénynyalábot, mely aranybronzra festi a korhadó almot.

Opálos félhomály dereng a szürke gotikus oszlopok

között s ott, a hol a homály mély kékeslilába vész, hosszú nyílások hasadnak a fák sudarai közt és bevilágít rajta a bükkös tisztása.

Odasietek, százados bükköm alá.

Térdig gázolok a vízmosás nyirkos alomjában és dohos szagot szabadítok fel minden léptemmel, a mint felkavarom a rothadó leveleket.

Térdig a sírban állok, az enyészeten taposok, míg felettem a magasba boruló gallyakon már az új élet rügye fakad.

A templomi csendben kérő, panaszló bűgás hangja olvasztja fel nyomasztó érzésemet. Szól a szerelmes vadgalamb. Sötét árnyak suhannak ki a gótikus oszlopok között, szárnyrebbenés visszhangzik a bolthajtás alatt. Moszatolásomra az erdő tisztása felé sietnek a szerelmes nyögdecselők. A menekülő vadgalamb bűgása után vígan csevetel az erdei pinty.

Ezek az erdőben a tavasz első madarai: a szállás-csinálók.

A bükkös szálerdő elfogyott, a gótikus templom küszöbéről kilépek az erdő tisztására.

A domboldalban előttem mered százados bükköm. Ősz óta nem láttam kedves tanyám.

Áldólag terjeszti fölém toronymagasban meztelen karjait. Zöldmohos oldalán bükkfagomba nőtt, mely — mint a szenteltvíztartó a gót templom oszlopán — kínálja magát. Hűsítő hóviz áll benne. Piros-fekete bogár, az isten-tehénke mászkál a gomba szélein. Rozsdabarna levélcsofók fityegnek a száraz ágakon s ha nem látnám pirosuló rügycskéit, melyek rózsás fénynyel hintik be az ágakat; azt hinném,

hogy öreg barátom már nem él. Elmulása már messze nincs. Csaknem könnyezik szemem, midőn látom, hogy legvastagabb ágát a tisztáson végigzúgott irtó fergeteg tövében csavarta ki s a félig elhalt ág — mint a szélütöttnek karja — bénán lóg le oldalán.

Hová járok pihenni tavasszal, nyáron, ősszel, — bükkfám — ha te kidőlsz?!

Meg nem állhatom, hogy le ne heveredjem s kéjesen végig ne nyújtózkodjam a tisztás bársonyos, üdezöld szőnyegén, a melyet ez évben emberláb még nem tapodt.

Előttem a tisztás, örömmel nézek körül a jó ismert helyen.

Pázsítja már üdén zöldel. A legédesebb remény zöld színe csak ilyen lehet. De színes virághimet még nem szőtt belé a természet mesteri keze. Kutató szemem virágot keres. A ki keres, talál! A domboldalban két sárga virág virít: a tavaszi hérics és a tavaszi kankalin. Alig pár lépésnyire tőlem pedig a zörgő avar és hullott bükkmakk alatt féltényérnyi zöldlevelek közül szerényen pislog az ibolya kék szeme.

Ezek az erdőnek első tavaszi virágai a kikeleti-hóvirág után.

A tisztást barna szálakon zöld gyöngyfüzérek környezik; apró rügyek a bokrok hajlós ágain. A bükkös csupasz koronája pirosuló rügyeitől a hajnal rózsás fényében ragyog. A boróka most is csak oly zöld, mint volt a hó alatt; csak ott világosabb, üdébb a szín az ágak csucsain, a hol friss rügy fakad.

Hamvas-ezüst barkáját kínálja a korán virágzó kecskefűz, a husvét előhírnöke, mely virágvasárnapján palma helyett megszentelésre vár.

Áttörtmívű bronz ékszeren szivárványszín gyöngyök között égő rubin ragyog. A csipkerózsa fonnyadt piros bogyóját zsendülő cserjék gyöngyöző rügyei környezik. S míg a szertekúszó szederinda túskeganczokkal védte meg a rubincseppeket, maga kopasz lett a télen; levelein éhes őzike lakmározott.

Lent az aljban ezüst oszlopok törnek az ég felé. Rezgőnyárfák fehér sudarán ezüstösen törik meg a napsugár s arany foltokat rajzol tövében a száraz avarra.

Nefelejtskék ég nevet le a tavaszi nászruhába öltözködő tisztásra.

Egyik pillanatban még nevet, a másikban már a völgy mélyéből hófehér hab tornyosodik a levegőégbe s gomolyogva űzőbe vesz, el akar fogni egy apró szürke felleget.

A futó felhőske a feltolakodott óriás alá kerül – megijed, pityeregni kezd s minden könnycseppje a szivárvány hét színében ragyog. Millió gyémántcsepp sziporkázik a rügysző bokrokon. De nem soká, mert a felhőske könnyeit millió napsugár mohón csókolja fel és a rövid borulat után ismét derült kék ég nevet alá.

Ilyen a tavaszi ég! Egyik perczben még siratja a multat, a másikban már a jövő elé kaczag.

Ilyen az ember! A mult bánata még fájó emlékkal tölti el s máris epedő örömmel várja a bizonytalan jövőt.

Alighogy elmúlt a tél; kedélyünk még a nagy elmulás borongós hangulatától nyomott s a megújuló természetnek, a verőfényes kikeletnek máris örül. Pedig, hej! ki tudja, milyen gyümölcsöt hoz majd az a rügy, a mely most fakad?

Valamerre a lankás hegyoldal napsütötte tisztán, rügyező cserjék között rózsaszín hab lebeg a zsendülő pázsiton.

Ibolyát keres egy kis leány. Millió napsugár köríti a kipirult arcz rózsaszín bársonyát. Aranyszőke haja színétől a ragyogó napot lopta meg.

Nedves kék szeméből nefelejts mosolyog alá, s míg a fák csak rügyeznek, picziny ajkain máris érett cseresznye hasad és leszakasztásra vár.

Szűzies illatot áraszt magából a pihegő kebel s mohón szívják fel a rügyező cserjék ölelő ágai. Virágaik számára gyűjtik a szűzi illatot.

A rózsaszín habruhában bolyongó kis leány maga a megtestesült, legüdébb tavasz, a kinek nyomában ezer vágyszámad, ezer friss rügy fakad.

Mámoros lesz tőle, ellankad az aczélos levegő; mámoros lesz a szerényen bujkáló kis virág és mindegyik esengve kínálja magát: Itt vagyok, engem szakaszsz le, reám leheld csókodat, hagy én pihenjek kebleden.

A kis leány picziny kacsója illatos virággal van tele; vajjon a virággal kit boldogít?

Valamerre a lankás hegyoldal alatt, mohoshátú kövek között vígan csobog a kis patak. A partnak zsendülő zöld gyepén a kis leányra vár egy serdülő legény.

Szerelmesen bűg a vadgalamb, hangos az erdő a pinyőke csengő szavától, rókapille párjával tánczol az aranyporral tele levegőben és mindezen az ifjú úgy elandalog, hogy azt hiszi, csak édeset álmodik, mikor két bársonypuha kacsó fogja be hátulról a szemét. A picziny kéz az ifjú kezében fogoly marad s a mint a leány nevető sze-

mébe hátra feltekint, olyan, mintha kék tengerszem csendes vizébe tüzes parázs hullana.

De vízbe hullott a parázs, tüze a lányka szívéig még nem hatolt. Gyerekpajtásban, a kivel együtt bujta az erdőmezőt szüntelen, a tapasztalatlan kis leány a *férfit* még nem látta meg.

Kaczagva ugrik fel a két gyerek; az erdő két madárral hangosabb. Egymást kergetik a bársonyos gyepen; az erdő két ragyogó lepkével gazdagabb.

Az elfáradt kis leány végre a patak partján pihegve megáll; az ifjú ott terem oldalán és ölébe kapja az édes tehert, hogy a mohos köveken a tulsó partra átvigye, mint azt megszokta tenni rendesen.

A leányka átöleli az ifjú nyakát. Az aczélizmú serdülő fiú a terhet nem, csak az ölelést érzi; fejébe száll a leányka vállára tüzött ibolyának, vagy talán a pihegő testének illata; elbódul tőle, mintha egész nyaláb ibolyát vinne a tulsó partra át és a mohos kövön megcsúszik . . .

Ijedten sikolt fel a megrezzent kis leány és szorosabban öleli magához az ifjú mámoros fejét.

Hol van az az ifjú legény, a ki egy tavaszon két ölelésre férfi nem leszen? Hol van az a férfi, a ki ölelésre nem forró csókkal felel?

Elesattan az első csók.

Nem! Csókcsattanást hallani nem lehet, pedig a hangos erdő is most némán figyel, hogy visszhangozhassa a csókot, a legédesebb szót, dalt, költeményt, mely csak szerelmes ajakról fakad.

De még édesebb a csók, ha hangja nincs.

Hosszú, néma, tüzes csók ég, a leányka meleg, bársony-

nyakán s ott ég még hosszasan, soká, soká, akkor is, mikor édes zavarban, lesütött szemekkel, a túlsó parton egymással szemben állanak.

Megindult a patakon át két *gyerek* s mire átértek, most *férfi* áll a *nő* előtt.

Szóttalan állanak az ártatlan bűnösök; ismeretlen gyönyörtől remeg a leány, ismeretlen tüztől hevül a fiú; mind-egyik érzi, hogy a másik váltotta meg. Meghalt volna az ifjú, ha a leánykát nem csókolhatja meg s újjá nem született volna a leány, ha nem tudja mi a csók.

Ki kezdjen most beszélni s mi legyen a beszéd? mikor többet mondanak a beszélő szemek és a néma hallgatás.

Engesztelő hangon kérdi a szerelmes fiú: Mi bajod? Tele szívvel felel a szerelmes leány: Nem tudom.

Én tudom!

Az erdőben *két* rügygyel több fakadt.

1851

1866

OTT, A HOL A VÁG ERED.

Sárga lángnyelvek nyaldossák a tűzhely gránit tuskóját. Illatos fenyühasábok sisteregnek, ropognak, pattognak a máglyán, melynek fel-fellobogó élesztett lángja fantasztikus fényvonalakban rögzíti meg a fenyühasábokból összetákolt szűk *koliba* mély szuroksötétségében alvó vadászokat, hajtókat és tarisznyahordókat. Illatos fenyőgalyakból van vetve ágyuk és békés nyugalom közös takarójuk. Lent a völgyek és a haza téres síkjainak kőbörtönei közt nemzetiségi és politikai ádáz harcok dúlnak; ellenség lesz a jóbarát és becsületével kufárkodik sok ősi név; az elv olcsó áruczikké sülyed s csak nyelvet — nem egyuttal szívet is — követel a magyar.

Mind magasabbra emelkednek a társadalmi válaszfalak. A vakolat még alighogy megszáradt rajtuk s máris meg nem ismerik azt a habarcszörmelékét, a melyből emelkedtek. A ki tegnap még névtelen polgár volt, ma már büszke ős, ki szégyenli, hogy paticsfalas vityillóban született.

Te szűk, kis koliba! Mennyi békesség megfér a fahasábjaid által bezárt, alig néhány négyszögméternyi térségen. Nyugodtan alszanak szorosán egymás mellett, a kiket az életben a legkülönbözőbb társadalmi állás, rang, politika és nyelv választ el egymástól. Testük melege egymást melegíti és talán álmuk is egy és ugyanaz. Közösen táp-

lálják a máglya faéhes tüzet és a koliba fenyühasábjainak lágy mohával kitöltött hézagai nem eresztik be a szűk hazába a dermesztő hideget és a metsző, sívító szelet.

*

Csendesen pihennek mellettem társaim, míg én — ki már aludni nem tudok — könyökömre támaszkodva a pislogó zsarátnokba bámulok és várom ébredésüket.

A tarisznyahordozó tót-czigány álmában vicsorog, tüskés bajsza nevetősen rángatózik. Alighanem arról álmodik, hogy libapecsenyét süt; pedig csak «czigánypecsenyét» melegít a tűznél: meztelen talpait csiklandozza a tűz melege és vigyorogva ránt egyet-egyed kinyujtott lábán. Ő van megbízva a tűz élesztésével, de mélyen alszik a jámbor s nincs lelke senkinek, hogy álmából felferje a nyomorultat, a ki talán éppen most méret lábára soha nem látott fain kordován csizmát.

Napestig mezitláb mászta velünk a legmeredekebb hegyeket, csetlett-botlott az éles szirteken és kőgörgetegek közt s meztelen lábának talpkérge annyit se kopott, mint a mi szegestalpu hegymászó czipőnk.

A koliba szélelles oldalán a nyílt héj alatt a hajnali szürkület dereng. Hagyom kialudni a tüzet. Nemsokára tovább megyünk; hült helyünk lesz, mire megvirrad.

A kialudt tűz altató melege nyomába a koliba feltárt ajtaján át beözönlik a hajnali friss levegő. Sőt ez már több a frissnél; ez már hideg. Ha nem tudnám biztosan, hogy a kalendárium julius hetedikét mutat, bizony el sem hinném, hogy nem kora tavasz járja, úgy hóolvadás után. De a havasalji völgyben még tavasz van a nyárban. Teg-

nap zivatar volt; eső után pedig különösen hidegek az éjjelek és hűvös, nyirkos a hajnal.

— Upre more! — Ébred a gazda. Felköltötte az üde, friss levegő, sorban felugrálnak a többiek is és mindegyik puskája, tarisznyája után nyul. Álmosan dörzsöli szemét a cigány és álmában még mosolygó arczával olyan savanyu pofát vág, mintha az álmában süttött libapecsenyét a tűzbe ejtette volna. Nagyot nyel a képzelt pecsenye után.

Falatozunk egy pár harapást abból, a mi még tegnapról megmaradt. Egy kis szalona, tüzdelt hidegsült, háromféle sajt: pompás bozzai parenicza, száraz csorbai ostyepka, zsiros vázseczi brinza. Aztán ki a szabadba! a tüdőtágító hegyi levegőre, egy üdítő korty hideg vizet inni *ott, a hol a Vág ered.*

*

A mint a kolibából kilépek, szembe találok magammal az öreg, ferde vállu *Krivánt*, a ki láthatatlan karjaival éppen most kergeti el magáról a pirkadó hajnal lenge köd-felhőit. Szemközt vele az Osztricsucs pipázik s az öreg asztmás *Kriván* felé fujja a bodor füstfelhőket. A vén hegyóriásnak csak rózsás tar-koponyája látszik, melyen a boszantás miatt ezer haragos ráncz támad; mindmegannyi mély hegyszakadék. A sötétkék oldalu *Osztri* vállain a völgyből felszálló ködpára úgy megül, mintha tető nélküli szürke kalap karimája szakadt volna a nyakába.

A *Kriván* és *Osztri* csucsok völgyében vagyunk; ott, a hol a *Vág* ered.

A lapályon már tánczol a napsugár, olvadt arany ömlik el a mezőn, hosszú árnyak fekszenek a melegedő földre

és futnak a mezőre siető emberek után. De itt, a másfél-ezer méter magasan fekvő sötét völgy ölében, mint mély kráterben, még a hajnal kékesszürke félhomálya dereng. Felettem már kék az ég és a hegyóriásoknak felhőkarczó ormótlan bércei arany napsugárban fürdenek.

A Kriván és Osztri csucok mély völgyében legyőzött Kyklops zöldszinű óriás szeme pihen, melyből vékonyka pataként foly a kristálytisza könny. Sirva fut a kis patak görgő kövek között, s minél messzebb szalad, minél több követ mos, annál jobban zokog. Kanyarog a patak hűs völgyben, sik mezőn; csobog mohos sziklán és fővenyes fenéken lágyan folydogál; partokat szaggat és szerelmesen csókolgatja a reá hajló virágokat; virágszirom ring fodros hullámain és tutajokat visz alá széles hátán. Egy buggyanás a forrásnál és széles folyó, mire a Dunához ér: a Vág.

Itt állok a két ágból eredő Vág egyik forrásánál. A *Fehér-Vág* forrása ez. Aprócska, alig ötven hektónyi tóban bugyog a kristálytisza forrás, mely vékony csermely gyanánt siet le a völgyből hosszú útjára.

Megmerítem a fából faragott *érpákot*, ivópoharat a forrásban és a kristálytisza jéghideg italt a havasokra köszöntöm.

— Légy üdvöz öreg *Kriván* és zergenyájás bérceid! Köszöntelek, szomszéd *Osztri* csucs! Fenyőszakállas kopasz fej: hatalmas *Bástya*, Liptó határhegye te, szólok tehozzád is! A felszálló ködfelhők közt nem látlak még, de — üdvözöllek — tudom hol bujkálsz a *Bástya* és *Szolizsko* közt, te havasoldalú *Csorbacsucs*! Hozzád száll gondolatom csipkés taraju, meredek *Kopki* és csodálatom a tied, bámulatom hozzád tapad, a többiek közt a legnagyobb, az óriáso-

kat lenéző, te hatalmas, kék-fehér *Tátracsucs*, az örök hó-
nak csendes országa.

— Kriván, Osztri, Szoliszkó, Bástya, Csorba, Kopki, Táttra!
hasadó hajnalon üde nektáratokkal, a Vág forrásvizével
köszöntlek, mely megacézlosítja izmait és pezsgésbe
hozza véretem, mint az olymposi isteneknek tempevölgyi
nektára!

S most, az údíto álom és ital után bátran nekiindul-
hatunk kóbor vadkan és csalóka öznyomot hajhászni, cser-
készni.

*

Itt állok a vén Kriván lejtőjének egyik előhegyén.

Előttem, lent a völgyben szürke kép. Foszladozó köd-
felhő gomolyog a liptói felföldön. Mögöttem kénesszürkén
emelkedik égnek a Kriván kopasz gránit-bércze.

A nagy természet festőművésze: a nap, palettáján a
színeket most keveri, hogy a szürke alaptónusra rárak-
hassa a világ legragyogóbb színeinek végtelen skáláját.

A hegyormok még csak ködös, szürke körvonalakban
látszanak. S oly csalóka e kép. Megmozdul a hegy és
zöldes árnyéket ölt a felhő. Hegynek néztem a felhőt s
felhőnek a hegyet. Fut az egész vidék körülöttem. Fel-
kerekednek a mozdulatlan óriások és hömpölyögnek le a
völgybe, Zólyom felé. Az Alpok vajudása ez. De semmi
zaj; bődülo dűbörgés nem kél a hegyek gördülése nyomán.

Csak a hegyóriás ködfelhők mozdultak meg a frissen
támadt reggeli szellő nyomán, mely a csipkés, tornyos
bérczfokok felett előbukkanó sápadt napkorong előhírnöke.

Egyszerre csak fényes sáv, fehérizzó lángpallos hasítja

át a szürke képet. A nap izzó korongja kibukott a felhők szürke köpönyege mögül és hatalmas fénykévéi ketté osztják a szürkéséget. Kezdődik a fény harcza az árnnyal. A kép felső része színes, az alsónak csak szürke alaptónusa lett mélyebb kék. A kék szín skálája egészen a lilafeketéig.

A hegyormok szinte előrebuknak a szürke alapról, a mint hirtelen előnti a fény s megvilágítja, élesen körvonallazza minden idomukat. A gránitsziklák csupasz oldalainak tompa rózsaszínét kék és enyhe lila árnyékok határolják. Mély kékeslilába merül a völgy sejtelmes hajlata. Haragoszöld a félárnyékban levő fenyőerdő; kékesfekete, a melyikhez nem fér a nap és világoszölden válik el a sötétebb háttértől a vörösfenyővel borított napsütötte hegygerincz. Élénkzöld havasalji legelők tenyérnyi foltonként tarkítják az ezredéves patinával bevont szirtoldalakat és a magas hegység világoskék hegyoldalainak hasadékaiban felcsillan a ragyogó, vakító fehérségű, szűztiszta «örök-hó.»

Mikor a Csorba, Tátra és Kopki árnyas, mély szakadékaiban és völgyeiben felcsillan az örök hó, jele, hogy a fény legyőzte az árnyat.

Örök hó! — A végnélküli gyönyörű fehérség árny nélküli színe: *Te!* A szivárvány hét színével ragyogó tájat feledem és semmit mást nem látok csak téged. Sóvár szemmemmel csókolgatlak, ha te feltűnsz a kékes bérczek ormain. Te, boldog, fagyott könnye a földnek, mely elérhetetlen magasságban ragyogsz minden földi szenny felett! Mily szép még lassu haldoklásod is, mely csörgedező, kristálytiszta patakokkal árasztja el a kopár bérczek sziklás hegyoldalait. Látásod nem kelti bennem a jég hideg érzését, hanem szívemet még jobban hevülni érzem és kielé-

gíthetetlen vágy, végtelen csodálatom száll tehozzád. Légy örökre érintetlen, tiszta, szűz!

Fehér paróka fedi a Tátra égbenyuló ormait s a szakadékok szűz hava mindmegannyi lelógó varkocs, fehér hajfonat. Az alpesi régió alatt mély zöld öv köríti a hegyet; ez már a földönkuszó *henyefenyő* országa, melyet sűrűn, pázsitként borít az *áfonya*.

Körülöttem mélységes fenyvesek; alacsony, fiatal vágások; évtizedes irtások, melyeken ott korhad a hátrahagyott tönk; buja füvű, virágos rétek; kövér, tejet adó, meredek alpesi legelők és mohoshátú sziklákkal, gránittömbökkel, görgeteg kövekkel borított omladék völgyek; semlyékes, mocsaras rétek.

Alattam, másfélezer méternyi mélységben, hegyen-völgyön túl, nyugaton Liptó soványföldü fennsíkja terül, melynek mezein nem peng még a kasza; még csak most érik a rozs.

Alattam nyár, felettem tél, s itt, a hol állok, most fakad a tavasz.

Két tavaszt értem meg egy esztendőben; kétszer tavaszodott a természet. Szinte magam is érzem, hogy az ózondús alpesi levegőben a fenyőország mélységes csendjében entavaszom is újra virít.

Bocskorszagu tót vezetőmet szótlánul hátraintem s megindulok egymagam felfelé.

Fel a magasba! erdők irdatlan mélységeibe, napsütötte tisztásokra és szédületes, kopár hegyormokra. Feljebb, feljebb, hogy mindjobban elmaradjon tőlem az emberjárta föld; oda, a hol csak vadnyomot lát a szem.

Buja réten vezet át utam. Selymes füve térdemet ölelgeti s kanyargó ösvény nyílik utánam a letört fű nyomán. Az enyhe reggeli fuvallattól hullámokat vet a fűtenger felszine és ezernyi-ezer óriás *Margitvirág* hajladozik felém. *Hegyi arnika* és *pitypang* sárga virága csillog a sűrű fű között, a pázsitos lapályból pedig, rózsaszín dombocskák felől, *kakukfű* illatát küldi a rét. Kék-bugájú *csengetyűke* reggeli harangszóval köszönt az ezeroszlopos, fenyőillatu, hűs templom küszöbén. Méhecske döngicsél a biborpiros *kosbor* mézajakán és hiába kínálgatja aranyvirágát a magasra nőtt *réli boglárka*.

Bódító illat fekszi meg a rétet; becsipetten imbolyog a virágok felett a vörösöví *szerecsenpillangó*, a *sikkantyu zigena lepke* pedig már korán reggel formálisan «be van állítva», oly nehézkesen, ügyetlenül röpül.

Erősen pörköl már a nap. A felmelegedett bódító illatok oly édesek, mint az ürmös. Bizony még magam is becsipek, ha árnyékba nem sietek.

Vadgalamb bűgása irányában keskeny ösvényen neki vágok egy pirosvirágu fiatal keresztiesfenyő erdőnek. Ez még emberjárta hely, a hol a *rizike-gomba* terem. A *keresztcsőrű pinty* pöröléssel is fogad és figyelmezteti a *szajkót*, hogy hivatlan vendég érkezett. Csak tovább, tovább! — Lankás, *borókás*, sarjadzó fenyves hegyoldalban, vizenyős semlyék közt haladok felfelé és szertemállik kezeim közt az elmaradt redves fenyőtuskó, a mint csúszás közben belekapaszkodom. A hóolvadás vize ereszkedik itt le a völgybe, honnan mint vigan duruzsoló kis patak siet lejjebb a vizgyűjtő Vágba. Süppeteg tőzegmoh borítja a nedves talajt, melyet százados fenyők korhatag tetemei

alkotnak. Őserdőkön járok, százados multat taposok, melyből már egyetlen fa sem él a földszinén. A mult emlékeül egy-egy gránit obeliszk mered, mely a Krivánról világlátni indult kíváncsian a völgybe le s aztán elfáradtan ittrekedt.

Lucskosan, szortyogó czipőben czammogok tovább a hegyhátra fel, hol hatalmas gránitépület tetejéről félig elszáradt óriás erdei fenyő, a hegytető őrállója int felém. Gyökerei alatt termőföld nincs; azt a kevéske földet, a mit a hegyvihar a sziklára szórt, még magkorában felélte és most öles gyökereit átfúrja a gránit szívéen, hogy életnedvhez jusson. Kő ad a fenyőnek életet. A fenyő idővel szétrepeszti a gránitot s ez szertehullva gördül tovább a völgy kékes mélyébe le.

Vajjon igaz-e hát a példaszó, mely «köszívű»-nek nevezi azt, a ki embertársán nem segít?

Kipihenem magamat a bodros szőrű *májmohhal* borított gránitsziklán, melynél semmiféle süppedő szmirnaszőnyeg sem puhább, sem selymesebb.

Testem, lelkem pihen; magasan minden szenvedély és emberi gyarlóság felett nyugalمام oly teljes, mint soha. Csak szemem nem tud pihenni, nem tud betelni azzal, a mit lát, ha mindjárt — mint a légynek — száz szemem volna is.

Alattam fenyvesek borította szeszélyes hegygerinczek között a fenyő élénk és haragos zöld színe mély kékségű völgyek homályába vész. Ott alant az Osztri és Kriván völgyében olvadt smaragdként csillan meg a *Zöld-tó*, a Fehér-Vág forrása s apró gyermekjáték-házikó gyanánt lapul meg a réten kolibánk, a hol éjjeleztünk. Gyorsan

futó, pajkos hegyipatakok csörgedeznek az omladékok és ledőlt szálfák között; tompa mormolásukba az erdő széléről beleszól a kakuk.

Szeszélyes jósmadár hiába fecsegsz most, nem kérdem: meddig élek? hiszen itt az évezredek hónapban egy-két év már számításba se jön. Egy emberélet egy percz csak itt!

Hegy hátán hegy, a sűrű erdőt pusztá irtás váltja fel és a mohos oldalú szürke gránitbérczek tövétől a magas hegység lábáig a remény zöld színének ezer skálája foly.

Derült kék ég mosolyog felettem; tiszta a távlat, messze ellát szabadon is szemem. Délen, a liptói fennsíkon — zöld posztón fehér pontokat — apró pettyekként látom: Csorbát, Vágfalvát, s mögöttük a turóczi, zólyomi hegylánczokat.

A szemhatár pereme az óriási távlat miatt homorúan emelkedik, mintha katlan közepén állanék. S ott, messze-messze nyugaton, ködös homályból felhősáv felett kélik a *Chocs*, Liptó és Árva határhegye.

Keleten a buksifejű Bástya oldalában sűrű fenyőerdő széles öve felett a bájos *Csorbátó* tornyos villái látszanak; csaknem oly közel, hogy azt vélném: csak karomat kell kinyujtanom, hogy háromórnyi távolságról az apró játék-házikókat tarisznyámba rakhassam.

Felettem, északon a vén Kriván. Még mindig oly magas, mintha hegyoldalának kétharmadán nem is lennék még túl. Hegyszakadécai, hóvizmosta-vájta feneketlen repedései olyanok, mint óriás sebek, melyeket titánok szöges ostorral szaggattak az élő húsba, mielőtt az öröklét évezredek előtt megkövült. Csupasz hátát most a nap láng-

sugarai paskolják és csak apró sötétzöld rongyokként borítja a sziklákon kúszó henyefenyő.

Itt, a hol pihenek, a szirten őrálló fenyő azt mondja magasbatörő társainak: Ne tovább! — Ez a havasalji táj határa. Itt már terebélyesen díszlik a henyefenyő s innen-től felfelé már más fenyőt hiába keressz. A *vörös-áfonya* örökzöld sűrű cserjéje, néhány *moh* és *zuzmó* a havas növényzete. A fényes zöldlevelű *fekete-áfonya* már megelégszik az alsóbb régiókkal és a havasi-zuzmót se igen látogatja az alhavasi zuzmó *bagoly-lepkéje*.

Valahonnan *szirlisast* rezzentettem fel. Itt kereng felettem. Nagy iveket rajzol az ég kékjére lassu lendüléssel. Feljebb, a Kriván szirtormára már ez se iparkodik, óriási lendüléssel a *Mlinicza völgye* felé hasít utat a levegő-égben.

A Kriván és Szoliszkó háta mögül piszkosszürke felhő emelkedik és viharturbánt köt a Kriván tar fejébe.

Ijedtében belekékül a hegy; sötét árnyék fut végig az ezerszínű képen. Olyan, mintha kék-tinta ömlött volna drága mesterműre. A kék folt terjed, szertefoly. Sötét árnyék suhan végig a hegyen. A havason már esik, de alatta még napsütésben állok. Sír és nevet az ég.

Ereszkedik a felhő és pásztás eső fut végig felettem is. Reggeli vendég, nem maradós.

Megindulok. Millió sziporkázó gyémántcseppet verek le a henyefenyő tüleveleiről, midőn a meredek lejtőn félig guggonulva leereszkedem. Sarlófarku *nyirfajd* rebben fel előttem. Védi a törvény, utána nem lőhetek.

Százados irtás süppedő, puha talaja meglopja lépteim nesztét. A mult temetőjében járok, melyben ezer síremlék

gyanánt merednek a fehérre meztelenített, elhagyott fenyőtönkök. A gyepes sziklák és törzsek tövében *szamócza* bogyója piroslik és barnakalapos kis társaság üldögél: a *vargánya*-gomba.

Vígan csergedező, csobogó, zuhogó patakokat lépek és ugrom át. Egy, kettő, három, — — öt, — tíz, — — nem is számlálom már tovább, hiszen vége-hossza sincs; a havas minden vize elszabadult, mintha vízőzönt küldene a népre, mely magyarul nem érez, nem beszél.

Őserdő áll előttem; mohhal fedett faóriások. Árnyékos ódon templom, ezernyi-ezer karcsu oszlopos. Egyik faóriás sűrű ágai a földet seprik, míg csúcsa magasról néz le a többire; a másiknak dereka csaknem csúcsáig meztelen és sebes oldalából illatos gyanta foly; tüskésszőrű száz karját rémulten emeli a magasba, amott a harmadik és dúsruhájú rokona áldólag terjeszti föléje védő karjait. Leghatalmasabb, legdíszesebb köztük a halványnagy *jegenye* vagy *keresztesfenyő* de alig hiányzik a rokonságból egyetlen is. *Lucz, erdei, vörös, szurokfenyő*, sőt a ritka *czirbolyafenyő* is itt van a díszes társaságban. Kidőlt, korhadt, mohos ősök törzsei hevernek a talajon, melyet minél beljebb haladunk az őserdő szívébe, a mélységes árnyékban, annál kevesebb növényzet borít, — csak megpörkölt, törékennyé száradt rozsdabarna tülevél milliárdjai: az alom.

Az őserdő ritkás, zsombékos széle kék a *nefeletstől*; az irtvány oldalán lefutott hóvíz itt megállt. *Zsurló, bürök, haraszt* és *páfrányerdő* borul a *tőzegmohos* dágványra, melynek zöldmoszatos sarában vén *agyaras* szokott hüselni. Most is nem régen erre járt. Az erdefenyő meztelen vörös oldalán látom dörgölődésének sáros nyomát. A mocsaras

erdei láp áruló sara még azt is elmondja, hogy merre ment; a mérges *záspa* széles leveleit is ronggyá taposta a letiport fű között.

Elkéstem. — Kiváncsian nézi, kérdi a csipkefinom vörösfenyő ágán ugrádozó bubos *fenyveszinke*:

— Mit keresz, mit keresz? Mi—i—it?

Gunyosan füttyöl a *léprigó*, csicseregve kontrázik neki a *keresztcsőrü pinty* s a hatalmas fenyvesek legparányibb madara, a piczinyke *királyka* is itt ugrál kíváncsian körülöttem.

Semmit sem keresek. Nem megyek a vadkan csalogató nyomába, hiszen semmiben se találhatok nagyobb élvezetet, mint benned gigászi hegyek és óriási fák hatalmas országa. Hatalmas arányaid lenyűgöznek, — akaratom nincs, — öntudatlanul odaadom magamat delejes vonzalmu erődnek, mely rajtam alföldi emberen is teljesen uralkodik; kerges hegyre föl, húz völgybe le, feltol sziklák meredélyein és átugrat vélem pokolmély szakadékokat. Vadregényes tájad, sötét fenyvesed, kopasz bérczeid nem zordak nekem. A mi szines, az zord nem lehet. Csak parányiságomat érzem a kő és faóriások közt.

Az alföldi délibábos róna végtelen pusztaságán teljesen érvényesül a legkisebb emberben az *Én*, — míg a felhőkarczó alpok között a leghatalmasabb ember is csak egy porszem, melyet minden pillanatban szétmorzsolhat egy megindult, gördülő, ostoba sziklatömb.

S vajjon lehet-e, van-e szebb kripta, mint az Alpok szakadéka, melyet évezredek vájtak, repesztettek a sziklafalba s a mely fölött a Tátracsúcs áll örök síremlék gyanánt.

★

A dágványos fölött, az őserdő szélében, mohos szikla-tömböt ölelő luczfenyő alatt keresek leshelyet. A fiatalosból az irtáson át erre vált a vad; baközet löni — úgy mondták — itt biztosan fogok. Leülök a *csillagmohos* süp-peteg talajra.

Mélázva hallgatom a zúgó hegyipatak örök mormolását, mozdulatlan nézem tovatűnő futó habjait. Ősidőktől fogva simítja, gömbölyíti a görgeteg követ, mely, mint napsütötte koponya, olyan fehér. Habzik a víz, a mint kőről-kőre mélyebb mederbe zuhog és a szőkelő vízszugár sziporkázva egymást keresztezve, kergetve megtörik. Marék nefelejtset dobok a smaragdzöld patakba. Egy szempillantás és már messze sodorja a rohanó ár.

Bolyhos *fenyőbagoly*-lepke nesztelenül repdes felettem és a luczfenyő mohos ágán meglippen. Czifra társa a *szemespillangó* most lendül ki a fenyves kékopálos sűrűjéből s ott libeg a dágvány buja növényzete felett.

Átölel a csend, s altatón duruzsol a kis patak.

*

Merengésemből arra ébredek, hogy egy pillanatig két ragyogó, nagy fekete szem bámul meglepetve rám s aztán a sűrű fenyvesbe dobja magát egy aranyhárga test.

Egy dörrenés, a mire tízszer visszamorog a Kriván és Osztri szirtfala, mintha egymáshoz dobálnák a hangokat.

Az erdő szélében keresztes baköz halódik, üvegesedő szép szeme a vén Krivánra mered.

ÉN IS CSAK EMBER VAGYOK.

Tavaszi rügyek — aranyos napsugár — szerelmes pacsirta-
dal, hol késtek?

Téli álmából lassan ébred a természet. A hosszú far-
sang után még álmos, mámoros s ha egy-egy kicsit ki is
nyitja leragadt szemét, zsémbes böjti szél-duruzsolással,
fázósan rántja magára a már lecsúszott vékony hótakarót.
Mit neki a kalendárium, hogy már egy hete itt a hivatalos
tavasz. Ha meg nagy a zúgolódás ellene, félnapig veresre
paskolja hátunkat tüzes napsugár-korbácscsal, aztán a verés
helyét azon melegiben hirtelen záporral hűtözi le s ha
még ez sem elég, nyakunkba küld egy kis tavaszi hóvihart,
hogy az egész levegőig csak úgy kavarog bele.

Csak lopva szökik meg egy-egy tavaszi napsugár a felhő-
börtönökből, az újraéledés örömkönnyeit visszafojtja az ág,
nem mer fakadni a rügy és a szerelmes kis pacsirta ajkain
megfagyott az ének, nem lebeg a magasban, alacsonyan
röpköd a hideg fészekben didergő párja felett.

Gonosz kis áprilisi idő, szeszélyesebbet képzelni még
asszonyban sem lehet.

De hát vajjon melyik nagyobb: az idő szeszélyessége,
vagy az ember türelmetlensége, mely alig várja már a fel-
támadást: a természet megújódását.

A tavasz, ha késik is, el nem marad s az első dérbe-
fagyott, korai, meleg napsugár, elfonnyadt rügyek és didergő

vándormadarak sorsa megtaníthatott volna már arra, hogy jobb várni, mint sietni. Hja! de a türelmetlen, élni siető, fáradt ember még meg sem halt, máris várja a feltámadást.

Mindez azonban nekem nem valami nagy vigasztalás; mert tény, a mi tény, hogy ime április elején még rókamálás bekecsben is dideregve bandukolok az esti *szalonkalesre*.

*

A vén Mátráról gomolygó hófelhők szállnak fel és egymás fölébe tolakodva sietnek erre délnyugat felé. Ólom-szürke az ég és a lomposan csüngő fellegek szinte söprik a valkói Páloshegy gerinczét, a mint keresztülbuknak rajta a völgybe le.

Sötét árnyék jár a felhők nyomában, kékbe borul a vidék; csak arrafelé nyugaton, a rákosi lapályon ragyog néhány aranyzöld folt, az üde vetés friss zöldszine a lilabarna szántások és rozsdasárga ugar között.

Borzogat a bőjti szél, felkavarja a felszikkadt út lisztporát s belesodorja a mezőt végigseprő fellegek közé. Csinos kis fergeteg támad körülöttem, míg az úton előttem száraz levéllel, gazzal tele, nyári boszorkányszél forog, szalad.

A hópihével tömött felhőket valamerre felhasogathatta az erdős hegygerincz, mert tömött pamatokban kezd a *tavaszi hó* hullani. Az első pihe meglippen bajszomon, megcsiklandozza ajkamat s mire odakapok, már csak egy vízcseppet morzsolhatnak szét ujjaim. Lord kutyám is megmegrázza a fejét és mellső lábával arrafelé kapkod, mert-hogy finnyás orrát neki is csiklandozza a hópihe.

S még mondja valaki, hogy *itt a tavasz!*

Egy csapat lomha varjú vált át a mezőn és kiterjesztett szárnyakkal ereszkednek le a friss szántásra, a hol aligha nem azon tanakodnak, hogy: — hát már meg mi lesz? Visszatér a tél? Mikor ugyanis fogytán van már a szükös élelem.

Az ugar hegyoldalban két nyúlfi hévvel udvarolgat egy nyúlhölgyikének, a ki nagyban szabódik a dupla szerelmeskedéstől, mert hogy már aligha nem anyai örömöknek néz elé. Lord kutyám reszket mögöttem, mint a kocsonya. Meg-megáll; kövé mered; lassan tesz egy-egy hosszú lépést a mulató társaság felé.

— Pfuj! Visszakozz! Ezt is megzavarta a bolondos idő.

Amint az egyik kani megpillant, a nagy bakfittyelés közepette megül, majd kétlábra áll, idesandít rám hátrafelé, aztán, ucczu vesd el magad! az erdőszélig meg sem áll. A másik szeladon is menti az irháját, nekiiramodik a hegyoldalnak és meghúzódik egy tüskés szederbokor alatt. Szinte örülni kezdek, hogy megakadályoztam egy csaknem tettenért házasságtörést. A hoppon maradt reményteljes hölgyike kissé rendbeszedi megtépázott toilettejét s aztán nagy kört írván le, lassan bandukolni kezd — a szederbokor felé. — Szépen vagyunk! No várj csak, te hűtelen!

Csaknem egészen fehér, olyan vagyok, mint egy cukorporral behintett Mikulás. Úgy kell leráznom magamról a lágy pihét, mert a már csöndesülő szél nem söpri le.

A kis félóráig tartó fióktél után keleten szakadozni kezdenek a fellegek s a bolyhos hófelhő most a Rákos mezeje felett lebeg.

Körülöttem nyoma se látszik a hónapnak, csak az útszéli

zsendülő pázsiton ragyog még néhány színes gyöngygyé vált hópely. A kék hegyek színesedni kezdenek, bár lombtalan erdeiknek szint nem a levél zöldszíne ad, hanem a felhők mögött nyugvóra térő nap egy-egy elszabadult sugára fest aranylila színfoltokat a sötét alapra.

Mintha megemberelné magát az idő, a csípős bőjti szél elült. Langyos tavaszesti fuvalmak sugdosnak fülembe édes biztatást és most, hogy a hegy derekán túl vagyok, bár estére is vált az idő, kezd a bélelt bekecs kissé terhemre lenni. Hiába, nagy a hév, — tüzel az esti les reménye. No! meg a mi igaz, az igaz: neki is melegedtem a hegy-mászásban.

Az útszélén hatalmas, árva tölgyfa áll magában. Tetőtől-talpig csupasz. Nincs viharrázta, esőverte száraz ágain egyetlen fonnyadt levél se s vajh' ki tudja, fog-e fakadni még rügye. Szinte látszik, hogy a letarolt öreg erdő ez elmaradt «magfája» már az élet és halál szélén áll. Az útszéli vén őrálló szétterjeszti csupa-könyök száz fekete karját felém, mintha intene:

— Itt a határ! Ne tovább! A tomboló élet zajából itt a fenséges csend honába lépsz. Ide csak az igazak léphetnek be: a természetimádók. A kik megértik az erdők sutogását, a visszhangos völgyek minden sóhajtását, a pajkos hegyipatak csacska locsogását, állatok panaszát, madár dalolását.

— Megtanulom, vén tölgy, csak erressz tovább. Hisz' az erdők szívét, völgyek mélyét csak az igazságért keresem. Ők nem hazudnak soha. Csak tőlük tanulok és ők jobban megértenek, mint az emberek, a kik félnek és gyűlölnek, mert velük hazudni nem tudok.

Elhagyom a kocsit, melyen nagybátran kapargál egy színes fácskákas, míg félénk tyúkocskája a bokros erdőszéle felé szalad. Siet megmenteni a reményteljes jövőt. Befordulok a vén tölgy mellett a *Páloshegy* széles cserkészútjára, melyen jókedvűen vagdossa földhöz magát Lord kutyám, mert hát már teljesen itthon érzi magát.

★

Tavaszezi szürkületben a csend országában járok. Kékes homályban vész el a cserkészút, melynek két oldalán sűrű, fiatal vágás emelkedik és déli része lankásan ereszkedik a völgybe le.

A mint a gyepes út széléről le-letérek, a buja avarfű zizegő tengerében erdei vilik láthatatlan kezei ragadnak meg és rántanak magukhoz. Földönkúszó szederinda tüskés ágai ejtenek rabul s úgy kell kifejtenem magam az ölelő karok közül; tartóztat minden ág és bokor, mintha meg akarnának akadályozni valami elkövetendő tettemben.

A cserkészút egyszerre hirtelen eséssel a hidegleheletű völgynek szalad s itt már süppeteg nedves alomlevélben ereszkedem le, a melyet az őszi hervadás után a pagonyból a szél separt ki az útra.

Megállok. Itt vagyok a hegyoldalban, célomnál: a les helyen.

Elöttem északon a fiatal vágás ritkás fái sötétlenek a kékekszürke háttér világosabb alapján. Keleten az *Iharos* gerincze nyúlik el egyes vén fáival. Mögöttem délen az elfogyott vágás bokros erdőrésze a völgybe ereszkedik, hogy fölötte messze ellátok a sötétkek határhegyek felé.

Fölöttem, nyugaton, a cserkészút nyílásán végiglátom a hegytetőt.

Körülöttem csend mindenütt s e csendes tájképre felhőtől megtisztult, villódzó mély kék ég borul.

A nyugvóra térő nap utolsó aranypiros csókját most küldi szerteszét. A hegygerincz csupasz fái olyanok, mintha a pokolnak vörösizzó vasseprői merednének a magas égre fel; az Iharos fának fejébe pedig, a melyen még rajta lóg a tavalyi elszáradt levél, aranybronz koronákat rak egy odatévedt izzó napsugár. A néma csend olvadni kezd. — «Kakat, kakat», hangzik alattam a völgyben mindenütt. A fáczánkakas párja mellett éjjeli nyugvóhelyet keres. Szerelmes nyögdécseléssel bűg a kékgalamb. A nászéjszakák titkos szállásaira családi örömök reménye vonzza az erdők vadjait.

Még egy pillanat és aranszélű lilafelhő mögé húzódott vissza az utolsó napsugárnyaláb is. Erre nyugaton lángba borult az ég s a pagonyon rémes tűzvész színe szűrődik át. Bíborköpenyt ölt hátára a sötétkék erdős hegygerincz.

A napnak «dísze» van. Holnapra ismét szelet kapunk, pedig hát ebből már ma volt elég.

A tájkép színe ismét változik. Az izzó pirosság helyét az égen kékeszöldszín váltja fel, melyre éles határvonalakban rajzolódnak le a tájkép fekete árnyékai.

Bizony már este van.

Nedves föld szaga száll a kóbor esti szellő szárnyán szerteszét s az erdő dohos alomjának fojtó kriptaszagát elfojtják a tavaszi illatok. Valamerre ibolya nyílik a közelben, tele tüdővel szívom be édes illatát, mely szinte meg-részeget. Mámoromban tánczot lejtő Nymphákat látok al-

tam a hűs völgyben, amint lassan kígyózva, terjengve úszik utánuk lenge ködfátyoluk.

Szaggatott «kaholás» rezzent a valóra. Valamerre a gerinczen túl az Iharosban kujtorgó «vörösbundás» vakog és a *Babati-erdő* felől gyenge visszhang felel. Ez már nem a szeretkezési vágy hívó hangja; nem is nászéneket tutol az «ibolyaillatú» trubadur, hiszen már talán szoptat is a kölykes szuka; — azt se gondolnám, hogy az ezüst felhőrongyokba akadt «elsőnegyedet» ugatná, a mely ki-kikandikál a felhők mögöl, mintha a mennyország pékinasának rongyos batyujából egy óriási ezüst kifli lógna ki. Róka-koma időváltozást érez, azért ugat.

Szemem lassanként kezd hozzászokni a mindinkább világosodó félhomályhoz s az erdőszeiben heverő kidölt szilfát — melyet fehérre hántottak a nyulak, őzek, — sem nézem már ijesztgető csontváznak.

A felhőtlen égen fényesen ragyog a holdvilág sarlója és szaporán pislog a fényes esthajnalcsillag.

Csupa szem és fül vagyok.

De hát nem is azért várok én itt olyan türelmesen, hogy minden fekete bokorban vaddisznót lássak és lehántott ágak ijesztgessenek kísértet gyanánt; de meg azért se, hogy rókavakogás hangversenyében gyönyörködjem.

Nem akarok én most mást látni, mint egy bagolyröpülésű, buksifejű madarat. Nem akarok mást hallani, mint egy jól ismert, de nem éppen koncertképes «korrogást.»

Epedve várom az esti-húzáson korrogó, pisszegő szalonkát.

Te vadászok ideálja. Te össze-vissza pettyegetett, sárgabarna tollazatú — bagolyformájú — buksifejű — giliszta-

csőrü otromba kis madár. Nem egy szenvedélyes vadász akad, a ki nagyobb élvezetet talál az esti (különösen a szerencsés) szalonkalesben, mint egy szarvasbika lelövésében (mert ebben talán része sincs!).

Márczius-áprilisi langyos tavaszi esték gyönyörűsége, szerelmi légyottra «húzó» szalonka, te! gyilkos vágygyal vár minden vadász.

Szegény buksifejű! Te, ki szerelmes gerjedelemmel tele, csak titkon, loppal, mikor már az erdő minden vadja pihenni tért, suhansz nesztelen szárnyakon az édes pásztorórára, az óvatos vadásznak mégis elárulod magad, a mikor vigyázatlanul «korrogva» vagy «pisszegve» jelzed párodnak jöttödet. Éhes szemmel figyel a lesben álló, merre húzasz erdőszélben, tisztáson át és mielőtt elérted volna célodat, felvillan a sötétben egy tűzsugár, a mennydörgő aczéleső halálos magot ültet szerelmes kis szivedbe és kialszik benne a kielégítetlen vágy, — kialszik az ártatlan élet, mely a gyilkos vadásznak nem ártott soha. Sőt csak hasznunkra van a kis féregpusztító. Hosszú csőrét a földbe szúrja s forog, «dorombol», míg a férgek álczáit, a földi gilisztát és kukacokat, e kiváló finom csemegéit a fűrt lyukon kicsipegeti.

Mégis csak szívtelen a vadász, hogy minden közvetlen személyes okok nélkül, orvul gyilkol akkor, a mikor gondatlanul és vigyázatlanul az édes pásztorórára sietsz. Ilyen kegyetlen csak az ember lehet. Az ember, a ki a természetet is csak önzésből élvezi, a ki hasznos vadjait önzésből nem kiméli és a kártékonyakat önzésből óvja. S még irigykedve gratulálnak a társak annak a szerencsésnek, a kinek sikerült csellel, kitartással, ügyességgel, vagy vélet-

lenül minél több erdei szalonkát aggatékra fűzni. Pedig szegény hosszúcsőrű, míg vándorutadon arra a rövidke időre nálunk megpihensz, eléggé meggyötör eső, fagy, szél, zord idő.

De ha ilyen gondolatok motoszkálnak a fejemben, ugyan minek is állok itt az erdőszélben mozdulatlanul, meredt szemmel, mint egy kőszent, hogy már a lábam is belegémbередik és majd kinézem a szemem.

Hohó! úgy veszem észre, hogy nagy őszinteségemben magamat is alaposan leszidtam. A légyszivű természet-imádó kezd bennem veszekedni a szenvedélyes vadászszal.

— Minek neked az a sovány kis madár? Bántott téged? Nem sajnálsz orvul, lesben legyilkolni azt a ragyogó-fekete, «gazellaszemű» kis védtelent? Nem fáj szíved özvegygé tenni párját, gyászbaborítani egy családot? Nem szégyenlesz elpusztítani vak szenvedélyből egy hasznos madarat?

Rámpislog szelíden a fényes esthajnalcsillag, mintha ő is könyörögne az ártatlan életért. Körülötte lassan kigyuladó társai, a titokzatos nagy ég ezer csillagszeme is kíváncsian figyelnek reám, hogy mivel védi magát a vádak ellen a vadász.

Bizony a vadász hallgat és örül a sötétségnek és magányának, melyben nem látja senki, hogy megadja magát.

★

Mellettem pihenő Lord kutyám hirtelen felkapja fejét és feszülten figyel az égre fel.

Elnyújtott, tompa korrogás hangja üti meg fülem, majd

«pszszt-pszszt» élesen szól egy felettem húzó szárnyas, fekete árnyék.

S éppen akkor, a mikor belátom, hogy a természetimádónak igaza van és vesztes bennem a vadász, — hirtelen megfordulok s utánalövök a suhanó árnyéknak.

Szegény «büksifejű» bukfenczet vet a levegőben s holtan hull a sötét bokrok közé.

Hiába, én is *csak ember* vagyok.

1851

1866

AZ ÖRÖK ASSZONYI.

Európának csaknem kétharmadrésze óriási, irdatlan jégmező, százházezer négyzetmért földet foglalnak el a jégkorszaknak gletserképződményei, melyek évezredek át lassan lecsúsztak egészen a délszaki vidékekig. A triasz, jura és kréta-korszak őshüllői, ormótlan szörnyei bűzös mocsaraikba fagytak.

A méter hosszú, csontpánczélos fejű masztodonszaurusz, a hétméter hosszú, krokodilfejű, tarajos belodon és tízméteres zanklodon, a krokodilalakú, rendkívül hosszú arczóorrú, hétméteres, páncéllal fedett teleoszaurusz s a tengeren véle együtt uralkodott, óriási, hattyunyakú pleioszaurusz, a hatalmas húszméteres brontoszaurusz, a tízméteres halgyík, a kerékszemű ichtioszaurusz, a rövidfarkú, vaskoscsőrű óriási sárkánygyík, a pterodaktilus, a madarak félig hüllő, félig madár őse, a gyikfarkú archeopterix s végül az összes korszakok hüllőinek óriása, a harminczméter hosszú, tízméter magas atlantoszaurusz, valamennyien jól el vannak raktározva a gletserek jégkamráiba. A hat sugaras hexaktinia korall, a túskebőrűek, csigák és kagylók, köztük a kocsikerék nagyságú ezerféle ammonitesz, a dongor nagyságú kúpos belemnitesz, a nautilida kagyló, a rövid potrohú óriási erion rák már kagylómész, mészkő, dolomit és liasz-márga sirjaikban porladnak. A karbonkorszak óriási zsurlói, köztük a hétméter magas equisetum

arenaceum, a triaszkorszak virágos növényei, pálmanagyságú páfrányai, rengeteg kiterjedésű tűlevelű erdőségei, a cikadeák, a szágópálmák mélyen a jégmezők alatt, részben láp és tőzefölddé alakultak, részben pedig már csak kőzetek őrzik lenyomataikat.

Kihalt világot borítanak a jégmezők.

A délszaki éghajlat termékenyítő melegét mind lejjebb, délre szorítja a dermedtő hideg és a polustól Észak-Itáliáig velőfagyasztó északi szél szánkázik végig a végtelen jégmezőn.

Megindul a gletser és egy bujanövényszerű, hullókben, állatokban gazdag félvilágot temet a jégsirba.

Ember, állat menekül . . .

Igen, az ember! mert már ember is van. Az idő végtelenségét tekintve, alig hogy kialakult a föld sarából, máris nincs maradása a földön. Földanya nem tűri meg hátán engedetlen gyermekét.

Jégburok borítja szivét. Az ember, a befejezett teremtés dicsősége, fut, menekül az ormótlan buta vadakkal délre, a hol még van élet a földön, van egy kis zug az elveszett paradicsomból.

Megindul a gletser . . .

— Jer! Fussunk! Arra, a merre a fagyasztó sarki szél kerget. Oda, a hol buja virágok közt ajkunkon a csók meg nem fagy. Addig, a mig csipkés páfrányból nem készíthetünk magunknak nászvaczkot. Fussunk! Én fázom.

— Veled megyek.

Megindul két ember. Vándorútra kel a déli tropikus vidék felé. Egy férfi és egy nő . . .

★

Aranylila párázat lebeg a zafirkék oczeán felett, mely a távlat végtelenségeig oly simán terül el, mint egy óriási csiszolt drágakő. Drágakő, melynek foglalatja finoman faragott smaragd. Örökzöld borostyán, cziprus és tobzos, tűlevelű erdők, tölgy és bükk rengetegek terülnek el a parton, melyet a legbujább, legváltozatosabb délszaki flóra borít. Az óriási mammutfa mellett tulipánfa virágozik; hatalmas pálmák koronái borulnak a finomcsipkézetű páfránybokrokra; szágófák kínálgatják éléstárukat, fügefák mézédés érett gyümölcseiket, fahéjfák izgató fűszerüket; platánok, pandaneák és ginkofák díszlenek vegyesen lianokkal egybefűzve a terebélyes dió, a nyár és a fűzfákkal; ámbraillatú, ezerszínű csodavirágos növények himes mintákat szőnek a talajt sűrűn fedő százféle zsurló és korpafű közé. Végtelen skálája a gyönyörű, üde zöld színnek mindenütt.

De az erdők rengetegeiben egyetlen madárfütty sem hallatszik; sejtelmes útvesztőiben rémes némaság honol. Az erdő kacagni még nem tud.

A levegőég aranylila párázata lassankint pirkadni kezd s egyszerre csak hatalmas izzó vérvörös fényhasáb lövel fel az oczeánból a zenitig.

Hasad a hajnal? Rózsásujjú Elos szekere emelkedik ki vajjon a szemhatáron az oczeán habjaiból, hogy megelőzze tüzes paripáin testvérét, a napisten Heliost?

Nem, ez nem hajnalhasadás! Tengeralatti tűzhányó működik; elrontott gyomrán könnyít. Az évezredek óta vajudó föld beteg. Fehér gőzfelhők, cseppesülő párák gomolyognak a fényhasáb nyomán. Megremeg a föld. Tompa dübörgés visszhangzik a susogó erdők reszkető lombjai közt.

A símára csiszolt zafiron millió repedés támad és véres tarajú hullámok csapnak ki a partra.

Ijedt sikoltás cseng ki az erdő zúgásából.

Az északi vidék fáradt vándora borzongó remegéssel szökik fel hatalmas pandanus alá páfrányokból vaczkolt és bódító virágokkal behintett, csipkés fekhelyéről.

Asszony... Mellette párjának fekhelye üres és már hideg. A férj korán kelt; szarvaslesre ment.

Az ijedtség jajszavát a visszhangos erdő megismétli, tovább adja. Előbb megtanult az erdő jajgatni, mint kaczagni.

A hol ember van, ott a jajszó megelőzi a kacaját.

Édes álmából rémülettel ébredt a fiatal nő. Iszonyodva takarja el arcát kezeivel s lábikráig leomló, dús hajzata alatt teste remeg, mint a nyárfalevél.

De az, a kiről álmodott, az nem a férj. Álmában idegen, deli, napsütötte férfi jelent meg. Üstöke nem durva, rőt, kóczos serte mint férjeé. Csigákba omló kékesfényű sötét fürtök verdesik izmos vállait. Férjénél hősebb, bátrabb, erősebb. Olyan, a kinek férje a másvilágon csak szolgálja lehet; maga azonban az álmoképnek máris teljesen rabja lett. Mintha álma nem is lenne csak álm, és semmi más. Az ő vad és durva emberéhez képest az csak félisten lehet, a ki dörgés, villámlás közt jelen meg még álomban is. Ezt a félistent már látnia kellett; mert álma oly hű és éber volt, mint egy édes visszaemlékezés.

Kezei lassan siklanak le arczáról és elfojtott sóhajt fakaszt a még remegő kebel. Jobban sajnálja, hogy az édes álomnak vége van, mint azt, hogy párja búcsucsók nélkül hagyta el. Hiszen az álomban kapott tüzes csókok-

tól orcája még most is lángolóbb pirban ég, mint a már hasadó hajnaltól lángban álló mennyboltozat.

Tűzben áll az egész világ. A fiatal nő bensejét is sejtelmes, eddig még ismeretlen érzések lángfolyama tölti el. Mintha az új világban újjászületett volna. Ujra éled a gyönyörnyújtó édes álom után. De oly nehéz még a félálomból is az ébredés.

Végre magához tér és ezer szerelmes virág csókja közt siet a partra, hogy izzó testét a tenger hús hullámaiban hűtözze le.

A fiatal nő testét egyetlen szál ruhadarab sem fődí. A teremtő remekén, a mesterkéletlen szépségen, nincs semmi takarni való. Az ős ártatlanság a szégyenpirt még nem ismeri.

A mint belép az elsimult oczeán tükröző vizébe, olyan, mintha óriási zafirtükrön Vénusnak rózsaszín korálból faragott, szikrázó aranyhajú bálványszobra állana. *Észak asszonya* itt a te igazi helyed. Az izzó szenvedélyek szerelmes világa s nem a csókfagyasztó, pusztító gletserek hona.

Várt itt reád évezredek óta minden fű, fa, virág s a bájos testedet tükröző, áruló oczeán.

A zafirkék oczeán aranyos porondján millió nummulitesz kagyló hever szerteszt és ezüsthasú halacszkák ficzánkolnak az élő szobor körül, mely mozdulatlan áll a mohállatok süppeteg szőnyegén.

Sóvár szemekkel tekint körül: édes álomképét vajjon a valóságban nem látja-e?

Oly elhagyatottnak érzi most magát.

Valamerre a babér- és pálmaerdőkön túl, a melyekben még talán egy-egy elkésett hatalmas masztodon és dino-terium tanyáz a diluvium őselefántjával: a mammuttal, a százados tölgyes ős rengetegekben nemes vadra cserkészik a *Dél* hatalmas embere.

A csupa-izom ember a semlyékes partján mint a kigyó siklik az öles páfrányok, karvastagságu zsurlók és szívószárú kúszónövények között. Nincs más mez bronzszobor testén, mint egy derekára kötött pettyes párduczbőr. Nincs más fegyvere, mint ginkofa-husáng végébe ékelt obszidián lándzsa. Veszedelmes fegyver ez, ha erős kézből röpül.

Az óvatosan csúszó ember a tölgyes tisztásának szélében megáll, mintha a sziklatömbök között maga se volna más. Csak ajka remeg s a tisztásra meredt szeme villog vad lázban.

Hatalmas bögéstől kong az erdő. A szerelmi vágy követelő, hívó hangja ez.

Az agancsosok őse, a cervus megaceros legel előtte gyanútlanul, jó széllel, vagy egy dárdavetésnyire. Mégis valamit neszelni kezd, mert hirtelen felveti hatalmas koronáját, hogy azt vélnéd: az óriás szarvas fejével a földből valami mammuttölgy gyökerét szaggatta ki. Lapátokban végződő foszlott agancsának távolsága jól megüti a három métert. Még egy pillanat és megugrásra kész, de erős kézből bűgva röpül a biztos szemmel irányított gyilkos kopja és a nemes ősvad lapoczkájában rengve megáll, hogy a csont csakúgy ropog. A megsebzett szarvas fájdalomában bögve térdre rogy, a szerencsés vadász hegyébe megy s a kopját a halálos sebbe még mélyebbre veri.

— Két szarvasfoggal lesz több a füzérben új asszonyom

nyakán! — szól a győzedelmes vadász és sietve nekivág az erdőnek, arra, a merről jött, valami biztos cél felé.

A bikabőgésre csörtetés hallatszik a rengeteg alig áthatolhatatlan sűrűjéből. Lihegve, fujtató szuszogással a nagy futás után, vadkülsejű ember bukkan ki a tisztásra. Meztelen testét durva, rövid szőrzet fedi; csak széles lágyékáról lóg le valami vedlett medvebőrdarab. Állatias, rút arczába, melyet összevárezett a túlevél, csapzottan lóg befonott rőt üstöke és elvegyül a kóczos szakáll közété.

Baljában dárdanyél; jobbában kőbaltát szorít. Ijesztő alak az *Észak embere*. Hja! Aphroditének férje csak Hephaistos lehet.

A mint megpillantja az erdő tisztásán a szarvasbika hulláját, dühösen felordít: Megkéstem! Megelőzött! Pedig azt hittem: ma kettős zsákmányom lesz.

Csak siess szegény ember haza, mert oda is későn érkezel s habár nem te ejtetted el a címerest, hatalmas «agancsait» mégis te viszed haza.

★

Észak asszonya vígan lubiczkol a zafirkék oczeán hús hullámaiban. Bele-belemerül az ezüstös habokba s a mint az apró hullámok elsimulnak és látja, hogy a kék tükörben pajkos képmása minden mozdulatát utánozza és rámosolyog, csengő kacajjal rázza meg napsugaras fejét. Millió gyöngyszem pereg le dús aranyvörös hajáról, mely selyemsátor gyanánt borul nedves testére.

Most már az erdő is vele kaczag, sőt tovább kaczag

még akkor is, a mikor ő már elhallgatott. Az életrekelt kaczaj forrón, szerelmesen ölelni is tud. *Dél embere* izzó szenvedélylyel öleli izmos karjai közé a vízben meglepett nőt.

Észak asszonya felsikolt. Menekülni nem tud. Ereje elveszett. Csak merően néz a férfi villogó szemébe s nincs a ki megmondhatná: vajjon arczán nagyobb-e az ijedtség, mint a váratlan öröm. Eszébe jut álma... az édes álomkép... Ez ő!

Sok mondani valójuk van egymásnak, habár a másikonak nyelvét egyik sem érti meg. De ugyan minek, hisz a szerelem nyelve ősidőktől fogva egy — örök.

A férfi szarvasfog-füzért old le nyakáról és jegyajándokul kínálja fel. Mohó örömmel nyúl utána a nő, de egyszerre elhal ajkán a mosoly, rémesen felsikolt és merev karral mutat az erdő sűrűje felé.

Most lép ki onnan a felszarvazott üldöző férj. Dühében földhöz vágja az elorzott agancsokat és rettenetes bödüléssel — a melytől az erdő minden vadja ijedten menekül — dobja kovaszilánkos dárdáját a csábító felé.

Dél embere elereszti szerelmesét, a suhogó dárdát félkézzel elkapja és hatalmas erővel röpíti vissza a támadóra. Melle közepén járja át a saját fegyvere *Észak emberét* és odaszögezi egy hatalmas pálma sudár derekához.

A csapodár asszony nem a haldoklóhoz siet, a ki neki eddig hűséges párja volt, hanem *Dél embere* elé omlik és megadás jeléül a férfi keze alá hajtja alázatos fejét: Te bátor! Te erős! Te hatalmas! Szolgálód leszek.

A fához szegezett halott eltorzult arcza rémesen vigyorg, vértől habzó ajka mintha azt mondaná:

— *Dél embere!* hallani fogja még utánad megannyi más. Nekem is így mondta ezt egyszer ott fenn, a magas Északon.

★

Az Urnak 19 . . esztendejében a «Gazette de Nice» egyik szenzációs száma a következő pikáns históriát közölte a rivierai társaságból:

«Il principe *Meridion*, a kitünő vívó és bátor sportsman, a kit napsütötte arcza és csigákba omló kékesfekete fürtei révén «bronz Adonisz»-nak nevezett az exclusive társaság, párbajban keresztül szúrta Cap M . . . fürdő legszebb aszszonyának, az «Észak csillagá»-nak férjét, gróf *Polarszkyt* a rútságáról híres lengyel természetbúvárt.

Herczeg *Meridion* azonnal elutazott és — a mi nem volt minden feltűnés nélküli véletlen eset — ugyanazzal a vonattal utazott el az aranyhajú «Észak csillaga» is.

Az események előzményeül néhány biztos adattal szolgálhatunk azoknak, a kik kívül állnak Cap M . . . kínai fallal körülvett exclusiv társaságán.

Gróf *Polarszkyt*, a szenvedélyes természetbúvárt, — annak a kérdésnek megoldásával foglalkozván, hogy délen meddig terjedtek a föld jégkorszakának gletserképződményei, — a tengeri fürdő egyik félreeső öblének diluviális lősz partoldalában rendezett ásatása egy «cervus megaceros», óriási ős szarvas hatalmas agancsához juttatta. Ezen ásatás révén azonban véletlenül egy másik, kellemetlen felfedezéshez is jutott. Ugyanis, a mint a lősz parthasadékon tekintett a zafirkék tengerre, az öbölben messze kiúszott

fürdőző párt pillantott meg egymáshoz igen bizalmas közelségben. Az egyik a nemes grófhoz is igen «közelálló» volt, a másik pedig valódi «bronz Adonisz.»

A tapasztaltak után a gróf természetesen azt a magyarázatot nem fogadhatta el, hogy: a herceg — ismervén a grófnőnek a szarvasfog gyűjtésben nyilvánuló szokatlan szenvedélyét — olyan helyre óhajtotta vezetni őt, a hol a lősz tengerpart csekély vizében már talált néhány kimosott ősszarvasfogot.

Gondolható, hogy a gróf ezek után a ritka «agancsok»-nak sem örült meg valami nagyon, a melyek különben is igen kellemetlen, czélzatos «qui pro quo»-ra adtak alkalmat a társaságnak.

Tehát «fogat-fogért». A végzetes párbaj kikerülhetetlen volt.

A gróf holtan maradt a párbaj színhelyén, formálisan odaszögezve egy fához, a meddig a herceg védhetetlen szúrásai elől hátrált.

Gróf *Polarszky* halála nagy veszteség a tudományos világra nézve, mert ugyancsak ő volt az, a ki egy Cap M...ban feltárt másik leletét — egy férfi és egy nő csontvázát — ismertetvén, azt állította, hogy a diluviális korból a délszaki vidék népe között északi néptörzs jelenléte is mutatkozik.

A híres természettudós állítása felett, különösen a szomorú esetre való tekintettel, nem vitatkozunk. Akadtak azonban malicziózus fantáziájú egyének, a kik azt a mesét szőtték, hogy a családi életében rövidlátó gróf esete talán nem is olyan új. Valamelyik délre leszorult özönvíz előtti őse is az alatt tehetett szert a kritikus «agancsokra» mi-

alatt párjának valamelyik délvidéki gavallér szarvasfognyakékkal hódolt.

Ez lehet fantázia, lehet való. Lehet, hogy volt özönvíz; lehet, hogy lesz még egy második. Változhatnak az idők és bennük az emberek. Egy azonban bizonyos, hogy — míg a világ világ — soha nem változik: *az örök asszonyi.*

1851

/1866/

VIHARFUVÓ HEGYEK KÖZÖTT.

A vázseczi erdőkerülő, Uhorcsan Miso korán reggel azzal a hírrel verte fel a vadászkompániát, hogy egy szarvasbika háremével a *Sztará-Pila* völgyében mulat. A nyársas apródokkal lehet a farka vagy hat-hét darab. Több se kellett ennél, kirukkolt az egész haderő; hat puskás, kilencz kutya, négy pötyögős, piszkosfehér szűrposztó ruha. Nota bene! a ruhák felül egy-egy óriási, zsiros tótkalapban, alul pedig két-két bocskorban végződnek s ráadásul a ruhában — hogy egészen üresek ne maradjanak — egy-egy bizonytalan-koru, csupasz ábrázatú tót lötyög, a ki lánczos czorkán vezeti a szertehuzó kutyafalkát.

A vén «Csárdást», a fáradhatatlan kopót, a melyik soha el nem hagyja az egyszer felvett nyomot, a házasság rózsalánczán kívül egy czorka füzi össze nemes életpárjával: «Dianával».

Csemetéjüknek, a még kissé szeles «Csárdásko»-nak «Kontrás» abban is hű társa, hogy a vezető tótot elbuktatni iparkodik. A jószimatú «Zahraj», a legfrissebb szerzeménnyel, «Sultánnal» van egy kenyéren. «Fogas»-t, a mélyhangú disznóhajtót — a mint dukál — külön czorkán vezeti a kerülő. «Plutó» meg «Bábi» ténsasszony, a szürke tiroli tacsókó pár is sunyi pofával itt lődörög a nekik idegen kopótársaságban.

Borus, ködös reggelen, metsző északi szél ellen küzködve kapaszkodunk fel a *Vrchcești* (dombos út) lankás oldalán s ott, a hol lehet, felhasználjuk az ölfát és cserhéjat fuvarozók keskeny szekérútját is. Ez még emberjárta hely. Az őserdők irtásain pásztor legeltet, míg le nem száll a hó és kaszások járnak, míg a buja rétek illatos szénáját a kolibákba nem gyűjtik.

Csak tovább, tovább! a Sztará-Pila felé, a hol a finnyás szarvasorr szimatját emberszag nem igen szokta bántani.

A sikamlós, sáros talajú gerinczen egyszerre csak a társaság megáll. Nyomok, áruló nyomok vannak a degetes sárban.

— Mi az? Talán borznyom? mert turást láttam a gye-
pen — kérdi az elmaradt, hátul kullogó vadász.

— Szarvastiprás! Erre váltott át a falka a Sztará-Pila felé; úgylátszik a Fekete-Vághoz siet.

Öklömnymi csülöknyomok mélyednek a sárba össze-vissza; egyik-másik betévedt a fiatalosba is, de mindenütt jól kiválik közülök a szarvasbika, a hárembasa erős, hosszú lépésének mély nyoma.

Zahraj már félig behunyt szemmel szivja fel magasra emelt orrán a kedves vadillatot, a kíváncsi Babi ténsasszony pedig hirtelenében keresztülbuvik a meglepett Zabaka Dani lábszára közt s aló, vesd el magad! csaknem az orrán szánkázik már, úgy szimatol. Szegény megrémült, istenadta tót azt se tudja mit csináljon: a kutyát tartsa-e, vagy a hátára kötözött pinczeteket védje. A fiatal Csárdáskó is kalamajkát kezd járni vezetője körül s úgy rácsavarja ennek láb-száraira a czorka lánczát, mintha talpig vasban Illaván

ülne. Mozdulni se tud. Mikor már Csárdáskónak is nyakára szorult a czorka, kaffogni kezd, Kontrás pedig kíséri.

— Kuss!! — No ezt még a tót anyanyelvü kutya is megérti. A gazda erélyes szava egyszerre csendet teremt a nyugtalankodó, összekavarodott társaságban, melyben minden második ember: *kutya*. Hiába! ezen nincs megütközni való, mert a hajtásban a kopó emberszámba megy. Ő dolgozik, izzad, fárad, szimatol, keres-kutat, sőt számít és okoskodik helyettünk, míg mi kényelmesen várjuk, hogy a puskacső elé hajtsa a megriadt vadat. A hajtásban a kopó megbecsülhetetlen első személy, a ki igazán «ember-séges» munkát végez; a lesen álló vadász csak türelmét teszi próbára. Türelmes lenni pedig — no nem akarom mondani, de — a birka is tud.

A házigazdák — «tátrai» az egyik, «alföldi» a másik — rendelkezni kezdenek: Te ide állsz, te oda állsz. Engem nagy szeretettel egyszerre három helyre is állítanak. Mind-egyik váltig azt akarja, hogy ma szarvasbikát lőjjek. Csak az a baj, hogy a helyre nézve a Tátra nem tud az Alföld-del megegyezni. Gyula barátom, a tátrai, a ki közöttünk olyan, mint az irtás fiatal fenyőhajtásai közt az erdő dísze, a bálványnagy jegenyefenyő — igen ajánlja, hogy a völgybe álljak el, mert ebben a «rossz szélben» a völgybe, a Fekete-Vág felé tör ki a szarvas és átmenekül a «kincstáriba». Az alföldi róna köpczösebb fiának, Guszti barátomnak ez sehogyse tetszik, ő jobbat akar. — Tudod mit, te ide állsz a szálerdő szélébe. Nem! oda állsz a «Hármas»-fához, a gerinczen; harmadéve is arra váltott a visszatört bika.

Hm, az a baj ám, hogy ez a *harmadéve* nem *ma* van!
Zabaka Dani, a borostásképű peczér is úgy látszik

megértett valamit a beszédből, mert idesompolyog hozzám s fontoskodva tanácsolja:

— Uram! Ne menj te le a völgybe, szerencsétlen hely a Fekete-Vág partja; ott tanyázik a csalogató *hasztrman*, a *vodnik*, a vízben lakó ember. Csunyául megtréfált engem is egyszer. Ott pihentem a fekete vizparton. Elnyomott az álom s mikor felébredtem, hát az a gonosz vodnik épen akkor tutajozott át kalapomban a vizen.

Nagy lurkó vagy te Zabaka Dani — gondoltam magamban — hiszen mintha nem egészen így, de már hallottam volna ezt az esetet. A mint a czorkáról eleresztetted a kopókat, leheveredtél a buja, süppedő pázsitra, aztán elnyomott a buzgóság s csak akkor ébredtél fel, a mikor a megsebesített menekülő szarvasbika megtiport. Akkor esett a te zsiros tótkalapod a vízbe, — akkor verted te agyba-főbe a megroggyant bikát, — akkor törted össze remek koronáját, — akkor huztak le téged menten mind a tiz körmödről és akkor, — óh akkor! huztak rád statarialiter olvasatlanul jóféle huszonötöt.

Ez a te bajod Zabaka Dániel!

★

A peczerek a kutyákkal leereszkedtek a Sztará-Pilát bekerítő völgybe, a Fekete-Vág partjához, a honnan a hajtás kezdődik.

Vadásztársaim kijelölt állásaikra mentek.

Magamra maradtam a fenyőóriások országában.

Előttem emelkedik égnek a *Sztará-Pila* (Vén fűrész) meredek bércze, melyen vén luczfenyő szálerdő váltakozik

irtásokkal és fiatal vágással. Valóban olyan a hegy gerincze, mint egy csorba fogú, óriási vén fűrész. A hegy mintha nőne. Minél közelebb jutok hozzá, annál magasabbnak látom. De fel a gerinczre, a honnét két völgybe látok le!

A vágás tisztásainak sarjufüves rétje, mely kasza alá már nem kerül, még üde zöld és piros-lila *őszi kikiricsek* ezreivel van tele himezve. Egy-egy fehér bokréta is elhullott a réten, virágzik még a *pipitér*.

A szürkészöld szálerdő szélében *pelyvás vadócz* és redős levelű *zásza* vert tanyát a dudva és gaz közt, melyeknek jó termő talaj a telivér humussá vált lehullott tűlevél.

A fel-feltámadó szélvihar kegyetlenül megrázza a gyenge száron lógó lila *csengettyüke* apró harangvirágait: Itt vagyok; reszketetek kései virágok, a kik még élni vágytok! Fent jártam a Magas-Tátra hófedte csúcsain, szivemben fagyot hozok és havas palástom söpri már utánam a bérceket!

A sárga-lila *árvácska* szomorú szemébe deres könnycsepp lopózik, hogy a zord északi szél hozzá ily mostoha.

A *varjuszem* szerencsésebb; már könnyezni nem tud, nem érez, elszáradt négyes szirmát érzéketlenül tépi le a durva szél.

Ostromolni kezdem a szivszakasztó hegyet, lihegve kapaszkodom szikláról-sziklára a keresztül-kasul heverő, ledöntött, korhadt szálfák között. De az elszabadult, neveletlen szélkölykek: Zetes és Kalais, a zord északi szél: Boreas és a reggeli köd: Oreithiának pajkos gyermekei ide-oda czibálnak, lökdösnek. Egyik alulról tol fel, a másik belém

kapaszkodva visszaránt, hogy sokszor csak féllábbal állok a mohos, csuszamlós sziklatömbökön, melyek közt a bércz vize lassan csörgedez az aljba le.

Féluton lélekzetet venni megállok egy csúcsáig csaknem meztelen sudaru, óriás erdei fenyő alatt, melynek magja tud' Isten mikor tévedt a *kövirózsás*, mohos sziklák közé ide.

A merre csak nézek, hegy hátán hegy. Négy-öt fenyves hegygerincz is emelkedik egymás fölé. Sötét, néma fenyvesek, zord rovátkás gránit-ormok, mélyen kéklő hegyek mindenütt és mindent szürke, gomolygó hófelhő sulya nyom.

Szürke párázat gőzölög alattam a semlyékes, vizenyős *Hluboka* völgyében, melyből, mintha a *Kohleng* és *Pod-Havranka* (Hollókő alatt) fenyőkoszoruzta, tornyos gránit-bérczei a ködfüggönyök mögött most születnének meg. Kékeszöld a *Majdrovje* hegyháta és ködöt lehel az agyaras kedves otthona, a vizmosásos, meredek *Tokareny* (Eszterga).

Messze délen, hegyen-völgyön túl, a szemhatár peremén, a *Királyhegy* havas hegygerincze lapul meg és fehér öv gyanánt választja el a kék hegyeket a szürke égtől. Ott ered a *Fekete-Vág*.

Rohanvást sietnek dél felé a terhes fellegek. Egyik felhőgomoly siettében elnyeli a másikat és hogy más jólakott, még sötétebb lesz. Kékesfekete árnyak suhannak végig a fenyves hegygerinczeken és buknak le a sötét mély völgyekbe. — A kép csak három szinnel van festve: kék, zöld, szürke s e három szín perczenként, mint a kaleidoszkop szinképe ezer árnyalatban változik,

hogy szinte káprázik a szemem és forog körülöttem az egész világ.

Meg is indulok fölfelé, mert a csuszamlós, mohos sziklákön veszedelmes a báméskodás.

*

Fent vagyok a tetőn, sóhajtozó, zugó ősfenyők között.

Az araszvastagságú, süppeteg májmoh-szőnyeggel borított sziklás gerinczről lelátok a Fekete-Vág völgyébe, melyből fenyvestarajú hatalmas kék hegyek emelkednek és elzárják előlem nyugaton a kilátást. A kincstári erdőségek ezek. Észak felé nyílt a völgy és kegyetlen csipősen fúj, bömböl száz völgytorokból a hideg, északi fagyasztó szélvihar. A gerincz irtásának elmaradt, magasbatörő, ős bálványfenyői a tisztás vadócz pelyváját borotváló orkán ellen itt alant semmi védelmet nem nyújtanak.

Óriási karos gyertyatartó meredez előttem a rombadőlt ezeroszlopos templom megcsonkult kincse gyanánt.

Ez a «Hármasfa». Egyetlen törzsből nőtt hármassudarú óriás jegenyefenyő. Valódi csoda! Már nem él; tetőtől-talpig meztelen; keresztes ágait is már régen letördelte a pusztító szélvihar, duló fergeteg.

Megállok tövében. Ez itt az én helyem.

Tövében már más vendéget is találok. Vörös-derekú, hasas, mérges kis legény; félreacsapva ül fején a barna kalap. Ördöghullajtotta *sátángomba* csirázik a holt fenyő gyökerei közt. Felrugom. Mit keressz te itt, a hol bár minden talpalatnyi föld a fák alatt izletes *vargányával* és *rizikével* volna tele.

Borzogat a szél. Közelebb huzódom a csendes szálerdő tövébe és onnan figyelem a meredek hegyoldalt.

A szélkölykek után jönnek már az öregek is minden nemzetségükkel. Boreas a szél-apa és ősei az egetostromló titánok. Piszkos-szürke, fehérarajú felhőgomolyokat löknek fel az égre s a mint a visszakergetett, megbomlott gomoly visszahull és mint a pihétől dagadó párna széthasad, sűrű, tömött pamatokban kezd a szűz hó hullani. Az első fehér pihe meglippen fenyőn, földön, bajszomon. De élete rövid. Volt — nincs! Kristálytisza könnycsepp marad utána.

Mindjobban, szakadatlanul hull a hó, zúg a szélvihar, titánok harcza folyik a levegőégben s csak azt várom, mikor dobálják démoni indulatukban a hegyeket az égre fel.

A tájkép szinei már erősen megfogytak, szürkésfehér lesz körülöttem minden, sőt a szürke is lassankint fogyni kezd.

Fehér már a világ, a melynek még csak az imént ezer árnyalat volt egyetlen színében is.

Tegnap még őszt volt; virághimes a rét, ma már zord tél, mely mindent fehér lepellel borít.

Fonnyadtan, fagyosan függ vékony szárán a hótakaró felett az árvácska és csengettyűke virága, melyet tegnap még októberi őszi napsugár csókolgatott.

Az orkán néha elcsendesül, mintha lélekzete elfogyott volna, de aztán újból még erősebben kitör.

Egy-egy vakkantás hangját szárnyára kapja a szél és errefelé hozza.

Kezdődik a hajtás, nyomon vannak már a kopók. Most résen legyünk! De uramfia mit csináljak, mikor arczomba

ver az apróra váltott hó tűszilánkja és szemem-szám az egymást ölelgető zugó fenyők lombjairól hulló hóval lesz tele. Söpri a feltámadt orkán újból a havat, felragadja a levegőégbe és hólavínát zudít a völgyekbe le. Szurós tű-hegyekkel van tele a levegő; a lágy pihe parányi jég-szilánkokká fagyott; szikrázik körülöttem minden, mintha cukorporral hintette volna be az ég. Pengő zizegéssel hull a hókristály, mintha erdei *vilik* dorombolnának a havas fenyők alatt. Fertelmes zimankóssá vált az idő, tombol az orkán, még a szirthatadékokból is fúj a szél. Földig hajlik a megsárgult *vadóc*, *üreszab* és *ebfarkperje* pelyvás feje és csak hajlékony száruknak köszönhetik, hogy a söprő szélvihar derékban meg nem töri.

Ezerszeresen próbára teszi türelmemet a várakozás, mert a fel-feltámadó szélben a kopók élvezetes koncertjét csak elvétve hallhatom.

Nos most! «Zahraj» hangját hallom:

— «Nyiff-nyaff-nyaff.» Éles diskantja a szálerdő szélében visszhangzik és túlsívítja a csendesülő szelet. — «Nyiff-nyaff-nyaff», csahol vissza a kincstári erdő.

Gyorsan közelg a hang, erős bakóznymon lehet; szarvasra gondolni se merek.

Most vált át a vad a fiatalosba s csak egy pillanatra látom, a mint a havas áfonyabokrokron átdobván magát, a fenyő-csemeték közt eltűnik. Őz volt. *Csak őz!* Golyót utána, hogy a távolság miatt a serét hiábavaló kárt ne tegyen. Fűtyül a golyó és recsegő ropogás támad nyomában, mintha minden hegyoldal a másikhoz vágna a belé ütődő, repesztő hangokat, míg végre lassankint a távolban elfogynak. Az őz nyomán biztos szimattal jön «Zahraj». A lövés helyén

megáll, odaszagol valamihez a havon és csaholás nélkül tovább megy a nyomon.

— Mi volt, mi volt? Hol van, jaj hol van?! — jajong «Bábi» ténsasszony «Zahraj» nyomán, aztán mikor a lövés helyén semmit se talál, idesompolyog hozzám, felrántja szemöldökét, megül mellettem és félszemmél rámpislogva, sunyi pofával mintha azt mondaná: «Megették előlem a hunczutok».

*

A havazás elállt, az orkán mintha elfáradt volna, elpihent; északon tisztulni kezd az ég alja és a magasan rohanó ködfelhők mögül már-már áttetszik a nap sápadt korongja, mely olyan, mint az invalidus szürke waffenrokján a pakfong medália. Ámde mikor egy-egy röpke pillanatra a ködfelhő meghasad s a *téli* képre *őszi* napsugár ragyog, a bűvös-bájos jelenség megkapó. Ha pedig az Isten keze félrehuzza a ködfüggönyt, arra, ott északon, a hol örökhó borítja a zergenyájas *Magas-Tátra* csipkés, rovátkás ormait s a rávetődő fénynyaláb végighasítja a szürke felleget — óh akkor azt hiszem, hogy a hasadékon át maga az ezüstös menyország ragyog!

Gyönyörűségemből mély basszus hang ver fel: «Hun-hun? Hun-hun?» — csahol «Fogas» a hegyoldalban és kvartertben kísérik nyomon «Pluto», «Diana» és «Sultán». Ohó, ezek előtt nagy vad lehet! «Fogas» nem hiába csahol, annyit legalább is ér, a mit nyomoz, mint egy agyaras, a mit ebben a hajtásban nem is várunk.

Rettenetes zenebona támad alattam a völgyben, a hol mind a négy kutya találkozott, aztán egy dübörgő ro-

baj, egy visszhangos fegyverdörrenés — utána mélységes csend...

Hallom, most lefujtak.

Odasietek, a hol őzemre lőttem.

Piros vér a havon. — Bőven ömlött, lágy részen kapta a lövést, messze nem vitte el. Csak ki ne kezdték volna eddig a kutyák.

Hát ott, Guszti felé, ugyan mi esett?

— Négy hajtó jöjjön ide hozzám! — hangzik a válasz.

— Mi esett?

— Bika.

Hej! Guszti, de szeretnék most közelre kaphatni.

1851

/1866/

A PÁLOSHEGYI BARLANGLAKÓK.

Lankás domboldalban kocsival járható, széles cserkészút kanyarodik fel a tetőre. Kétoldalt fiatal vágás terül el, a melyből elvétele egy-egy elmaradt vén magfa emelkedik a törpe utódok fölé. A fiatal erdő lombtalan; sőt a február-
végi napsugár langyos csókja rügyet sem fakasztott még a száraz ágakon. Ez a csók még hamis. Ma már meleg, de lehet, hogy holnap még fagyot lehel. A csupasz erdő olyan, mintha ezernyi-ezer dorongfa végében nyirfaseprő meredne száraz sövény gyanánt. Rozsdabarna köntöse keresztül-
kasul likas és atmosolyog rajta a felhőtlen ég nefelejts-
kétsége. Arany pókhálósálakat sző a nap a fák ritkás koronája közé és az égnek meredő ágak hónalját pajkosan csiklandozza a be-bekukkanó napsugárnyaláb.

Bizony még nekem se hagy békét a derült égről lemosolygó, jókedvű «öreg». Nyalábra fogott aranyvesszejével végig-végig paskol a hátamon és mintha összeesküdtek volna ellenem, a langyos déli szél még melegebbre fújja a verés helyét.

Mégis csak ők győztek ketten. Lekanyarítom nyakamból a rókamállal bélelt bekecset s így megkönnyebbülve bandukolok a cserkész-uton tovább, felfelé.

Zsendülő, halványzöld fű verte fel már a szikkadó utat, de az árnyékos oldalban és mélyútban még fehérén ott

ragyog az összefagyott hó. Csipkerózsabokor tüskés ágain piros bogyóit lógatja le az út fölé.

Piros, fehér, zöld!

Hát együtt vagytok még szegény hazám szép színei?! Ugyan meddig?

A csipkerózsa piros bogyója már fonnyadt, lehullni kész. (Korán porbahullt sok nemes buzgalom.)

Mocskos lesz a szűz hó fehérsége, ha olvadni kezd s a föld sarával egyesül. (Szent elvek tisztaságát rút önérdék alkuvással fertőzi meg.) S a zsendülő fű reményzöldje még oly igen sápadt, halavány... (Mintha meg sem érne már több tavaszt.)

Keserű gondolatok; zárjelbe veletek! Hisz körülöttem a termékenyítő, szerelmes tavasz korai langyos fuvallata lengedez; a mosolygó nap szebb jövőt ígér és édes gyümölcsöt fog hozni az az aprócska rügy, melynek nedve most fakad. De meg hát nem keseregni jöttem én ide, a valkói koronauradalom Páloshegyére. Nem is a pálosbarátok monostorának a romját keresem, mely ott lehet valahol az irtott rengeteg közepén, a hol a sűrű pagonyban, védett helyen várandós őzsuta pihen. *Oculi* is még messze van, szalonkázni se lehet, mert hogy még itt sincsenek a várvavárt vándorok. Az agyarast és duvadat kivéven pedig minden más vad apraja-nagyja tilalom alatt vagyon. Minden vad, csak egy nem; de ez az egy akár talán vadszámba se menjen, hiszen oly ártatlan üldözött kis állat, hogy vadabb az a szenvedély, mely csak azért tenyészti, hogy a vadász a tilalmi időben is szabadon áldozhasson Nimródnak.

Ma rossz napjuk lesz a páloshegyi *barlanglakóknak*,

mert hogy: üreginyulra vadászunk, a nyulnemzetség kitagadott, üldözött páriáira, mely soha nincs vadászati tilalom alatt.

A puskások már helyükön állanak. Kezdődik mindjárt a hajtás. Magam is kitűzött helyemre sietek.

*

A cserkészút nekiszalad mélyútszerű, gyepesfenekű, széles ároknak, melynek tulsó partja lankásan hajlik le a völgybe. A dombháton végigvonuló vízmosás, teremtő keze alkotta műnek látszik, pedig hát úgy mondják, hogy ez a *Csörszárók*, mely a Tiszáig vonul. Régi ismerősöm vagy! Találkoztam már veled Tarna-Bod alatt s ah de szépet álmodtam akkor, *Délibábról*, *Csörsz* vezérről, gyepes, kakukfüves partodon.

Megállok! Ez itt az én helyem. Golyót bocsátok fegyverem egyik csövébe, mert ha agyaras lesz a hajtásban, az árkon végig erre visz az útja a völgybe le. A másik csőbe csak apró serétet, mely «szélesen borít». Ez kell az üreginyulnak, mely oly fürge s annyi cselvetéssel futkos, míg «kotorék»-ra nem talál, hogy az öregszemű seréttel bizonytalan a találás. Elsőrangú biztos lövők mulathatnak az üreginyul vadászaton, mely legalább is annyi célzási gyakorlatot követel, mint a zeg-zugba czikázó sárszalonka lövése.

Az üreginyul vadász szempontból az a négy lábú apróvadak között, a mi a sárszalonka a madarak közt. Mind a kettő jó lövőt kíván.

De mindhiába a legjobb lövő is, mert az üreginyul, a hol egyszer meghonosodott és elszaporodott, alig irtható,

alig fogy. Egyrészt azért, mert többszörannyi illan be a kotorékok «folyosóiba», mint a mennyi terítékre kerül. Másrészt azért, mert nagyon szopora az istenadta. Még a szerelmes nyulnemzetség között is páratlan a maga nemében. Rettenetes nagy a szerelem ezekben az apró állatokban. A nyulmámi februártól késő őszig csaknem minden öthétben anyai örömöknek néz elébe. Nem igen van ideje nyaralni, sok dolgot ad a szoptatás, gyermeknevelés. A mi nem is csoda, hisz' egy-egy alkalommal a gondos mama 6—10 fianyullal lepi meg a telhetetlen papát — no meg a házibarátokat.

Most tessék elképzelni, milyen össze-vissza fúrt, aláásott lehet az a terület, a melynek kotorékjaiban egypár ezerre vagy egypár tizezerre szaporodott üreginyul lakik.

*

Kürtszó hangja recseg a völgyben a pagonyon túlról. Kezdődik a hajtás. Visszaveri a hangokat a kékeshomályú szálerdő, aztán mélységes csend lesz körülöttem. Nehéz, néma csend, melyet szajkólárma, rigófütty meg nem szakít, sőt a melyben még csak egy árva bogár sem zümmög. Csak a szeretkezés legédesebb pillanataiban ilyen mély a csend, a mikor két sóvárgó ajak kéjes hosszú csókba egybeforr, a melynek végén nem hallatszik áruló csókcsattanás.

Szerelmes tavaszi szellő simogatja izzó arczatát és bársony ajkak csókja bizsereg ajkamon. Édes gyönyörök emlékeitől pezsegni, hevülni érzem langymatag véretem, majd zsongító érzés bágyasztja el minden tagom. A nap aranyos himporától mámoros leszek . . . Szerelem van a levegőben.

Kezdődik a lakzi az aranybronz pagonyok sejtelmes mélyében. Szeretkezik ember és állat, a föld felett, földön és föld alatt, — mindenütt, a hol a szerelmes him párjára talál.

«Kakat, kakat» — párjával zúg el felettem a pagonyból felrebbent színes fáczánkakas és mozdulatlan, kiterjesztett szárnyakon rézsut ereszkedik le az árnyékos, hűs völgybe, hogy udvarlását zavartalanul folytathassa. Hej! pedig nem jó helyre menekültek. Vén bükkfáról valami fehérhasú nagy madár utánuk vetette magát s ott kering már a völgy felett. Valami erdei betyár, gatyás ölyv lehet.

Ijedten, villámként suhan el előtte három korán érkezett kékgalamb. Egyre-másra riadoznak az erdőben a tyukok és az erdőszelemben kinyújtott nyakkal futkosnak előttem a hajtók zörejétől megrezzent kakasok. Ezek majd csak az utolsó perczben fognak felröpülni, mikor már nyakukon a veszély. Pedig dehogy is lesz, hiszen már védi a törvény; lőni nem szabad.

A fáczánrebbenésre magam is megrezzenek: elszáll a mámor és körülnézek lövőhelyemen.

Usgyi! Ott van ni! Megkéstem. Most surrant el valami fürge apró állat az erdőszelemben, a térdigérő, kaszálatlan, avar pöndörfű között. Úgy eltűnt, mintha a föld nyelte volna el. Hát biz' az nyelte el. A hajszolt üreginyulak előfutárja illant be kotorékjába. Amott jön utána a második; csak úgy hányja-veti magát a rozsdabarna levelesen és iszkol ez is a kotorék folyosója felé. Odapörkölök. Épen a lyuk szája előtt vágódik el. Szegény kani! ez már meg nem fogja érni az apai örömekeket s a mámi, a kotorék «katlanjá-

ban» puha hasgyapjából vaczkolt fészken, hiába várja haza a kujtorgó lumpot.

Kezdődik a multság. Minél jobban közelednek a lár-mázó, zörgő hajtók, annál több «barlanglakó» iparkodik hazafelé. Sőt némelyik rémületében már azt se tudja, merre van «haza», lopva ott bujkál az erdőszélben, a csupasz galagonya-bokrok és tüskés szederindák között, melyek kékesszürke, tömött gyapját ugyancsak megtépázzák. Ha a nyílt tisztásra kijönni nem mer és kotorékot nem talál, szent igaz, hogy valamelyik hajtó, a kibe egy kis vadász-szenvedély szorult, alaposan fültövön fogja dobni «mutter-srófos», vagy réztöltényvégű botjával. Bizony megesik, hogy az ügyesen dobó hajtó több üreginyulat hoz így terítékre, mint egynémely vadász. De az se ritka eset, hogy a rossz lövő, vagy peches puskás megalkuszik az ép' oly élelmes, mint egyes hajtóval és ez megrendelésre «szállítja» a vadászó (nem «vadász», mert nem minden «vadászó» érdemli meg a vadász címet) javára a fültövön dobott nyulfiakat.

★

Csörtetést hallok a pagony száraz avarján; valami nagy test tolakodik előre. Ez talán a Pálos-hegy «vén remetéje» lehet, a magában kóborló tapasztalt agyaras, mely most erre veszi az útját a Csörszárookban felém. Oda se nézek most a fürgén futkosó nyuszioknak; a fel-felrebbenő fáczánok röpdülését se kísérem sóváran szemmel, minden figyelmem csak a törtetés helyére irányul. Szinte hallani vélem már az agyaras szuszmogó fujtatását. Hm, de egyszerre a csörtetés elhallgat, majd erős dobbanás hangja üti meg

7★

a fületem, mintha valami nehezebb testű állat vetette volna magát az árokba. Ez még se agyaras lesz. Most az árok süppeteg, dohos alomlevelesében hallom az ütemes lépéseket, a mint az állat az összegyülemlett száraz levelest maga előtt tolván errefelé siet. Egyszerre csak alig pár lépésnyire előttem áll a vad.

Szarvastehén.

Egy szempillantásra megáll. Rám bámul csodálkozó nagy fekete szemével. Aztán hatalmas szökéssel az árokparton terem és meg-megroggyanva ereszkedik le a völgybe.

Erre se lőhetek. Úgy érzem magam, mintha nagy táblánál ülnék; előttem minden jó, izes falat, a mit csak szemem-szám megkíván, de minden oldalamon nagyképű orvos áll s a mint valamit megizelni szeretnék, megfogják kezemet: Nem szabad! — Mikor vadéhes vagyok, piritott kenyérrel kínálnak. Őz, szarvas, agyaras, fácán van a hajtásban és: — *Tessék üreginyul!*

1851

/1866/

A MEDVEBŐR.

Manlicheremből az utolsó golyót is kilőttem. Láttam, mind a négy golyó talált s mégis akárcsak cseresznyemaggal lődöztem volna, a vérszomjas bestia még csak vas-tag bundáját se rázta meg. Itt állok előtte teljesen védetlenül, üres fegyverrel. Hideg verejték gyöngyözik homlokomon, gyökeret vertek ólomsúlyú lábaim, bénaság nehezedik leejtett karjaimra. Nincs erőm újra tölteni. A hang belém fagyott. Úgy érzem, mintha kőszoborrá váltam volna és önsúlyomtól mozdulni nem tudok. Csak szorongó szívem dobogását érzem, mintha kínos vergődésében kötetem falához vagdosná magát.

A két hátulsó lábára emelkedett hatalmas medve vérbeforgó szemekkel halálraszorító karjait tárja már felém.

Irgalmas Isten! Nem az volt az én vágyam, hogy ilyen ölelésben leljem a halálomat.

Már közvetlen közelből hallom fujtató szuszogását és érzem vért habzó tátott szája bűzét . . .

Utolsó órám ütött . . . Az Isten legyen nekem kegyelmes . . .

Mély kábultság vesz erőt rajtam, szemem elhomályosodik. A bestia szorítását még nem érzem, csak szuszogását hallom. Ah! Most megráz. De milyen gyöngéden tud rázni, mintha nem is az ő karmai lennének, melyekkel

fenyőtönköket hasít egy csapásra végig és hánt mezte-
lenné, mikor hangyaboly-csemege után kutat.

Felbátorodva, még egyszer felnyitom nehéz szempil-
láimat.

— Dobre rano, pán velkomozsnye! Jo reggelt kivanom
nacssagozs uram! A zéjjeli vonat meghozta üzenet. A Csorba-
Hradky alatt, Krahulcso völgyiben járja medve, tessék
hajnali vonattal sietnyi — ver fel boszorkánynyomásos
hajnali álmomból egy borízű hang. Medve?! Az ám, az
állomási podgyászshordó, a ki soha jobbkor nem jöhetett
volna.

Most már meg van a gazdája is annak a borszagú
szuszogásnak, a mely álmomban nyakamra hozta a golyó-
álló medvét.

Egy pillanat alatt kiment az álom a szememből. Egy-
kettőre nyakamba hánytam gunyámat, aztán: Elő a Man-
licherrel, meg egy serétes puskát is. Hol a töltés? Hát
már meg hová tettétek a töltéstáskát? Add ide a vadász-
székem! Tedd ezt a hátizsákba.

Alaposan felforgattam százféle rendelkezésemmel a
felvert, talpratermett házat.

Aztán a nélkül, hogy csak egy kupicza pálinkát is
ittam volna előre a medve bőrére, siettem ki a legköze-
lebbi hajnali vonathoz, hogy a Tátra alá, a harmadik
határba vigyen.

★

Kedves vadászkompániám tárt karokkal és szilvóriu-
mos butykossal fogadott. Még a kopók is nyakamba
estek.

— Jól kezdjük! — mondok magamban — itt már erősen alkudtak a medvebőrre.

Zabaka Dani, a borostáspofájú «szarvasölő» peczér pisze orra alatt a nagy szíves mosolygástól akkora hasadás támad, hogy «Bábi» ténsasszony, a híres tacskozó, rókalyuknak vélvén, vicsorogva menten neki rohan a rokonszenves tótnak.

Szegény Danit a tüszőjéhez lánczolt közös czorkán élő két pár kopó erre ijedtében négyfelé akarja hasítani, úgy, hogy a vesztére örülő Danit a nagy kavarodásból az erdőkerülőnek, Uhorcsan Brezina Misónak kell kiszabadítani. De csakhamar megvigasztalom az öreget egy zsebembe darabokra törött szivarral. Mit is csinálna vele, ha egész volna? Azt is csak össze kellene morzsolnia, hogy pipájába tömhesse.

Mikor aztán vagy egy kis óráig meg se állt a szóáradat (a miből azonban még semmit sem értettem) és jól kiörültük magunkat egymásnak, a «gazduram»-tól vártam a komoly választ arra, hogy: Mi lesz?

— Medve van. Jó, jó — mondok — van. A «van» most kevesebb, mint a «lesz». De hát nagyon biztattak, hogy valami turistaszellemű «vastagbundás» csakugyan a Csorbai-tó alatt kujtorog s a Krahulcsó völgyében a pásztorok már nem is mernek legeltetni. Meg a mult napokban Jalóczon is megette Baánéknak két birkáját.

— Váljék egészségére a — pásztoroknak!

Persze mind nekem támadtak, hogy hitetlen Tamás vagyok.

★

Megindultunk a Csorba-Hradky felé. Fel, fel a magasba! Csak úgy toronyirányt, csergedező hegyi patakokon, görgeteg kőmezőkön, süppeteg semlyéken, vizenyős réteken át, fenyveskoszorúzta csorbagerinczű hegyhátakra.

A hegy lába alatt a rét öregfüve már kolibákba van gyűjtve. Smaragdzöld, alacsony sarjűfű borítja a talajt. Belesüpped lábunk a selymes szőnyegbe, mely meglopja lépteink nesztét. Csend ül a hegy lábánál. Csendes a társaság is. Olyan helyen járunk, a hol már könnyen megugorhatik egy-egy lent legelő őz. A ritkás fenyves sarjerdő kaszálóját a lankás oldalban fiatal, fehéreszöld luczfenyő-vágás váltja fel. A vágás fölött bálványnagy jegenyefenyő-szálerdő emelkedik. Egynehány terebélyes erdei-fenyő és hullólevelű vörösfenyő is odatévedt és ott maradt a «magas társaságban, a felső tízezrek» között.

Lilásszürke homály honol a magasbaboruló fenyves csupasz sudarai közt, melyek karcsú oszlopként tartják a sötét kereszties boltíveket. A fiatal vágás ezer illatos virága a hűs, gótikus templom küszöbén túl maradt; rozsdabarna, száraz tűlevél borítja a talajt. A süppeteg alomban, melyre ritkán fest aranyfoltokat a kizárt napsugár, virág nem tenyészik; csak a tisztásokon tengődik valami hitvány korpafű s helylyel-közzel némi mohos folt: a Hypnum. Áhítatos csend honol a természet e fenséges templomában. A homályos dóm háttérében, tulnan az irtás szélén, mintha keskeny, magas, csúcsíves ablakokon át valami gyenge fény piroslanék, ott, a fenyősudarak keskeny hasadékaiban át.

Hasad a hajnal.

Rózsás ujjú Eos előtt hajnali szellő sepri az utat. Végig-

seper az égbenyúló fenyvesen és megborzolja, megsuhogtatja a zizegő túleveleket.

A szürkederekú, mohos fenyőszálfákból mindmegannyi ezüstdrót hárfahúrból zengő-bongó hangok búgnak végig a visszhangos boltozat alatt. A nagy természet szent miséjéhez ez az orgonakiséret.

A fenyőerdő magasztos zenéje kísér ki az irtásra. Templomból a temetőbe. — Az erdőszélben a lilaszín harangvirágú csengettyűke most fog bele a csendítésbe. Hatalmas fenyőtöncök fehérленek a csillagmohos, hepe-hupás talajon, melyet gidres-gödrössé tett az immár humussá vált temérdek elkorhadt ág és el nem szállított faderék. Dús haraszt fészkel a fenyőtöncök tövében, mint a sírhant fejfája mellett a szomorúfűz. Zamatos gyümölcsű málna és fényes, sötétzöldlevelű, fekete áfonya-bokrok borítják a talajt. Háznagyságú, gömbölyített gránit sziklatömbök hevernek szerteszét ezer apróbb között, mint valami kővé vált óriási, fehér birkanyáj.

Ezek a görgeteg kövek: a Morenák. Talán nem is a jégkorszakbeli gletserek hozták le ide őket a Bástya, Osztri vagy Kriván csúcsáról, hanem az egetvívó Titánok dobálódtak ilyen fiókhegy parittyakövekkel, melyeket a Csorba-csúcs gerinczéről tördeltek le, úgy hogy az csorba azóta lett.

Fenséges Tátrabérczek, kik oly méltóságosan néztek le reám, a homokos Alföld porszemére, meghatottan állók alattatok és szerelmesen tekintek fel reátok, mint valami elérhetetlen ideál után! A nagyság, óriási méretek, hatalmas tömegek ez országában oly parányinak érzem magamat. Ember! a teremtés remeke, a föld ura, mi vagy te a Tátra egetvívó bércei mellett? Sárgöröngy, melyet egy

legördülő szirtdarab is porrá morzsol; míg ő, az ostoba kő, helyedben évezredek át minden emberi bölcseséget és hatalmat kigunyolva — mint sírkő, intő emlékül sértetlenül megmarad.

Hiába! már az úgy van, hogy én a Tátrában még medveadászaton is ódákat zengek a nagy természethez. De hát most másról van szó. Valamit nagyon vizsgálnak egy meghasgatott fenyőtönkön. Az a! csakugyan «medvenyom». Még pedig friss, a harmadnapos eső után; mert egészen száraz a pudvás tönk hangyabolyos bele. A «loncsos-farkú» a hangyabolyt bizonyosan ebéd után gyomorrontás ellen szóda-bikarbóna helyett szedte be. Erősen fel van járva a talaj, megbolygatva nemcsak egy fenyőtönk és széttaposvák az áfonyabokrok. Összezúzott bogyoók szertefröccsent nedve sötétvörös vércseppekként hullott a fehér, görgeteg kövekre.

Vége az ódának, meg a természetfestésnek. Zsebbe az ecsettel meg a rímmel és hadd szóljon a Manlicher!

A peczérék előre vezetik a nyöszörgő, izgatott kutyákat és állásomra sietek magam is.

Megrövidítem utamat, nehogy még útban találjon a várvavárt kopókoncert első nyiffantása.

Átvágok a Csorbai-tóról a Podbanszkára vezető turistaúton. Ugyancsak vesztemre. Uram Isten! minek is van ilyen út a világon. Valami moszatolásra befelé tartok a sűrű luczfenyvesbe és a félhomályban setét alakot látok négykézláb ide-oda tipegni. Medve! — Az ám, hogy az Isten büntesse meg! vén cigányasszony, a ki már a medvének se kell, nyugodtan rizike-gombát szedeget. Majd odapörkölttem. Még a «devlá»-val is hiába vitettem, mert

a vázseczi «zigány» annyira «tót», hogy cigányul még az ördögöt se ismeri.

Nekem hát megesett. Egy bálványfenyő leghegyében kaczag is már rajtam a hunczut csterszajkó. Ilyen szerencsés találkozás után most már akár mérget vehetek arra, hogy medvét ugyan nem lövök.

*

A magában álló kúpalakú Hradky gerinczén megpihenek. Itt van «állás»-om a csipkés szirtű hegypárkány alatt, egy százados veres jegenyefenyő tövében, mely óriás az óriások között. Kuszált ágait és lompos, tülevelű lombozatát kiverte az idő moha. A szürkészöld lombozat oly tiszteletkeltő, mint egy sokat tapasztalt aggnak vállatverő ősz fürtei. Apró unokák, sarjadzó fenyők szeretettel környezik az aggot, mely fejem felett is védőleg terjeszti ki hatalmas karjait. Pedig szegény vén fenyő inkább te szorulnál védelemre az irtó fejsze ellen, mely alatt egykorú társaid sorban elhulltanak.

Magasra hágott már a júliusvégi nyári nap. De mintha ragyogása nem volna egészen tiszta, őszinte. Hamis a fénye, páratelt a levegő. Bizony-bizony már ez is kendőzi magát és lenge fátyollal rejtegeti hervadó bájait. Az örökízzó kohó lángfolyama mintha apadóban volna, már nem is tüzes sugárnyaláb paskolja a százféle zöld fenyvesek zizegő lombjait, hanem csak arany hajszalak ereszkednek le a levegőégből és lippennek meg a tülevelés ágakon.

Óriási máglya gomolygó füstje száll fel a sötétkék, mély völgyekből. Lomha ködfelhők emelkednek a megaranyozott csipkés hegycsúcsok fölé. A ködbe burkolt vén Kriván, a

buksifejű Bástya, a taréjos Osztri és a világoskék Csorbacsúcs egy csomóban olyan pöfékelést visznek véghez, mint valami pipázó kártyakompánia. Szemben velem kopár irtás és sötétzöld fenyves szálerdő felett a Csorbai-tó, a tátrabérczek összegyűlt kristálykönyve. Ezüstös, lenge fátyol úszik a cseppé vált gyöngyön s a mint a fátyol a kósza szellőtől hajtva szertefoszlik, szétszakad és apró foszlányokba tépetten a magasban libeg, a sötét fenyves között a tetőn ki-kicsillan a bájos nyaralótelep villáinak megaranyozott fala.

Felszáll a lenge köd. De hiába, nekem nem tetszik az idő. Naplementére esőt jósolok. Arra nyugaton, Árva határán a Chocs fején nehéz ködturbán ül és az ég alján sötétlila felhő emelkedik.

*

Kezdődik a hajtás. A vezérkopó, a vén Csárdás nyiffog. Még mélyen lent van a völgyben, de jól hallom ismert hangján, hogy már felvette a vadat. De «milyen» vadat? — Nyiff-nyaff. — Nyiff-nyaff-nyaff, «meleg» nyomon van. Előtte szökik a vad. Ez mégse medve lesz. Most eresztik el a második kopót, a kecses «Dianát» s már duettben nyiffog «Csárdás»-sal egy nyomon. Lőttek. Aztán utána ismét mélységes altató csend, melyből a hegyoldalban alattam riadozó bak böffenése ver fel. A mint a «váltó»-nál megfordult és oldalt tört a völgybe le, csak egy pillantásra látom a megugrott bakot és szöktében amúgy bizonytalanra utána küldök egy golyót. A vad nyomán cseng már «Zahraj» éles diszkantja is és nagy kíváncsian kérdezetgi hű párja «Sultán»: «Hun, hun, hun»? Valamire

alighanem ráakadtak alattam; mert a kedves házaspár egyetértően elhallgatott, míg csak a közibök tötyögő «Bábi»-val össze nem marakodtak.

Hohó! ennek oka van. Jó lesz utána nézni, hogy nekem is jusson valami; ha más nem is, de legalább az agancs.

Kapitális havasi bakőz agancsa, melynek rózsáin és gyöngyözésén még látni, hogy néhai viselője háncsát a borókabokrokon dörzsölte le, fent a havasi régiókban, a hol a szálerdőnek már vége van és csak boróka meg törpefenyő tenyészik a sziklabérczeken.

*

Folyik a vadászkompánia orravére. Mindenki hallgaton szíjja a fogát. Már négy hajtásban láttuk a medvének csak a — nyomát.

Két pár kutya a faképnél hagyott és medve helyett, — mely van (valahol), de nem lesz (terítéken), — saját szakállára a Krahulcsó völgyében felvett vaddisznó-nyomot hajszolja.

Lassanként meri csak mindegyik sorban bevallani, hogy ezen a szerencsétlen napon mit «látott», mire «puskázott».

— Láttam egy fiatal hiuzt. (Most már értem «ki» elől menekültek lefelé a véderdőből a havasi bakok.)

— Felvertem három nyirfajdot. (No bizony! Ezt most ugyis a törvény védi.)

— Puskáztam egy ravasz, vén rókára. (Finom disztinkciója annak, hogy nem talált.)

— Lőttem két — mókust. (Ebből ugyan nem lesz «medvebőr.»)

De azért még se vagyunk olyan szegények; mert hiszen mind a három peczér egy-egy erős bak alatt görnyed. Zabaka Dani menten földre is lódítja a magáét, mert hát: olyan nehéz, hogy az Istennek se viszi tovább kizsigerezés nélkül.

— No, no Dániel! mondok — ne hepcziáskodjál. Csak nincs olyan nehéz, mint a «pálinkásláda». Gyilkos szemeket vet rám az öreg, — még a reggeli szivart is elfelejtette — mert hát nem jót emlegettem. Furcsa kis eset is volt az. Vadászkompanya érkezett a vágfalvi állomásra. Velök együtt szállt le a vonatról valami «likőrben utazó» vigécz is, a kit az urak — nem lévén az övéken kívül több rendelt kocsí az állomáson — szivességből bevittek magukkal a faluba. Mikor pedig a vázseczi hegyek közé felvonultak hajtóvadászatra, Zabaka Daninak meg Lach Rapos Janónak meghagyták, hogy az elemóziát délre a Sztará-Pilá-ra vigyék fel. Ott lesz a pihenő. No, az volt is ám! Megérkeznek a hajtásról nagyéhesen délben az urak. A kitűzött helyen csak nincs senki. Várnak, várnak. Mindhiába.

Végre úgy jó délután felé czammog a két tót atyafi majd megszakadva a nagy teher alatt. Nagyokat fuj Dani és miközben ujjatlan bárányszerű lajbijából (mert az van rekkenő nyárban is a boldogtalanon) kilógó ingujjával törölgeti homlokát, szemrehányóan sóhajt egyet: «Sak eztet nem megvan jól, kettő embernek ennyi czipelnyi.» Volt aztán óriási kaczagás, mikor meglátták az «elemóziát». A szerencsétlen Dániel felvitte a hegyre a likőrös zsidónak a mintakofferjét is.

Hogy a vigécz mit csinált e nélkül, maig se tudom.

De az bizonyos, hogy Zabaka Dániel azóta még dühösebben — issza a pálinkát.

A Zabaka Dániel esetére való emlékezés egy kis vígságot öntött az elszontyolodott társaságba, mely látta, hogy: sokat markolt, de keveset fogott.

*

Nagyon lecsúszott már a nap az égről; a hegyek közt, a mély völgyekben korán este lesz. Szó se lehet a hazamenetelről.

A Paulován lesz éjjeli tanyánk, az Isten szabad ege alatt; mert koliba nincs az alhavason, a közelben sehol.

Fenségesen vad helyen járunk. Élő fenyőnek az egész területen nyoma sincs. Szikláról-sziklára ugrálunk az út-talan úton. Mázsás sziklatömbök, korhatag ősfenyő tönkök hevernek egymás hátán s közöttük, hogy alig látni mit fednek el, gyümölcsessel dúsan megrakott málnaerdő zölde. Repcsény és télizöld ölelgeti a korhatag tönköket. Szertekúszó szederinda kapaszkodik lábszárunkba s tovább alig ereszt. Apró tisztásokon paradicsomi növényzet virul s az ózondús hegyi levegőt részegítő virágillat tölti el. A virágos oázisok olyanok, mint egy-egy ezerszínű élő szőnyeg. A derékigérő buja fű közül egész erdeje emelkedik ki a rózsaszínű hanga (erica) és csarap (calluna) féléknek. Margitvirág fehérlik a sárga hegyi arnika mellett és piros tölcsérű ragyabura (rhododendron) meg bajnócza bokrok fészkelnek a mohos sziklák tövében, a hol akad még hely a lilaszínű sisakvirágnak és piros havasi rózsának is.

Felséges virágkiállítás. Kegyetlen rossz út. Ilyen csak

a mennyország tüskés-köves fáradságos útja lehet. Jaj! háromszor jaj itt annak a lábnak, a melyen tyukszem van.

Ez a *Paulova-Polana* a ferdehátú vén Kriván alpesi régiója és a véderdő alatt. Ennek szélén lejjebb a fenyvesben lesz éjjeli tanyánk.

A szállás egy-kettőre elkészül. Dolgozik a *valacska* (fokos). Egymásután ledöntenek egypár szép sudár fenyőt. Százados vén jegenyefenyő lombsátora alatt, ezekből készül a tanya északi oldala. Fenyőgaly a fekvőhelyünk; egyik fülünk a párnánk, a másik a takarónk. Garderób a vén fenyő ágai.

Magasan lobog az illatos fenyőhasábokból rakott máglya és a félrehúzott parázson serczeg a lábasban a vacsora. Ha ugyan a déli nagy trakta után félredobott szalonna zsírjában piritott kenyeret «vacsorá»-nak lehet nevezni. De ha más nincs, ez is jó! S még hozzá Uhorcsan és társai milyen finom kis favillát faragcsálnak illatos fenyőgalyból. Még a villát is megszoptuk a pompás banket után. Már az igaz, hogy ez a kis piritott kenyér nagy «pompával» készült.

Leheveredünk békésen, sorban egymásmellé az illatos alomra s míg fáradt társaim már édesdeden szunyókálnak, magam egy ideig még a felhők közt bujkáló teleholdat nézem.

Nem tetszik az idő sehogysem; nagyon lehült a levegő. Rakják is a tótok a hálószoba kandallóját hatalmasan. Sistereg, pattog, dohog, mint a gyehenna tüze.

Potty. — Arczomhoz kapok. Egy csepp. Potty. — Megint egy. Esőcsepp.

Úgy-e mondtam, hogy esni fog.

Zabaka Dani csak akkor kezdi hinni, mikor már szépen megered a csendes eső. De aztán szentül meg is van ám győződve arról, hogy valami «csernoknyazsnyik», garaboncmási vagyok, a ki sárkányon röpül, a fák koronáját zúzza-rázza és könyvből idézi az esőt. Persze! talán a vázlatkönyvemet látta. Különben, hogy is tudtam volna megjósolni, hogy még ma esni fog; hiszen reggel felszállt a köd.

Esik szépen, csendesen. A vén fenyő teleivódott mohos lombjairól is csepeg már az esővíz. A kinek egyik oldala megázik a másakra fordul.

Lesz ebből holnap a három baközre és két mókusbőrre ráadásul hatalmas nátha.

*

Az igazak álmát aluszsza már a fáradt vadászkompanyia. Oda se hederít egyik se a még mindig szitáló csendes esőnek. Csak Zabaka Dani rúg néha-néha egyet bocskoros lábával az izzó zsarátnok felé, mert hát nagyon csiklandozza a meleg. Bizonyosan arról álmodik, hogy valami vadméh-rajba lépett; vagy talán a «likörös ládán» tölti ki álmában bosszuját.

A telebendőjű «Csárdás» álmában fel-felnyiffan és oda kap a hiába hajszolt medve felé, a mire dühös vicsorgással «négy» talpon terem «Bábi» szomszéd és «Csárdás» lábszárába harap. Már hogyis ne, mikor álmában éppen azon az elesett őz tetemén lakmározott, a melyikről őt ébren «Csárdás» elűzte.

A zsarátnok még mindig izzik, s a tűz már kikezdte a

faderekekéből alkotott erdei kandalló oldalát is. Fantasztikus, sárgapiros tűzfény rezeg az egész környezeten. Néhanéha a zsarátnok csúfolódva nyújtogatja felém apró lángnyelveit. (Bizonyosan a «medvebőr» miatt.)

Már nekem is nehezek a szempilláim. Lecsukódnak.

Az eső csak szítál tovább.

Vadásztáskánkra potyog a lombokon összegyülemlett esőcsepp.

«Kop, kop.»

1851

/1866/

VADÁSZAT TIZEZER ÉV ELŐTT.

Bizony furcsa kis sárgolyóbis a világűrben ez a mi vén Földünk.

Képzeljünk el olyan nagy kókuszdiót, a melynek fél átmérője is valamivel több, mint hatezer kilométer és súlya ötezerkilencszáztrillió, egynéhány billió és milliócska tonna, a mi számjegyekben kírva nem kevesebb, mint huszonnégy tagból álló számsor lenne. Ez az igazi «kimondhatatlan.»

A kókuszdiónak tejnemű folyékony belseje, a magja, a diónak csonthéjja alatt, vagy egy negyedében már keményebb; de ennek az ezerötszáz kilométer vastagságú keményebb burok-

nak a belsejében még benne lötyög a mag híg leve. Tessék aztán ezt a diót feltörni! De ezt nem tanácsképpen mondom, mert a bátor vállalkozó aligha olthatná a szomját hűs kókuszdiótejtel — s ezért kissé sántikál is a hasonlat, hanem igenis, bömbölve, egeketrázó pukkanásokkal és rémséges kataklysmossal a nyakába ömlenék ezer pokolnak hatványozott tüzes, dohogó, sistergő, szortyogó, vakítóan izzó lángfolyama: a föld belső folyékony magja.

S ettől a tizenkétezer kilométeres átmérőjű pokoltól csak ezeröttszáz kilométer vastagságú kemény burok véd. Veszedelmesen vékony páncél. Nem jó lesz ezt még csak meg is kaparni; mert a pokolban «az ördög nem alszik.» De sőt, hogy biztosabbnak érezzük magunk alatt a talajt, nem ártana erre a bizonytalan sárgolyóbisra még vagy egynéhány ezer kilométer vastagságú maltert kenni, vagy még inkább aczélpánczélt kovácsolni.

Mert hát a nagy Mindenségen uralkodó örök Idő is csak úgy kezegette az évek milliói alatt földünk izzónfolyó gömbjére az egyes korszakok megkeményedett rétegeit.

A mint a cseppfolyós izzó mag lehülő felszínén az első szilárd földkéreg képződött, megindult az «élet» a földön.

De az Idő, a mindeneket megsemmisítő, megirigyli a teremtő természet munkáját: nosza! fogja a vakolókanalat, összehabarja az életet egyszer egy kis fekete agyagpalával, homokkövel, máskor meg kőszénnel s a mint a kihalt és eltemetett világot a földön más élő világ váltja fel, meg újra újabb rétegeket mázol a keményedő földgolyóbisra.

Csodákról regélnek ezek a rétegek.

Az egyes rétegekbe eltemetett növény és állatvilág némely példányai a szó legszorosabb értelmében túlszárnyalják a legképtelenebb hétfejű-sárkányos gyermekmeséket is.

A szörnyalakú sárkánygyíkok, az óriási repülő gyíkok, a «rettenetes» gyíkok, a rengeteg testtömegű «mennydörgős» gyíkok, a tarajjas «vérengző» gyíkok és óriási krokodilusfélék, mindmegannyi ormótlan, idomtalan szörnyek rétege felett, a barna kőszénné vált őserdőkben örök álmutakat aluszsziák a hatalmas agyarázó ormányosok, őstevék és az ingoványok ragadozó őslóvai.

A kihalt állatokat a termő természet újakkal pótolja. Az ősrormányos Masztodon helyébe a lompos szörbunda-val fedett Mammut lép. Óriási lajhárok lustálkodnak a fák ágain. Ősbövények és óriási szarvasok bögnék az áthatolhatatlan erdőségek sűrűjében s a letűnt korszaknak még élő ragadozóit megszapornak a barlangi medvével.

A romboló Időnek azonban mindez még nem elég. Meglódítja irtó kezével az északi vidékek hatalmas jégmezőit és irdatlan gletserek csúsznak le a délszaki vidékek felé. Nyomukban pusztulás, rombolás, halál.

A meleg délszaki éghajlat alatt metsző hideg északi szél sivit, mely a csontba fagyasztja a velőt és rejtett barlangokba kergeti a melegvérű állatokat. Csak a Mammutot védi bundája a jégmezők dermesztő fagyától. A zuzmarás, elfagyott erdők és befagyott mocsarak vadjai gyáván menekülnek mindinkább délfelé; oda, a hol dermedt tagjaikban újra pezsgésnek indul a vér.

Óriási földterületet borítanak a jégmezők, melyeken halálos csend, rémítő magány honol.

A teremtő erő maga is «befagyott».

De előbb még egy «remekmunkát» végzett. Megteremtette a buja paradicsomi élet és végtelen nyomor határán, a földképződés legkétségtelenebb korszakában életrehozta a legtökéletesebb állatot, a «teremtés remekét», a «homo sapiens»-t: az «eszes Embert».

Mert hát az Ember tökéletessége kifogástalan! Egyesíti magában minden állati elődjének kiváló tulajdonságait. Tud bátor lenni, mint az oroszlán és gyáva, mint a nyúl; kegyetlen, mint a hiéna; tüzes, mint a ló és lusta, mint a lajhár; s bár a mástól kapott leghosszabb «orrokot» is türelmesen elviseli, mint az elefánt a magáét, máskülönben jobban tud «agyarkodni», mint a mammut; homlokán sokszor hord jól kiérdemelt nagyobb «agancsok»-at, mint a milyeneket a Teremtő az ősszarvasnak adott. És ha úgy kell, tud négykézláb csúszni-mászni, vagy két lábon járni, mint a medve.

Mindenesetre azonban veleszületett kiváló tulajdonsága: «az óvatosság» megkülönbözteti a többi állatoktól, mert addig meg nem jelent a föld színén, a míg a mélyében dühöngő pokol felett a föld kérge jól meg nem vastagodott. Gondosan megválasztotta az Ember a talpa alatt a talajt.

S a teremtő Természet nyakába akasztotta első gúnyául a földanyaszülte meztelen embernek: a «szabadakaratot»:

— Ember! Menj. Szeress és gyűlölj. Örülj és szenvedj. Tápláld és ruházd magad. Élj, halj. Akarnod szabad.

A romboló Idő pedig belefáradván a sok munkába, pihenni tért; hisz itt van már az Ember a földön, ennek a pusztítása után neki már sok dolga nem akad.

Az Ember, a teremtés remeke pedig szerelmes párjával, mint nyomorult koldus indul hosszú útjára, a *betevő falat és meleg gunyáért*.

★

Nyomasztó, vak sötétség nehezedik a vidékre. A hajnali szürkületnek semmi jele sem égen, sem földön. De hol az ég és hol a föld? Vajjon az ég-e az a szurokfekete, mérhetetlen magasság, melynek bár teste nincs, mégis súlya, mint a gondnak, oly nehéz? És föld-e ez a kietlen hely, melynek dermedtő hideg levegőjében az élet is megfagyott?

Elmosódott körvonalú kékesfakó szörnyalakok merednek fel a levegőég fekete mélységébe, s a jó titoktartó még hálára is érdemes, hogy azt el nem árulja, a mit oly gondosan eltakar. De hát áruló azért mindig akad. Mintha hosszúcsóvás üstökös, a természet rendjét megbontva, most a földről az égre futna fel, a messzetávolban időszakonként működő tűzhányó veres-izzó tűzoszlopot lövel a magasba. A lángbaborult nehéz felhőkből rózsaszín visszfény hull a néma tájra, mely, míg a pokol tüze az eget ostromolja, megvilágosodik.

Rózsaszínű erdők, rózsaszínű patakok, rózsaszín tarajú zafirkék és aranylila hegyek között.

Csak az első emberpár édenkertje lehet ilyen, a mit a koromsötét éjszaka eddig irigyen eltakart.

De hát honnan van ez a velőfagyasztó hideg, mikor a színek oly melegek és az egész világ lángokban áll?

Tegnap még gyümölcsérlelő nyár volt; rózsaszínű ködök lebegtek a délszaki buja flóra felett — s ma már a sarkvidék örök telének dermedtő hidege úr a Föld felén.

Tegnap még örök nyár — ma már örök tél. De «a tegnap» és «a ma» az idő végtelenségében mindegyik számos ezredév.

Tegnap még a nap lángsugaraitól izzó volt a lég — ma az irdatlan jégmezőkön és hősivatagokon nincs már egy meleg zugocska se sehol.

Talán valamerre a zafirkék hegyek odvas belsejében, a földrengések szülte barlangok mélyén mégis van egy védettebb hely, egy még lakott sarok.

Ambrailatú, ezerszínű hervadt virág óriási szirmaiból, gyengelevelű páfrányból, meg hajlékony korpafű és bambusznád bugájának puha pihéjéből vaczkolt fekhelyen párjával az «Ember» hever. A folyton emelkedő dermesztő hideg elől menekültek a barlangba; de már ennek is annyira lesülyedt a hőmérséke, hogy testük melegével se tudják egymást felmelegíteni.

Az ősemberpárt alig földi valami mez; a mi rajtunk van, a jobb időkben, a mikor még tropikus volt a meleg, inkább csak díszül szolgált — de nem ruha. Lágyékuk táján van csak némi növényrostokból készült hiányos függelék. Csak az őssasszony fejről omlik le hosszat valami veresszőke palást: aranyhullámos hajtengere, mely lábikráját verdesné, ha ölelő Emberével meg nem osztaná az istenadta, egyetlen, selymes takarót.

Az Asszony összeborzad; a fagyos hidegtől opálos teste megremeg; rámereszti fátyolozott nagy szeméit kétségbeesett párjára és szederjes, reszkető ajakkal suttogja fülébe:
— Ember! Fázom. Éhezem. Szomjazom. Mi lesz azzal, a kit szivem alatt hordok, ha erre a világra jön?

Az ember felocsudik fásultságából, kibontakozik az

ölelő karok közül, gondosan betakargatja párját illatos avarfűvel, lágy fagyapottal és miközben szívós liánrostokból csavart övébe kezdetleges mívű kőkését beletűzi, bátor hittel búcsúzik asszonyától:

— Hozok meleg takaró ruhát, ha a Nap tüzes palástjából kellene is tépnem. Hozok falatot, a mivel éhséged csilapítsd s ha mást nem találok, enczombomat áldozom. Hozok italt szikkadt ajkaidnak, ha az egetborító felhőkől kellene is facsarnom, hogy csókod — mint a fahéjfa fűszere — ismét édesen izgató legyen.

— Megyek. Oltalmazzon meg a Földanya!

*

A lomha felhőtakaró lassan a zenit felé emelkedik, s a mint a látóhatár peremétől elválik, az égboltozat alján narancssárga rés hasad.

Az emelkedő felhőfüggöny a nagy mindenség színjátzását tárja fel.

Pirkadni kezd.

A meghasadt égboltozat repedésén megolvadt arany lángfolyama ömlik a tájra, s a kékesfehér félhomályban lassanként minden tárgy határozottabb alakot nyer. Bíbor-szegély fut végig a hamvas erdők koronáján, a kékeszöld szirtek párkányán és a tűzszalag csak ott szakad meg, a hol az opálszínű havas hegységek és rózsásan átlátszó zöldtestű jéghegyek lába kékes árnyékú, feneketlen mélységekbe vész.

A messze látóhatár lila ködében ismét sugaras lángkévék szöknek fel a bíbortaréjos felhők közé. Ez már nem földi tűzhányó égretörő tüze.

Közeledő égi nagyhatalom küldte előre lángostorait, hogy alázatossá korbácsolják a megrémült lázadó Földet, a mikorra ő maga is megjelen.

Lángbaborul az egész vidék. Tüzes korong emelkedik a látóhatár pereme fölé.

A Nap.

A barlang sötét torkában pedig ott áll az őseMBER mozdulatlanul, mint egy aranybronz szobor. A csodás látványtól és megdöbbenéstől gyökeret vertek lábai és réveteg szeme az irdatlan hómezőkre mered.

Tegnap még örök nyár volt, *ma* örök tél.

Minden csillogó, fehér lepel alatt pihen.

Örökzöld borostyánt nem fon többé koszorúba fején Asszonya; a tulipánfa pompás virágát hajába többé nem tűzdeli; a fügefa mézédes gyümölcse fanyar vaczkorrá fagyott és a fahéjfa füszeres kérgét jeges pánczél fedi. A pálmaerdők hatalmas óriásai szomorúan lógtatják dércsípte, zuzmarás koronáikat és a rostosszárú lianokkal behálózott rengetegeket roskadoznak a hótakaró súlya alatt. Csillogó jégpánczél alatt nem duruzsol a völgyben a kis patak; a járhatatlan, vadvizes ingovány pedig fenékgig aczéllá fagyott.

Maga a Nap is belesápad, mikor a megfagyott világra néz. Piros ábrázatján fakó szín ömlik el és jeges hideget sugározva, fázósan menekül a bolyhos hófelhők mögé.

Az Ember megmozdul s a szökni készülő bujkáló Nappal szembeszállva, magasba emeli ökölbe szorított kezét és a megfagyott édenkert miatt átkot mond arra, a kit eddig Istenként imádott:

— Nap! Te vén csaló! Többé nem szolgállok neked!

Megállj, ne szökjél! Hadd tépjem le fényes köntösöd!
Hadd szegezzelek dárdám hegyével az égboltozatra fel,
hogy örökké bámuld ezt a Földet, a melynek urat akkor
adtál, a mikor mindkettőn gonosz rontásod megfogant.

A Nap még egy utolsó sugarat lövel a Földre, s bár e
napsugár egy pókháló szálánál alig vastagabb, szembesújtja
a vakmerő lázadót.

Térdreesve káprázó szeméhez kap az Ember; megtörtén
és megbánóan kérleli a Napot:

— Hatalmas Napisten, hódolok neked — aztán útnak
indul élelmet és gúnyát keresni.

Mammut-bődülés hallatszik fel a hegyszakadékból —
van hát még «más» élet is a földön! — és hallani, hogy
török-ropog az óriási hústömeg nehéz lépései alatt a
zuzmarás avarfű, fagyott páfránylevél, szivárványos jég-
burok.

A zsákmányéhes Ember felneszel és megindul a völgybe
le. Derékig süpped a ropogós hóba, mely véresre sebzi
lilára fagyott lábszárait; el-elcsúszik a sikamlós jégmezőn,
melyen talpbőre is ott marad; de az éhség és hideg, párjá-
nak panaszos szava, vadan űzi-hajtja előre. Hisz' *előtte*
sincs biztosabb halál annál, a mi reá *mögötte* vár.

A mint egy kiálló sziklapárkányra leereszkedik, hirte-
len, megtorpanva, megáll s a mozdulatlan sziklatömbök
közt maga is csaknem kővé mered. Szemben vele lompos
fenevad szaglászik felfelé. Bozontos bundájú ősmédve. Nyil-
ván orrába hozta a szél a csiklandó emberillatot és korgó
gyomra most kergeti a nyomon. Ha elég szerencsés, a
barlangban ízes falatot meg puha vaczkot is talál. Az ős-
ember vakmerő; hisz alig pár lépésnyire tőle a bunda és

pecsenye. De az éhes állat is azt gondolja magában, a mit az Ember:

Vagy *te* eszel meg engem, vagy *én* téged! Az Ember megingat, meglódít egy hatalmas szirtdarabot, mely a fagyos növényeket törve-zúzva, visszhangos dübörgéssel gurul le a lejtős hegyoldalon és orronüti az éhes fenevadat. A hatalmas orrkoppintásban részesült medve bezúzott orral és vértől csapzott pofával emelkedik két hátulsó lábára, mellső lábaival pedig felragadja a lehullott sziklatömböt és vaktában a támadó Ember felé dobja. Ha az Ember az ostoba kő elől hirtelen félre nem ugrik, menten a halál fia. Rémesen bög kínjában a megsebzett bestia és roncsolt orrával dühében a havat túrja.

Az Ember a vértócsában fetregő állathoz lopózik és alkalmas pillanatban nyele feléig dőfi kétkézre kapott dárdáját a medve bozontos oldalába. A felnyársalt vad — bár szívét járta át a kovaszilánkos dárdavég — hirtelen az Ember után kap s a földön hanyatfetregve is karjai közé öleli. Irtózatos küzdelem támad ember és állat között. Ebben a küzdelemben dől el a Föld sorsa is. A győzőé a jövő!

Szinte hallani, hogy ropog a küzdő Ember ziháló mellkasa a medve aczélkarjai közt; míg az Ember vasmarkát a véres habot köpködő, fújó bestia torkán összebb-összebb szorítja és izmos térdét nekifeszíti a hempergő állat mellének, hogy a halálos ölelésből kiszabaduljon. A küzdőket könnyű párazat burkolja be, füstölögnek a dermesztő hidegben is, annyira kiizzadtak az élet-halál harcban. Végre fulladozó, hörgő hangok törnek fel a sok vért vesztett bestia melléből; ölelő karjai lankadni kezdenek, majd elerayedten hullnak le az Ember véres hátáról.

Az Ember győzött — övé a jelen és talán a jövő!

A kimerült ősember, alig hogy kiegyenesítgette megropogtatott derekát, máris a medve megnyúzásához fog; mert látja, hogy a zsákmányt így egészben a barlanghoz fel nem vonszolhatja. Nehezen, lassan megy a dolog; pedig ugyancsak iparkodik, nehogy valami más, még élő, kóbor bestiával a pecsenyén osztozni legyen kénytelen. Lenyiszálja a hátulsó medveczombokat, — bizony, éhezett medvétől már kissé sovány falat, — a megnyúzott döögöt elrejtí a hóval borított fagyos avarfű közé és a lefejtett bozontos medvebőrt azonmód melegen és félig véresen, bundaként, panyókásan a vállára veti; fejébe húzza az otromba medvefőt és a mancsos lábbőrt a mellén összeköti. A délczeg alakon nem is rosszul fest az első medvebunda.

Valamerre lent a hősivatagban ismét felhánzik a mammut hosszát elnyújtott bőgése, melyre a havas sziklaoldalok és jéghegyek ezerszeresen visszamennydörögnek.

Talán éhes a mammut; — de lehet, hogy harsona hangján a győzedelmes Embert üdvözli, a ki őt is egy veszedelmes ellenségtől mentette meg.

Zihálva ér fel az Ember a barlanghoz vezető sziklaösvényre s a mint itt egy pillanatra súlyos terhe alatt megpihen, rémulten látja, hogy lábcsapása mellett «más», újabb nyomok vezetnek a barlang felé. Erre, azóta, hogy Asszonyát elhagyta, «másik» Ember járt. Hát más Ember is él? Először most érez szívében féltést; mert eddig azt hitte, hogy élő ember e vidéken egyedül csak ő és Asszonyáért véle senki sem versenyez. A féltés úzi, hajtja haza és akkor ér a barlang tátongó torka elé, a mikor éppen

belépni készül az embernyomon idáig csapázott Embertárs, a kire bős dühhel rárivall:

— Megállj! Egy lépést se tégy tovább, ha késemre nem éhez! Ez a Föld az enyém! Távozz! Félre utamból! Asszonyom várja az ételmet és a ruhát.

Az Embertárs egy pillanatra meghökken s azt hiszi, hogy kétlábon járó, beszélő medve támadta meg, a mint a medvebőrös Ember véle szembeszállt; de aztán korgó gyomrától és dermedt testétől észbe kap: hisz *ő is* gúnyát és ételmet keres. Asszony pedig? no, az se lenne tán rossz ráadás. Végső szükségben még meg is lehetne enni is. Követ ragad és homlokon dobja az Embert, mint a hogy ez előbb az éhes bestiát.

A fájdalomtól megroggyant Ember kezéből kihull a dárdanyél s most már támadó Embertársa ellen más védelme nincs, mint a silány kő-kés és a lankadt, nyers erő.

Megújra kezdődik a harc az életért, sovány falat és rongyos bunda miatt. De most ember küzd ember ellen. Ám a cél és ok nem más most sem, mint volt a támadó állat: az üres gyomor. A *gyomor*, ez az örök felbujtó és lázító, a mely miatt az Ember először is bűnbe esett s azóta miatta számtalan bűnt bűnre halmozott.

A medvét legyőzte diadalmas vadászatban az Ember; a hősie birkózástól már elernyedte izmú Embert megölte orv-támadásban az Embertárs.

Ott vonaglik a kegyetlen fojtogástól elkékült arcú, halódó Ember, a ki a nehéz zsákmányt *másnak* szerzte meg.

Ilyen a jelen, s ilyen lesz a jövő!

A testvérgyikos Ember pedig vállára veti a kétszer

zsákmányolt medvebőrt és mohón falva a fagyos medve-
czombot, kettős zsákmánynyal távozik.

Talán még egy «harmadikra» is szert tehet. Ott van a
barlangban az Asszony, a ki fázva és éhezve várja párját
és gyermeke atyját.

*

A barlang mélyén vaczkolt fekhelyen, a nádbuga puha
pihéje közül gyermeksírás hangzik és a fiatal anya pár
csepp tejével csitítja sírdogáló porontyát:

— Kis Ember! pihenj, aludj csendesen. Haragszik az
Úr, az én Emberem, a te apád, — ha sírás fogadja neve-
tés helyett.

De hát az újszülött mintha jobban tudná, hogy most
inkább sírásra van oka.

Ott áll már a megárvult fészek előtt a gyilkos, a ki
egyszerre ölt meg testvért, férjet, atyát és megejtően oda-
kínálja a könnyű zsákmányt a nőnek:

— Legyőztem párodat, de hoztam ételt és ruhát. Életet
adok neked, de cserébe a tied most az enyém.

S az Asszony, a gyenge, mit is tehetne mást? — hisz
mindig úgy lesz, míg a világ fennáll, hogy a győztes fejé-
ről sokszor letépik a babért és a nő meghódol az álnok
férfinak — alázatosan megadja magát:

— Szolgálód leszek.

VADÁSZAT TIZEZER ÉV MULVA.

A vén föld hat kontinensének hegyóriásain épült obszervatóriumok igazgatói közt élénk sürgönyváltás folyik. Eurázia, Oczeánia, Afrika, Észak-Amerika, Dél-Amerika és az utóbbi évezredekben teljesen ismertté lett déli sarkvidék: Antarktisz, valami világraszóló nagy esemény színhelye lehet. A Mont-Blanc, Gaurizankár, Illéshegy (Mont-Elias), Aconcagua, Kilima-Ndzsáro, Mauna-Loa, Aorangi (Mount-Cook) figyelő-tornyainak érzékeny mikrofonjai egymásután adják le jelentéseiket a föld legmagasabb hegycsúcsán, az euráziai Árpád- (ezelőtt Ferencz József-) csúcson trónoló központi obszervatóriumnak. A tizezerméteres Árpád-csúcs, a földnek évezredek előtt legmagasabb hegyét, az akkori Ázsia Gaurizankárját is ezerszázhatvan méterrel verte le az által, hogy csekély kétezerhatszázhatvanhárom méter magas szirttömegét a föld gyehejjének forrongása, az] utóbbi évezredek rettenetes erupciói, több mint hétezer méterrel magasabbra tolták ki az ősközetekből.

Csodás elmúlt világról regélnek a felszínre került rétegek. A Földállam legelső tudósai, a legnagyobb muzeumok föld- és őslénytani gyűjteményei alapján mesebeli lények nyomait állapították meg a letűnt korszakokból. *Állatokét*, és pedig a közetekbe jól elraktározott: őzek, szarvasok, medvék, zergék, madarakon kívül a többek közt csodás

állatokét, mint például: a *tehén*, a *juh*, a *kecske*, melyeken az ősembernek csak meg kellett húzni a csengettyűhúzó-t és erre azok engedelmesen italul és eledelül szolgáló folyadékot, — a hogy a tudományos könyvekből megállapított — úgynevezett *tejet* adtak. Az akkori bolondos ember a juhnak gyapjából ezerféle mesterséggel ruhát csinált magának; az állatoknak a sajátmagáéval azonos anyagú húsát vérengző módon megette; orrfacsaró, bűzös pancsolással kikészített (akkor, ha igaz: ezt a manipulációt cserzésnek hívták) bőrüket pedig kezére-lábára húzta fel.

Hát nem bolond eset ez? No, kaczagott is ezen a világra-szóló felfedezésen az egész Földállam minden, még a legkomolyabb polgára is.

De hát ez még mind semmi se volt ahhoz képest, a mikor valami ősember-tanyán kaparászó tudós, egy megkövesült furcsa kis szárnyasállat mellett, apró, ovális-alakú, meszes golyóbisokat talált. Nagy buzgalmában egyet szécsésen a földre is ejtett. Támadt is körülötte menten olyan irtóztató penetráns bűz, mint a mikor vagy tizezer esztendőcskével ezelőtt a szakácsnő meszes palos tojást tört fel. Hát bizony! azok a meszes földrétegekbe beraktározott, hosszúkás golyóbisok — a mint szintén hivatalosan, nagy tudományos apparátussal megállapított — nem is voltak egyebek, mint egy ős háziszárnyasnak bizonyos nyilásán, testéből kivált és szaporodását elősegítő váladéka, — vulgo: *tyuktojás*. Ebből pedig bizonyos idő mulva vagy *csirke* bujt ki, vagy nem bujt ki; a mindenre éhes akkori ember azonban — így is, úgy is: csirkéstől vagy a nélkül — de mindenesetre megette.

No, de már hát hogyne kaczagott volna mindezekben a

Földállam, a mikor elsőrangú tudósai is ilyen hihetetlen történeteket akartak vele az évezredek óta gyűjtött tudományos mesekönyvekből megemésztetni.

Hiszen most a Földön állatot, más élőlényt az emberen kívül, nem ismernek. A tehén, juh, kecske, őz, szarvas stb. ősszállatok kövületei vagy összeállított csontvázai is csak ott vannak elraktározva, az őslénytani intézetek muzeumaiban, a husz-harminczezer és még több éves óriási sárkánygyíkok, krokodilusok, hatalmas masztodonok, dinoteriumok, mammutok, ősbövények, barlangi medvék mellett. És a tizezeréves tyúk csontvázát is együtt mutogatja egy híres eurázsiai sziget (valamikor Angolország lehetett) muzeuma a tizszer idősebb ősmadárnak: az Archeopterixnek csontvázával.

A Földállam embere nem ismer sem táplálékot, sem italt, sem ruhát, sem bármiféle készítményt, a mely akár állati, akár növényi termékből származnék. Törvényei szigorúan tiltják az életet fejlődésében megakadályozni. De nincs is szüksége semmiféle ilyen termékekre, hiszen a hat Földrész közül — a melyek most közös elnök főnöksége alatt alkotott államtanácsot képező külön-külön választott elnökök kormányzása alatt állanak — a Földállam szükségleteinek előteremtésében mindegyiknek megvan a maga feladata. Inni pedig csak vizet iszik a Földállam polgára és még prédikálni sem bort szokott! Dél-Amerika hatalmas vegyészeti gyárai látják el az egész Földállamot azokkal a borsónagyságú golyócskákkal, a melyek a legváltozatosabb, különböző ízű és összetételű koncentrált ételeket tartalmazzák. Hasonló apró golyóbisokat halommal találtak az őskorszakok földrétegeiben is. De az agyonkóstoló tudósok ma is vitatkoznak rajta, hogy: mik lehet-

nek? A tudományos feljegyzések alapján régi gyógyszert, orvosi pilulát ismertek fel bennük. S bizony igen rossznéven vették egy fiatal tudósnak azt a megkoczkáztatott véleményét, hogy: hátha ezeknek a piluláknak *állati* eredete van!

Észak-Amerika csodás gépipara szolgáltatja a gépeket; — a gépeknek pedig semmi se lehetetlen.

Eurázia — a mely földrész a hajdani Európa és Ázsiából alakult egyesült földrészszé — ma is vezet az «örökké élő» divat terén. Gyártja azt az emberi foglalkozások és állások szerint az államtanács által alkotott törvényekkel, különböző színekben megállapított, érczes csillogású, könnyű anyagot, a melyet csak magára kell öltetni az embernek és mindenkire egyformán illik, mindenkin egyformán szép, mindenkinek egyformán jó.

Eurázia nyugati része (a régi Európa) a tudományos világ működésének színtere. A leghiresebb tudósok, nagyhirű állami intézetekben itt határozzák meg, hogy az «állami anyák» által kötelességszerűen «szállított» (már kérem ez így van, nem tehetek róla!) új állampolgárt, tehetségeinek csirája, milyen foglalkozásra és állásra való nevelésre jelöli. A tehetségeknek csiráját a tudományos intézetek hivatottak fejleszteni, a melyek kiképzett, szakszerűen «kidolgozott», kész embert szállítanak az egyes földrészek számára. S miután mindenki okos ember, soha, míg a világ fennáll, nem lehet, bizony megtörténik, hogy a tudományos intézetekből néha — tizezer év előtti kifejezéssel szólván — úgynevezett «szamarak» kerülnek ki. (Ez az egyetlen tizezer év előtti *állat* a Földállamban, s ez az állat is: *ember!*) De hát az a fő, hogy «hivatalosan kine-

vezve»! A mi — tekintve azt, hogy ezeknek ép úgy nincs semmi dolguk, mint nem volt tízezer év előtt — nem is valami megvetendő állás. Tekintve pedig a pályázók nagy számát, bizonyos esetekben erre is alighanem úgy segít a «protekció», mint segített tízezer év előtt!

Afrika hajdani sívó homokja helyén rengeteg őserdők diszlenek s ma már csak dajkamese-számba megy, hogy a Földállam legszebb parkja, tízezer év előtt puszta homoksivatag: a Sahara volt. Pedig ennek a hajdani Saharának, a mai Földállam földszintje alatt öt-hat kilométer mélységből bányászott kristályos homokjában rejlik a Földállam hatalmának legnagyobb erőssége. A kovakövet már százféle elemekre tudják bontani, s ezek között a legbecsesebb a «*turulin*», a melyből csodakönnyű, villámgyors, villanydelejes röpülőgépeket gyártanak. Ez a kincsesbánya állami védelem alatt áll és rendkívül bonyodalmas szerkezetű jelzőkészülékek védik a Naprendszer többi bolygójának, azaz külön államainak, esetleges támadásaitól. Rendes katonasága — kötéllal foggott, úgynevezett: önkéntesei — a Földállamnak nincs; mert a jelzőkészülékek minden eseményt, esetleg támadást is pontosan jelentenek, úgy az egyes földrészek kormányának, mint az államtanács elnökének, — s minden esemény az államtörténet nyilvántartási hivatalában automatice följegyződik. De ha kell, minden egyes állampolgár az első jelre, szó nélkül készen áll.

Oceánia (a régi Ausztrália szigeteivel), folyton működő tűzhányóinak és a Napnak hatalmas készülékekkel összegyűjtött melegével, az egész Földállamon egyenletes hőmérséklet tart fenn, a miben azonban — akkor a mikor kell — rengeteg jégtömegeivel Antarktisz is segítségére van.

Antarktisz! Ez a legfiatalabb földrész, a most már teljesen ismert Föld legzordabb helye, megvetett zuga. Ide szállítják az egyes földrészek azokat a bűnösöket, a kik a jelzőkészülékek híradásai szerint (mert a készülékek még az ember tetteit is megfigyelik) az emberi társadalom törvényei ellen bármi tekintetben súlyosabban vétettek. Az a büntetésük, hogy az örök jég országában még jobban éreznek az emberi szeretet melegének hiányát. A bűnösök jeget vágnak és jeget szállítanak.

Így él az emberi méltóság és ész legmagasabb fokára jutott ember a Földállam hat földrészén; mert nem nézik, — mint tizezer év előtt — hogy: kaukázusi, mongol, maláji, avagy néger fajhoz tartozik-e; nem vizsgálják, hogy: indogermán, ural-altaji, kaukázusi, maláji, polinéziai, kínai, japán, koreai, hamita, szemita, bantu, néger, dravida, avagy indián nyelven beszél-e. Nincs különbség népfajban, nincs nyelvben. Egy nép, egy nyelv! — s a Földállam minden egyes polgára csak arra büszke, hogy: ember, emberi módon teljesíti kötelességeit s emberies emlékeket hagyhat maga után, ha a mindenkire nézve egyformán megszabott magas életkort elérvén, teste a vegyi műhelyekben elemeire bontatik szét.

*

A Földállam tanácsának rendkívüli képzettségű elnöke éppen egy oceániai szép leánynak: Gyöngynek a dallamos beszédében gyönyörködött a mikrofonon, a mikor az árpádhegyi obszervatórium igazgatója a Földállam legelső tudósával együtt személyesen jelentkezett kihallgatásra,

hogy a figyelőtornyok egybehangzó jelentései alapján a feltűnő észleletről előterjesztést tegyen.

A megzavart elnök kissé kedvetlenül zárta el a beszélőgép lemezét és fontos állásának teljes komolyságával fordult a jelentkezőkhöz, hogy pontos felvilágosítást kapjon arról a személyesen is észlelt eseményről, a mely egy földi nap lefolyása alatt a Földállam több évezredes nyugalalmát annyira megzavarta.

Hisz ily esemény nem volt azóta, hogy a Földállam légjárói segélyével a Mars bolygóval érintkezésbe lépett.

Ugyan mi volt hát az a földrengető, fontos esemény? Vajjon talán a Földállamnak paragrafusokba szedett polgárai lázadtak fel; vagy talán valamely szomszéd bolygó támadását jelezték az obszervatóriumok?

Egyik sem! Mindezeknél fontosabb, váratlanabb!

Az árpádhegyi obszervatórium igazgatója azt jelentette, hogy az egybehangzó észleletek szerint, az emberen kívül *más* élőlény is van a földön. S ez az élőlény, — mely nem nagyobb az emberi hüvelykujj utolsó izületénél, — gyorsabb, mint a leggyorsabb légjáró; mert egy és ugyanazon nap látta mind a hat földrész obszervatóriuma. Ez az apró lény tehát «röpül». Elfogni azonban különös utasítás hiányában nem merte senki. A tudós pedig előterjesztette a tudósok tanácsának azt a véleményét, hogy a sürgősen megejtett kutatások alapján biztosan állíthatják, hogy ez a röpülő élőlény tizezer év előtt: a «*madarak*» közé tartozott. A begyén és homlokán ragyogó arany, kék, zöld, piros színekben pompázó, hosszú vékonycsőrű, apró madárnak kitűnő fénykép- és hangfelvételekben hű képét, sőt még zümmögő hangocskáját is bemutatták az elnöknek, a

ki valóban mély gondolatokba merült a hallottak miatt és szinte szórakozottan kérdezte:

— Mi a neve? (Hej, ha tudták volna a jelentéstevők, hogy az elnök azt az oczeániai szép leányt érti, a ki-ben ezer- és ezerkilométer távolságból titkon gyönyörködött!)

— *Trochilus minimus* — másként «*piczi kolibri*» — sietett kedveskedni a tudós. (Ezen alighanem nevetnének a tizezer év előtti vadászok; már hogy mit is kereshetne egy kolibri tizezer év után a földön? De hát efölött ne velem veszekedjenek, hanem a kolibrival vagy a tudósokkal.) Az elnök is azt mondta, hogy:

— Lehetetlen! Hisz ilyen nevet a mi nyelvünkön nem ismerek. De hát neki még mindig a szép leány járt az eszében s ha az emberi nyilvántartó intézet finom készülékei a gondolatokat is megrögzítik, bizony fura kis történetet olvashat majd a késő utókor a Földállam jelenlegi elnökéről. Az igazgató és tudós bizony össze is néztek és tizezer év előtt alighanem olyasvalamit mondtak volna, hogy: az elnöknel hiányzik egy kerék!

Valóban, hiányzott neki valami: a nyugalom s ezért cserébe egy érzéssel több volt benne, mint a Földállam más emberében. Egy érzés, melyet az újabb törvények és társadalmi szokások már nem ismernek s a Mindenség tudja csak, hogy az állami nevelő- és tudománygyárban észre nem vett, miféle «tizezeréves csira» fogamzott meg a szívében. A Földállamban ennek az érzelemnek már neve nincs; de hajdan, évezredek előtt még «szerelem»-nek hívták. Bizony az elnök úr szíve egy idő óta hevesebben dobog az államtörvényekben megszabott mértéknél; azt lehetne

hinni, hogy kissé megzavarta az oczeániai leány. Hiszen éppen azon is törte a fejét: (ez is bizonyos fokú szívgyengeségre mutat, hogy ilyen tizezeréves emberi szokás bűnébe esett) hogy és miként juthatna birtokába annak a csak a távrólérző s távrólhalló készülékek segítségével ismert «oczeán-gyöngyének», a ki az állami «pármeghatározó intézet» ítélete folytán: ki tudja, melyik ember párja lesz?

Az elnök pillanatnyi elfogódottsága megszűnt s rendelkezést tett, hogy az államtanács egy órán belül összeüljön.

— Meg kell keríteni azt a madarat! — volt az egyhangú határozat.

Igen ám! de hogyan? Élve, vagy halva? A tudósok kutatásaik alapján megczáfolhatatlanul kimutatták, hogy évezredek előtt «röpülő vad»-ra (bizony soh'se hitte volna a piczi kolibri, hogy röpülése révén valaha «vad»-szamba fogják venni!) korrekt vadász csak «lőfegyver»-rel vadászott. Ebből a furcsa holmiból egy lövésre tuczatszám lőttek lyukat: a levegőbe — és nem egyszer az úgynevezett: «hajtók»-ba is; de csak az «orvvadászok» fogták meg elevenen — törrel, léppel — a madarat. Arra azonban, hogy ez a híressé vált «vad» holtan kerüljön kézre, már azért sem lehetett gondolni, mert a Földállam törvényei értelmében: az életet kioltani tilos. Életet csak «beoltani» szabad s pedig ezt is csak a tudósok receptje szerint. (Erről se én tehetek, hogy így van.)

Már-már restelkedni kezdett az államtanács, szaktudósaival egyetemben, hogy szégyenszemre orvvadászatot kénytelen elrendelni, a min tizezerév előtt megint minden vérbeli vadász kaczagott volna, a mikor az elnök váratlanul új javaslattal lépett fel:

— Rendeztessek az ősidőkbeli röpülő vadra hajtóvadászat (helyesebben agarászás a levegőégben), a melyen részt vehet elnöke útján mind a hat földrész, bármiféle röpülőgéppel. (Nem lehetetlen, hogy a tizezer év előtti paragrafusok szerint vadászók között ezt néhányan nevetségesnek találnák, de hát ezek megint ne velem, hanem a Földállam tanácsának az elnökével vitatkozzanak.)

Részt fog venni a légbeli agarászatban — a melyen a röpülőgépek fogják el a madarat — maga az államtanács elnöke is, a ki ravaszul azzal toldotta meg javaslatát, hogy: ha a szerencsés vadász nőtelen, díja Oczeánia szép leánya legyen.

Minthogy pedig az államtanács elnöke aznap ünnepelte a tizenegyedik milleniumát annak, hogy Eurázia legszebb részét, a hajdani Európa szívet, ősei Árpád vezér alatt meghódították, a fennálló szabályoktól némileg eltérő javaslata kivételesen elfogadtatott.

Ez a határozat erősen emlékeztet bizonyos tizezerév előtt divatos «formulák»-ra; mert hát a javaslattevő jól tudta, hogy az élő tiszteletdíjért csak Eurázia és Oczeánia nőtelen elnökeivel kell a versenyt felvennie.

*

Az obszervatóriumok jelzése szerint a «felverendő» kolibri épen Afrika felett repdesett; a Földállam «legfelsőbb tizezrei» légjáróikkal tehát mind oda vették útjukat, hogy a földrészek elnökeinek ép oly különös, mint szokatlan vadászata látványosságában gyönyörködjenek. A nézőközönség bájos hölgyeinek sorában (a hogy ezt tizezer év előtt mon-

danák) ott van már Oczeánia Gyöngye is. Az államtanács «munkaszünetet» adott s így a nép alsóbb rétegeinek is módjában állott, hogy a messzelátók százféle fajtáján az egész vadászat lefolyását figyelemmel kísérik.

Mind a hat földrész elnöke csaknem egyszerre ért az államtanács elnökével együtt a vadászat színhelyére. Mind-egyiknek villámgyors légjárója az illető földrész nevét viseli, csak az államtanács elnökének díszesebb gépe hord oldalán egy ragyogó, hagyományos, idegen nevet: a «Turul»-t mely — úgy mondják — valamikor, évezredek előtt, őseinek, egy kicsiny, de bátor nemzetnek: a «magyar»-nak volt vezéri madara.

Apró, ragyogó, színes porszemecske libeg a levegőégben.

A komoly nép izgatottan zúg alatt: — A kolibri!

Észak-Amerika légjárója ugrott ki legelsőknek a sorból. De a gép oly erővel indult az imbolygó drágakő után, hogy egyenesen Antarktisz jéghegyeinek szaladt. Oczeánia gépe meg se indult, hanem szégyenszemre egy helyben kezdett forogni, mint a kerge birka. «Afrika» rézsut utána vágott a gondtalanul repdeső madárnak, de oly vigyázatlanul, hogy Oczeánia Kermadec szigettengerének tizezer méteres fenekéig meg se állt. Ez is kiállhatott már a versenyből. A lucskosan felmerült légjáró tulajdonosát később a rossz nyelvek azzal csufolták, hogy Oczeánia «Gyöngyé»-t a tenger fenekén kereste. Dél-Amerika légjárójának pozitív villanydelejessége úgy lekötötte a negatív delejességét nem eléggé gyorsan váltó «Antarktisz»-t, hogy a két légjáró egymásnak mozdulatlan foglya lett.

Mind az öt földrész tehát versenyen kívül maradt; a mi méltán megdöbbenést keltett, mert senki se tudta meg-

magyarázni, hogy miféle ismeretlen erő okozta a gépeknek megzavarodását.

Hátra volt azonban még «Eurazia» és a mindaddig mozdulatlanul álló «Turul».

Egyszerre, lassú mozdulattal indultak útnak az imbolygó pöttöm madár után s most kezdődött meg az igazi verseny a két légjáró között a picziny kolibri után.

A kis madár azonban nem igen törődött az egész hajszával, ott repkedett a nézőközönséghez közel és sóvárgó hang csengett felé Oczeánia Gyöngye ajkáról: Ragyogó drágakő! Jer, légy enyém. Szállj keblemre ékszerűl!

Az üldözött madárka egyet gondolt, egyet libbent; összecsapta apró, hegyes szárnyait és édes zümmögéssel, gondtalanul ereszkedett le a légjárója szabad erkélyén álló Oczeánia Gyöngyének picziny tenyerébe.

Ugyanebben a pillanatban ragadta meg a «Turul» tulajdonosa a madárkával együtt a leány kezét, a melyen a kis madár ragyogott, mint gyűrűben a drágakő.

Felcsendült a levegőégben a győztesnek szava:

— E kéz tulajdonosa a kis madárral az enyém!

★

Az összes légjárók diadalmenetben kísérték haza a versenyben győztes elnököt, a ki a fogoly picziny kolibrit arája: Oczeánia Gyöngyének őrizetére bizta. Nem ismert a Földön ennél biztosabb helyet.

Ősemberi bűn fogamzott meg Oczeánia leányának szívében: a hiúság. Nem azért, hogy az államfő nője lesz, a mi a Földállam más leányai által is elérhető, de mert bir-

tokába olyan páratlan kincs jutott: a piczinyke madár, a melyet meg nem szerezhethet magának más földi nő.

Oceánia Gyöngye pálmakertjében szabadon bocsátotta a parányi rabmadarat, maga pedig tünődve ereszkedett le egy süppeteg virágpamlagra. A szárnyrakelt kolibri vigan zümmög a halkán zenélő, kecsesen hajlongó, édes illatú, csodás virágok felett. Azurkék félhomály dereng a pálmakert kupolája alatt, a mely a Napnak nappal összegyűjtött fényét tompítva szűri át. A szép leány ezer kíváncsi kérdéssel faggatja a picziny kolibrit, a ki e mesevilágban is teljesen otthon érezi magát.

— Picziny drágakő! Honnan jöttél? Hol lakol? Hol hagytad párodát?

A madárka vigan zümmög a bájos leány körül. Talán felel is — de a leány nem érti meg.

— Te parányi élet! Milyen világ az, a hol te élsz? Oh, de szép lehet ott, a hol az Emberen kívül még más is él.

A madárka vigan zümmög a kíváncsi leány körül s mintha illatos virág kelyhéből akarna mézet szívni, a beszélő szájacskára már leszállni készül. De hirtelen meggondolja magát és repeső szárnyakkal verdes nagy örömében valami láthatatlan felé.

— Jöjj velem, — szól egy láthatatlan férfi hangja — s én elviszlek oda, a hol a bolygó gyermeke, mely tudásban messze túlszárnyalja a Földállam emberét, nem ölte ki önző pusztítással maga körül az életet. Jöjj velem s hallani fogsz az én világomban még mást is, mint kolibri-zümmögést; mert ott még cseng a madárdal és szerelmesen bűg a vadgalamb.

— Láthatatlan lény, ki vagy? Földi ember te nem lehetsz; hisz oly csodás mindaz, a miről beszélsz!

— A «Vénusz» bolygón van az én világom, mely sokkal szebb, mint a ti Földetek. Nálunk még nem rombolt sokat sem ember, sem idő; mert bár évezredek multak el felettünk is: «szívünk» megmaradt. Szív nélkül pedig mitsem ér a tudás. Im, e picziny madár, mely most felismert és vállamon pihen, bolyongásom közben a világűrben tőlem elmaradt; s mert az «élet» nálunk még drága, nem volt nyugtom, míg ki nem fürkésztém: hová szökött. Látom, a világon jobb helye, mint nálad, nem lehet, de mivel én még «emberibb» vagyok, mint a Földállam embere: «irigylem» e helyet. Engedd, hogy kis madaram helyett rabod enmagam legyek.

— Vénuszlakó! megzavartad eszem. Oly csodás mindaz, a mit beszélsz. Nem látlak s mégis, — úgy érzem — hogy szívembe vésted képedet.

— Ha már szivedet érezed, szeretni sem nehéz.

— Óh, taníts meg! Mutasd magad!

— Jőjj velem!

A Vénuszlakó, a ki a közben vesztette el kis madarát, a mikor új találmányát, a láthatatlan testtel röpdülést a világűrben próbálgatta, Oczeánia Gyöngye kérésére egy pillanatra emberi alakjában láthatóvá tette magát, széttárta karjait és a keblére omló leánynyal, kolibristól együtt fellebent az éjsötét levegőégbe. Fel a Vénusz bolygó felé.

*

Másnap Oczeánia Gyöngyének és a kolibrinek hült helyét találták a Földön s csak a pálmakert virágpamlagára

volt helyezve egy óriási «Musa Ensete» levele a következő, reákarcsolt sorokkal:

«Mind a két madárka velem röpült.

Vénuszlakó».

A Földállam tanácsa napokon át permanenciában volt. Az összes tudósok repedésig törték a fejüket, hogy mi igaz van a dologban? De hiába. És soha annyi Földlakót protekció nélkül ki nem neveztek még «szamár»-nak, mint a hányat ezen eset miatt. Az államtanács elnöke, szégyenében az ellenzék támadásai miatt, lemondott; mert hogy, legalább egyelőre, gondolni se lehetett arra, hogy a Földállamon a Vénuszlakó által ejtett súlyos sérelmet valamilyen képen megtorolhassa.

Várnunk kell tehát még egy pár ezer évig, a mikorra a Földállam polgárainak tökéletesebb légjárói lesznek.

1851

/1866/

ÉG A BEREK.

Magas berki töltésen ereszkedünk le a zimányi zombikosba. A turfás alkotmányon nyár idején alig dübörög a kocsi; neszfogó talaja a közeledő kocsit nem árulja el; most azonban csontkeménynyé fagyott és csörömpölve zökög a felvágott úton könnyű parasztszekerem. Féderes kocsi nem bírja ki erre a járást. Legfeljebb orvosi rendelésre lehetne használni valami házsártos menyecske «nyelvhibája» ellen; mert tudom istenem, az egész úton ki nem nyitná szájacskáját, ha saját nyelvébe nem akarna harapni.

A hosszú, vízáteresztő hidakkal megszaggatott töltés óriási kigyóként kanyarog le a berekbe s otromba nagy fejét a zombikosba fúrja.

A zombikos bereknek kiemelkedő részei kisebb-nagyobb szigeteket alkotnak. A legnagyobbik közöttük a «zimányi sziget», a kigyó feje. Ezen lakik a zombikossal testvér, száraz berki legelő béresgazdája, a ki az uraságnak a marhák után a legelőbérekről számolni szokott; különben pedig gondtalanul éldegél, mint hal a — zimányi — vízben.

Őt akarom most köszönteni, mielőtt «jégre mennék». Mert hát a szó szoros értelmében jégre fogok menni, a mennyiben az egész zombikos minden tavával és tocsogójával fenékgig befagyott s a zimányi sziget turfás barna földje a jégpánczélból úgy domborodik ki, mint a kocsonyába fagyasztott megpörkölt bürke.

Szenvedély visz a jégre, a vadász-szenvedély. A befagyott berek zombikerdejében télen könnyebben megközelíthető a vadon tenyésző, dús tollazatú fáczán, mint ősz idején, térdig érő vízben, feneketlen, emberevő iszapban.

Lassan fogy a végtelennek látszó töltés. A kigyó fejét még mindig nem látom a ködös berekben.

Csikorgó hideg van. A kiizzadt, gőzölgő lovak felett könnyű párázat lebeg, mely kristályos zuzmára képében lippen meg a szekéren. Mintha nap nem is sütne az égen. Bizony sütni ugyan nem süt. Izzó lángsugarai, melyek lángostorba fonva a nyáron végig-végig pacskolták a földet és elviselhetetlen kemenczévé hevítették a zombikost, ma csak mint sárga selyemszálak ereszkednek le a hideg kékségű égboltról; világosságot igen, de meleget nem adnak. A nap hideg, fakó-fehér korongja olyan a kék égbolton, mintha télapónak, a vén invalidusnak kopott, s apró felhőfoltokkal foltozott kék atilláján valami pakfong medália lógna az elmúlt évszakokban szerzett bokros érdemeiért. Ettől a medáliától azonban most akár menten az orrom is lefagyhatna.

A zimányi zombikos ugyan nem valami «meleg fogadtatás»-ban részesít.

*

Itt fekszik előttem a zimányi sziget. Alig néhány hold az egész. Öt-hat kopasz, fekete nyárfa meredez rajta nagy elárvutságban s közreveszik az isten kegyelméből úgyahogy összetákolt kalyibát.

Mögöttem a zajos nagy világ; előttem a zombikba fész-

kelt, rejtelmes kis világ: a pásztornép csendes, egyszerű, de vonzó otthona.

Csak a keskeny berki út köti össze és választja el az ellentéteket. Ide nem hatol a külvilág zaja; a töltés végénél megszűnik a társadalmi különbség; a szigetre csak «az ember» léphet.

Füstgomoly emelkedik a fák között a sziget közepéből.

Még egyet dübörög az utolsó hid s a szigeten megállnak a lovak.

Megérkeztem.

Míg azon vizsgálódom, hogy orrom-fülem nem fagyott-e le, a vályogból és deszkából összetákolt kalyiba mögül két lompos bundájú, jó magyarfajta juhászkutya rohan elő s hangos ugatással üdvözl. Hatalmas négy sor fog várja lábikrámat. No de ebben nem vásik fogatok! A hangos csaholásra nyilik a vityilló ajtaja s a meleg szobából kitóduló párázatban megjelen a gazda. Szeme elé tartja kezét, úgy szemlélődik. Megismert. «Adjon Isten jó napot!» Ez nekem szólt. «Csiba te!» Ez a vendégszerető Czerberusoknak szólt. El is értették. Tisztességtudóan sompolyognak el; tudják már, hogy a gazda védelme alatt állok. Leheverednek a vityilló ajtaja elé s a beléjük fojtott elégedetlenségen egy-egy tompa morgással könnyítenek. Hja! legutoljára a dögbőrös zsidó járt erre; azt szabadjára amúgy istenesen megtánczoltathatták.

— Adjon Isten, gazda! — Tisztult a helyzet, bátorságosan leszállhatok. De egy tapodtat se tudok tenni helyemből, mert a kutyák helyett most meg a gazda akaszkodik gomblyukamba s nagy bőbeszédűséggel egyszerre el akarja

mondani mindazt, a mi a zimányi berekben azóta történt, a mióta erre jártam.

Ennek a nagy harangozásnak alighanem más oka is van. Hát persze, hogy van. Zsirolvasztás szaga üti meg az orromat. A sziget közepén, szabad tűzhelyen az asszony-nép szaporán kavargatja az akónyi üstöt. Zsirt olvasztanak. A hol zsirt olvasztanak, ott töpörtyű is marad; a pörcre pedig igen kívánatos egy-egy pohárka karczos. Úgy veszem észre, hogy Zimányban ma «igen korán» kezdték a zsirt olvasztani.

Menten meg is invitál a gazda egy pohár idei rezii borra. «Köszönöm; ma nem iszunk. Nézze, ott jönnek már a töltésen a hajtógyerekekkel társaim; ma a zsombikosba készülünk mulatni.» «Hát egy kis pörccöt; nem tetszenék?» tudja a vén ravasz, hogy utána már az itókat kínálni se kell. «Nem, nem». Hátha nagyon is csúszós lenne a torok; már pedig nekünk arra is vigyáznunk kell, hogy a befagyott berekvízben lábunk se csuszszék meg. Az volna aztán a multság, ha kótyagosan mennénk a jégre! Hisz a nélkül is lesz ott egy pár elhasalásban részünk.

★

Tíz pár otromba nagy parasztcsizma áll a jégen. Griffon kutyám kíváncsian szaglászása körül és szinte kérdezni látszik: mit keresnek ezek a zsombikosban? Alig látszanak ki belőlük a hajtógyerekek. Olyikban több a szalmatöltelék, mint a láb; bizonyosan a nagyapó csizmája van az unoka lábán, mert hát a köszvényes, nádrás öreg ilyen télidőben úgyszólván a bubos mellett, a kuczkóban szipákolja a bagóleves pipaszárát.

De hát semmi becsmérő szó ne essék ezekről a «tyuk-szemgyárok»-ról. Nemzedékek vadásztak már ezekben; sokat taposták már a zimányi vizeket, higan is, fagyva is.

Futva, kopogva, csuszkálva mennek szét a csizmák. A zsombikos túfelére sietnek a hajtógyerekek, hogy szembe jöjjenek velünk.

Mi vadászok is elválunk egymástól s megfelelő távolságban elálljuk a zsombikost.

*

Előttem a befagyott zsombikos. Ezer hold berek jégpáncél alatt. A meddig a szem ellát a zsombik csapzott, fagyos pöndörfüve borul a jégből kiemelkedő földpupokra. Jéggé vált csatatér a zsombikos, melyen ezernyi-ezer dereshajú, borzas Góliát-fej hever. A deres zuzmarával fedett röttes pöndörfünek buja fürtökbe csavarodott szálai lustán terülnek el a jégpáncélon, s a melyik a vízbe ért, az bele is fagyott. Deres, zuzmarás, havas, fagyos itt minden. A zimányi berekben az élet megfagyott. Megdermedt a sejtelmes berek lüktető ere, befagytak vizei. Téli álmát aluszsa csalogató tündére. Csillogó-villogó jégkristály-palotájában, a tófenék mohos zöld bársonyán nyugtatva fejét, hinár-ágyban ringatódzva, dermedtségben álmodik a tüzes nyár szerelméről. Ah, igen! Visszaemlékezem. Jómagamat is orromnál fogva húzott a nyáron a csalfa tündér egy-egy bujkáló fáczánkakas után. Csetlettem-botlottam a zsombik hompjai közt, s majd csak hogy nem a hináros ingoványba vitt. S most? Most a zsombikosnak nyáron alig megközelíthető, rejtelmes tósága itt pihen megjuhászkodva lábaim és a jégpáncél alatt.

Egy «más világ» van alattam, az átlátszó, kristálytisza jégpánczél mögött. Ha a jég beszakad, hamar a «másvilág»-ra jutok.

Csudás világ él a jég alatt, pedig helylyel-közzel még a tocsogók és tavak is fenéig befagytak s csak a folyóerek közepe jégtől szabad. Csudás világ!

Itt kint, a jég felett, a szárazon minden növényzet fagyos, zörgő, hervatag; rőt avar és rozsdabarna alom; más szín nincs, mint fakószürke s hideg kék, — míg ellenben a jégpánczélba vízizsurló üde zöldje fagyott, a sás töve zöldel s a hinár szívós szára élettől duzzad. Minden növény üde, él, virul a jég alatt; — enyészet, dermedtség, halál országa csak a jég felett, hol mindent a szenvedély hevít.

Óvatosan lépegetek a tündérvilág felett. Keresem, hol vastagabb a jég, a mit elárulnak a befagyott növények és a jégbe fagyott léghólyagok. Ha élesen kopog a csizmám sarka, tömör a jég, — biztonságban vagyok. Ha tompán dübörög alattam a hóval befűtt tóság és recsegve roppan is a jég, — míg nem késő — visszavonulót fuvok s a jégmezőből kimagasló zombikról-zombikra ugrálva haladok előre. Bizony megesik néha még az is, hogy a jégrepedés után már nincs időm a visszafordulásra s ilyenkor a recsegő-ropogó jégtáblán úgy röpülök, libegek végig, hogy lábam is alig éri a jeget. Nyomomban a jégen víz fakad s a jégtábla víz alá merül. Csudával határos, hogy lucskos nem leszek.

Hm! Talán a berek tündére nyitogatja a másvilág kapuját és csalogat kristálypalotájába le.

Menekülök a recsegő-ropogó, sikamlós jégmezőről a de-

res zsembikok közé és zsembikról-zsembikra ugrálva lassan, de biztosabban haladok előre célom felé.

Jó úton járok; fáczánpihe libeg a zsembik borzas üstökén. Griffon kutyám messze húz a tarka gavallér nyomán.

*

Megállok a számomra kitűzött helyen, a megfagyott világ kellő közepében. Hideg kék ég borul fölém s az ég kék színét veri vissza alattam az aczélsima jégtükör. A természet e kék mezét a deres zsembik ragyogó ezüst himzéssel hinti be. Ezüst kereszttek libegnek a kékségben. Egymást kergető, játszi halászkák. Más élő állatot a zsembikosban még nem láttam. A zsembik sásfíve között egy elárvult nádszál hajladoz; pelyhes bugája ragyogó hókristálylyal tele s minden ingásra róla gyémántok hullanak; csillog-villog, ragyog körülöttem minden — s mégis minden oly hideg. Úgy érzem, engem is a berek megfagyott tündére ölelget s ajkamon szivem melegét szívja ki. Tetőtől-talpig megborzogat. Mozognom, tipegnem kell, mert ebbe a jégmezőbe magam is menten beléfagyok.

Kopog alattam a jégburok s a messze távolból erre egyszerre csak huszszoros visszhang felel.

Ahá! a tiz pár patkós csizmasarok közelg. Jönnek szemben a hajtógyerekek. Kelnek előttük a megriasztott fáczánok.

A megfagyott csendet egy-egy puskadörrenés zavarja meg.

*

Ebéd után a gyereksereg ismét új hajtásba fog. Itt állok ismét helyemen.

A csizmakopogás és hajtás zaja közelg, de most nyomában itt is, ott is apró láng lobog és gomolygó füst száll a szürkülő égre fel.

Kigyuladt a zsombik, ég a berek.

Minden gyerek hajtás után, szokás szerint a zsombik közé tűzcsóvát dobott. A lánggal égő deres zsombik életre kelti a fagyott levegőt, gyenge szél támad s ez a tűznek utat nyit.

Apró sárga lángnyelvek nyaldossák a zsombikot, melynek fagyott füve sistereg és ropog. Ezernyi-ezer lángocska egyesül; a terjedő tűz lángoszlopa magasra fellobog és piszkos felhőgomolyt lök az égre fel. A terjedő tűz nyomában serczegő, izzó zsarátnok marad; a kristályos jégmezőn korom és hamu, mely alatt lappangva pislog a szunnyadó tűz. A gyehenna megy, lassan kuszik tovább s nyomában izzó kigyóként csavarog az égő zsombikos. Nádbugák izzó pernyéi röpködnek a felébresztett szél szárnyain s menekülnek a tűzből a levegőbe fel. Egy-egy menekvő fáczán phönixként, mintha a tűz méhéből szállna fel. Az égő berek felett már sötét füstfelhő lebeg, melynek alját a felverődő tűz fénye rózsaszínűre festi meg. A gyehenna sistereg, pattog, zúg, dohog; a jégmező a pokol tüzével harczra kel. Vesztes a pokol. Mert a tűz nyomán az üszkös zsombikos villogó zsarátnoka alatt a jég alighogy megolvadt, máris megfagyott. Pokoli szép látvány az elemek harcza. Ím az ember az általa támasztott pokolnak örül s ennek gátat vetni maga a természet kénytelen.

Tűzben áll a berek s a gyehenna már bennünket is

visszaszorít; a zombikos keserű füstje fojtogat. Jó menedék most a zimányi sziget. Megállunk a lángtenger partjain, a hol a pokol hatalmas véget ér, mert a kopár föld a tűznek gátat vet. Innen nézzük a tüzet. Nappali fényben az estszürkület és felettünk piroslik az ég.

A pihenőre siető gazdaember, ha hegyen-völgyön túl a pirosló égre feltekint, látja a tüzet s viszi haza a hirt:

«Ég a berek.»

1851

/1866/

A PISZTRÁNG-KIRÁLY.

Hajnalhasadta előtt baközlesen vagyok. A *legatovai* és *kelecsényi* völgyeket elválasztó fenyves hegygerincz, a melyre kapaszkodtam, hosszat nyúlik be előttem a lipitói fennsíkra, melyet mélyen alattam még a hajnalszürkület sejtelmes, ködös homálya borít. Lenge, foszlányos ködfelhők úsznak a síkon, a gerincz alatt s a szemhatár pereméig olyan a tájkép, mint egy óriás üst, melyben most föl a gőzölgő őszanyagból a *Tátra* tündérszép vidéke. Mesteri üvegbura fedi a csodákat rejtő hatalmas üstöt. Villódzó, egyetlen óriási zafírból metszett, mélykékségű égboltozat borul a láthatatlan vidékre s az egyszínű kék mező keleti alján gyémántként ragyog a pihenni készülő, fényes hajnalcsillag. Szaporán pislogat, de mindhiába, szegénynek akkor kell behunyni szemét, a mikor a vidék teljes reggeli pompájában áll.

A *Magas-Tátra* hatalmas hegyóriásait még szemnek áthatolhatatlan kékesszürke homály fedi, mely lomhán ül a szemhatár peremén. Az *Alacsony-Tátrának* a közelben terpeszkedő gránitbérczei is csak mint fekete árnyképek rajzolódnak a mindent homályba burkoló szürkéségre.

A hegygerincz tisztására sötétzöld süppeteg szőnyegként virágzó sűrű áfonyabokor és földön kúszó henyefenyő borul; a milliárd hullott tűlevélből vastagon felhalmozó-

dott százados almon pedig kékesfekete fenyősátrak terpeszkednek.

Hatalmas faóriások, égbenyuló fekete alakok környeznek. Sötét ruházatával a földet söpri a jegenye és luczfenyő, míg a csúcsáig meztelen sudarú erdeifenyő a réműlettől égnék meresztett karjaival engem is ijesztgetni akar.

Semmi nesz. — — —

A csend oly mély, hogy szinte színe van.

A lilának, kéknek és feketének minden színárnyalatából szőtt sötét burnusába burkolódzott a hús nyářejjelen a havasalji táj és reggeli színdús, pompás köntösét még nem öltötte fel. Toilettejéhez hiányzik még a napvilág, a ragyogó napsugárnak aranyos hímpora.

A rigófüttyös, szajkólármás. pintyszózatós sudár oszlopok nyirkos hűsében oly halotti csend, fagyasztó némaság vert éjjelre tanyát, hogy még a hulló túlevél zizegésére és korhadt ág reccsenésére is meg-megrezzenek.

Ez az erdő csendjének a hangja. — Ide a magasba még a völgy mélyében szakadatlanul duruzsoló hegyipatak csobogása se ér fel, mert útközben fáradtan elpihen.

De szinte kívánatos, jólesik a megrezzenés, mert vérem pezsegni kezd, érzem, hogy élek, hogy a hegygerincz fekete gránittömbjei közt a nagy mozdulatlanságban még magam is kővé nem váltam. Tompa egyenletes kopogás üti meg feszülten hallgató fülemet: mintha abból a májmohos, puha szőnyeggel borított, görgeteg gránittömből szólna, a melyen mozdulatlanul ülök.

Kop, kop. — — —

Szívem kopogását hallom.

A nagy csendben — a hallgató, néma világban — mily

hatalmas hang most ez a tompa dobogás, — az élet hangja — melyet a lármás, zajos, önző világ meghallani nem akar. Hogysisne! Mikor most a hizelgő suttogás hangja is kedvesebb, mint az őszinte szív bátor dobbanása.

Kőévált ember és állatcsoportozat gyanánt rajzolódnak az ég kék háttérére a hegygerincz ormának kopár gránittömbjei és esőmosta ránczos képükkel némán bámulnak le rám. A nagy természet hatalmas alkotóerejének ezredéves szoborműve talán nem is volt mindig élettelen nyers anyag? Olyan a gránitszoborcsoport, mint egy kőévált gigászi vadászjelenet, mely rejtélyes alakjaival megfejtésül jó mulatság most nekem, hogy az altató csendben el ne unjam magam.

Keresgélve, kutatva révedez szemem a szeszélyes, égbe-törő, fekete gránitormokon, melyek lassankint világosodni, mozogni, élni kezdenek s olyik már nevető vagy borzalmas pofát is vág.

A sötét árnyak lefutnak a gránittömbökről, mintha a szobrász kész művéről a takaróleplet most rántaná s dobná a völgy mélyébe le.

Még sötétebbek lesznek, még mélyebbre sülyednek egyszerre a hegygerincz aljában keskenyen kanyargó völgyek.

A sötét fenyves nyirkos hidegét langyos szellő fujja el és rohanvást suhannak az árnyak hegyen-völgyön át.

Ibolyaszínű párázatot lehelnek a lassankint feltünedező kék hegyóriások és fénysávok kergetőznek a szinesedő fennsíkon. Keleten már rózsaszínű az égajla.

Hasad a hajnal.

A koránkelő nyári nap olvadt aranyával mossa le az est sötét színeit és mély árnyait. A vén *Poludnicza* görbe

hátán óriási tűzgolyó pattant szét és vörösizzó lávafolyama lángba borítja az egész hegyhátat, melynek mély szakadékaiban fel-felcsillan az el nem olvadt hó.

Feljött a nap.

Aranylila mezt ölt az egész vidék és pazar reggeli kötösén lenge fátyolba burkolt ametiszt, türkisz, zafir és smaragdkövek a még ködös, égbenyuló hegyek. A díszes pongyolán ezüst szalagként kígyóznak végig a *Vág*, mely kettészakadtnak látszik ott, a hol *Rózsahegy* alatt a *Revuczával* egyesül. A kúpalakú *Chocs*, mintha bókolna a felkelő nap felé, mely nyugtakor rajta majd megpihen. A *Rohács*, *Gyömbér*, meg a többi színjátzó hegyek csipkés ormain veres tüzeket gyújt a nap, de még nem tisztult annyira a levegő, hogy a kelet aranylila ködéből tarfejét kiütné a ránczos vén *Kriván*, a *Magas-Tátra* előhegye. Százszor is változik a kép színe a síkon, a hegygerincz alatt, mintha a nap az óriási tégelyben gyémántot olvasztana.

Százféle árnyalata van a fenyvesek zöldjének is és százszor hozza veres-ízzásba a nap tüze az erdeifenyő meztelen sudarát. A napsütötte hegygerincz már a reggeli üde színek teljes pompájában ragyog, szerte ömlik rajta a napsugár, de a hegyoldalban és mély völgyfenéken még lomha ködök pihennek.

A *kelecsényi* völgyben, alattam, még nem jött fel a nap. Itt nincs sok látnivaló. Annál több van a bíborborult liptói fennsíkon!

Likava vára apró bronz csecsebecse, sötétkék alap mögötte a sűrű, fenyvesborította hegyoldal. Senki nem mondaná, hogy Rákóczi óta rom a «liptói herczeg», Korvin

János várbirtoka. Hatszáz év előtt építtette Csókakői Tamás mester, királyi ajtónálló, a lipthói ispán.

Szembem vélem, a Vágon túl, a *Havran*-hegy alatt, — a melyen valaha a Johannita-vitézek monostora, majd Pongrácz és Komoróczi Péter rablófészke állt, — *Szt.-Mária* (azelőtt Boldogasszonyfalva) ódon, gótikus temploma is a hajnal bíbortüzében ég; mintha ma is annak a máglyának lángja lobogna, a melyen a XIV. században, Bebek Imre ország-bíró ítélete folytán az okirathamisító Joannes Literatus tűzhalált szenvedett.

Régmult idők emlékei ködfátyolképek gyanánt vonulnak el előttem, a mint a rózsás párázat lassan úszik dél felé.

★

Éles rikácsolás és visszhangos füttyszó hasogatja meg a fenyves csendjét, a mire a tulajdonos *fenyőrigó* úgy megijed, hogy menten elhallgat, felrebben és otthagyja helyét.

Ébred fenyőország, hangos lesz az erdő.

Csevetelni kezd a *keresztcsőrű-pinty* és finoman czingoz a búbos *fenyőczinke* dróthúrú hangja. Egyszerre tele lesz édes trillákkal a lég, mintha tündérüjjű hegyinimfa csalná ki a fenyvesen átszűrődő napsugarakból a zengő hangokat.

Alattam a hegyoldalban csengettyű szól, — bizonyosan ott éjjelezett s most ébred valami eltévedt bárány.

Ijedt böffenés hangja üti meg a csengettyűszó után fületem, — aztán keresztülsörtet valami alattam az áfonya és boróka bokrokon.

Megugrott a baköz.

Megijesztette az eltévedt bárány csengettyűje, mely nekem is alaposan beharangozott. Bizony-bizony csak a hajnalhasadásra vadásztam.

*

A sok hiábavaló várakozás után bosszankodva ereszkedem le a meredek lejtőn, miközben alattam a kelecsényi völgy is kivilágosodott. A kanyargó völgy mély kráterben zárul, a melyből út tovább ki nem vezet. Lent a mélyben, a sziklákon zúgó, tajtékzó kelecsényi patak partján, az üdezöld pázsiton apró házikó támaszkodik neki a fiatal fenyves hegyoldalnak. Valamelyes fehérség, mintha mészpóros út nyúlnék el mellette. A *baca* (számadó-juhász) fenyő *kolibája* fekszik a mélyben és a *košiar* (szárnyék) mellett az eszelős Málka a harmatos fűvön vásznat terget. Örökösen kelengyéjét készíti.

A *baca* nincs otthon; itt üldögél a hegyoldal irtásának szélében, — már látom is kivillanni a fehér *abaposzlót* a luczfenyő hamvaszöld lombozata közül. Itt vár reám hátrahagyott hegyi vezetőm, a kit nem mertem a lesre magammal vinni, mert félóráig se tud pipaszó nélkül meglenni.

Miközben a harmatos fenyőerdő gyémántcsöppjeit kabátomról lerázom, kedvetlenül, lemondóan szólok oda az öreg Misónak:

— Megugrott a bak.

— Tudom uram, elzavarta a bárány.

— No Misó! de ma legalább pisztrángot fogok a kelecsényi patakban; rostonsültet eszem reggelire. Megfogom a *pisztráng-királyt*.

Rémülten keresztet vetett az öreg, mintha valami szörnyűt mondtam volna.

— Nem uram, azt itt nem fogsz, — a pizstrángxirályt meg nem fogod, mert megharagszik a *vodnik* (viziember), szerencsétlenséget hoz rád.

Úgy hiszem, elmosolyogtam magamat, vagy nagyon hitetlen arcot vághattam, mert Misó azzal rémítgetett, hogy ha fel nem hagyok a szándékkal, rögvest akár ölben is átvisz a legatovai völgybe, mert még le se érünk a kelecsényi patakhoz, már is szerencsétlenség ér bennünket.

— Uram, te tán a baklesen is a pizstrángxirályra gondoltál, azért nem volt szerencséd!

— Hát igazán él a pizstrángxirály, Misó?

— A Málíka — a feleségem — a megmondhatója.

— Nem értem, Misó.

— Hej, uram! Minek mondanám el, ugyis nehéz azt elhinni. Nagy sora van annak, a hogy a *vodnik* a Málikát megrontotta. Akkor fult a Vágba az Ondris is.

Talán a kíváncsiság is bántott egy kicsit, talán érdekesnek is láttam az esetet, de azt hiszem, még inkább azért, hogy könnyítsek az öreg Misó nehéz szívéen, biztatam, hogy beszéljen hát a pizstrángxirályról, Málikáról, Ondrisról, meg a viziemberről. Rágyujtottam szivarra, megkináltam egygyel Misót is és oda ültem mint hallgatóság elébe egy csonka fenyőtönkre.

Misó megforgatta, megropogtatta, aztán zsebrevágta a szivart; elővette kialudt, bagóleves pipáját, egyet-kettőt szortyogott a szárán s nagyot köpve, csak amúgy üresen a fogára vette; megemelte zsíros kalapját, hátrasimította

homlokán a haját s miután így jól nekikészült, belefogott a pizstrángx király históriájába.

★

— Köszönöm uram! — Szép menyecske volt a Málíka nagyon. Vagy húsz esztendővel volt fiatalabb nálam. Nem volt neki párja nemcsak a legatovai, de még a vrazsenai völgyben sem. Olyan rózsaszín volt az arcza, mint a szűzhó hajnalhasadáskor; olyan fehér a teste, mint a kelecsényi patak habja. Nem is tudott olyan vásznat fehéríteni, a melyet hamvas fehér karja meg ne szégyenített volna. A szeme olyan kék volt, mintha a kelecsényi völgyben két tengerszemből tükröződött volna a felettünk ragyogó ég. A vörösfenyőn átszűrődő napsugár nem volt aranyosabb a hajánál és nincs a mi fenyvesünkben olyan madár, a melyik Málíkatól énekelni ne tanulhatott volna. Kint is volt az erdőn-bérczen mindig; hangos volt akkor a most csendes, szomorú kelecsényi völgy, a hová már a madár se igen jár. Akkor... Igen, akkor volt Málíka a legszebb, mikor az Ondris a nagyerdő irtásához a favágókhoz kerülőnek jött.

— Derék szál legény volt Ondris — mi adtunk neki szállást — sudáregyenes, mint a jegenyefenyő és széles vállán könnyen, egymaga, görnyedés nélkül elbirta a legnagyobb ledöntött fenyőszálfát.

— Napközben keveset láttam, de a mikor estére vált az idő és a völgyben a fehér ködökből már ágyat vetett magának az este, víg nótázással tért haza. Mindig hozott egy-egy új nótát az asszonyoknak.

— Egyszerre csak Málíka, a kelecsényi völgy éneklő

madara, szótalanabb lett, elgondolkozott. Hát hiszen — gondoltam magamban — fiatal asszonynak hároméves házaseset után is lehet oka arra, hogy valami édes reménységen úgy eltöprengessen. Bizony-bizony magam is szívesen láttam volna már egy iczi-piczi bojtárt.

— Különös kívánságai támadtak.

— Beküldött Lubellára piros szalagért a hajába, — pedig bele se kötötte. Aztán meg a nénjének volt valami sürgős, jelentéktelen üzennivalója, — a mikor bizony sajnáltam szegény asszonyt naphosszat is egymagában hagyni. De hát — gondoltam — vele jár ez az állapottal.

— De egyszer, holdvilágos nyári estén, a mint ketecskén a duruzsoló patak partján a koliba előtt üldögélve vártunk Ondrisra — Isten bocsássa meg neki — valami szörnyűségeset kívánt. Átölelte patyolat karjával a nyakamat s forró lehelettel súgta a fülembe: Misó, édes Misóm, fogd ki nekem a patakból a pisztrángkirályt. — — Nem lett volna a világon olyan kívánsága, a mit megtagadtam volna, de erre mégis kivert a hideg.

— Hosszasan a szemébe néztem, megöleltem és szótlanul elővettem a halászó botot.

— Málíka kikiséit, aztán vissza beszaladt a házba.

— Most szinte magam is inkább óhajtottam, hogy egyedül legyek, mert a pisztráng-király mindig veszedelmet hoz.

— Nézd uram — ott a meredek, kopár, vízmosásos szirtoldalban vettem be horgomat a patakba. Ott, a hol a szikláról-sziklára szökélő víz fehéren tajtékozva legzajosabban csobog és fölötte ijesztő szirttömbök függenek, lezuhanásra készen. Ott lakik a pisztrángkirály, a hol legjobban tajtékszik a víz és legközelebb a halál.

— Gyönyörű nyári holdvilágos este volt, színes pántlikák úszkáltak, fonódtak egybe a gyűrűdző vizen. Hej! de szerette volna ezeket is az asszony, ha látja. A gonosz vodnik csalogatott. Pántlikákat szokott eregetni a vízre, ezzel csalogatja a pisztráng-halászt és lerántja magához a mélybe azt, a ki a pántlikák után kap. Szinte káprázott a szemem a sok színes pántlikától s egy percze oda se figyeltem a horog erős rándulására. Istenem segíts! ez a pisztrángkirály, gondoltam magamban. A másik pillanatban ott ficzánkolt a holdfényben a pázsiton a karhosszúságú, ezüstoffényű, hatalmas pisztráng. Sebtiben utána kaptam. — Aztán nem emlékszem többé másra, mint Málíka rémületes sikoltására és földetreszkető dübörgést kísérő dörgő zuhanásra, melyet testemben metsző fájdalom követett.

*

Misó a szomorú emlékek hatása alatt elhallgatott, megtörölte verejtékes homlokát és mindszomorúbban folytatta.

— Soká feküdtem, nagy beteg voltam. Mikor lábba dozni kezdtem, tudtam meg csak, hogy a bércz ormáról lezuhant szikla törmeléke alól aléltan szedtek fel a másnap hajnalban munkára menő favágók. Nekem csak lábam törött, azóta biczegek, de Málíka — — az én jó Málíkám a rémülettől eszelős lett. Azóta folyton esküvőre készül, menyasszonyi ruhájának vásznát fehéríti. Várva-várt «kis bojtárom» holtan jött a világra, azt se láttam, hogy rám hasonlított-e. Ondris a szerencsétlenség után elbújdosott; itthagyt, a mikor mindkettőnknek legnagyobb szüksége lett volna rá. Úgy mondták, pár napra rá, a mint tutajo-

kon fát szállítottak a Felső-Vágról, addig nézegette zavarodott szemekkel a csalogató vodnik színes pántlikáit, míg bele nem szédült a zsilip zugójába. Itt fogták ki hulláját, a hol a kelecsényi patak a Vágba szakad.

— A pisztrángkirály megbosszulta magát, azóta nem látta senki. Azért van annyi pisztráng a kelecsényi völgyben, mert kerüli minden halász. Ne halászsz itt uram!

*

Lenéztem a völgybe. Az egykor viruló menyecske most koravén ránczosképű banya, az eszelős Málka most is fehéríti, szárítgatja, teregeti ringyes-rongyos vásznát menyasszonyi ruhának.

Az eszelős, a szörnyű, a bűnös multról hallgat.

A Vág-parton eltemetett legény énekes szája még némább.

A «kis bojtár» nem fogja az *atyám* szót hazugan kiejteni soha.

Az ostoba, de jól irányzott gördüléssel lezuhant szikla már régen szétporladt.

Az öreg Misó pedig dehogy is gondolna valami rosszra.

Mindennek *oka* csak a *pisztrángkirály*, meg a gonosz *vodnik*, a viziember, ugy-e?

— — — — —

UTOLSÓ HAJTÁS.

Lassan világosodik az idő; az ég alján szürke hófelhő tolakodott a nap elé. Elaludt az öreg; télen későn ébred, nincs kedve a dunyha alól kidugni tar fejét, melyről hiányzik télen aranysárga üstöke.

Orrfacsaró, csipős a hideg. Bizsereg az ember ujjahegye s a levegő hidegét szinte harapni lehet. Metsző szél szánt végig a pusztá mezőn s a lehengetelt szántásról messze söpri a vékony hótakarót, mely meg-megreked a göröngyösebb szántás barázdáiban. A kíváncsi szél sorra vizsgálja, mi van a hótakaró alatt? Ez itt vetés, már zöldel is. Lefújja róla a fagytól védő takarót, hadd rémüldözzön a gazda, hogy kifagy a mag. Amott gazos ugar. Végig hordja rajta a havat s a gazosban meg-meglippen egy-egy hókristály és remegően kapaszkodva pislákol a vendégmarasztó pöndörfüvön. Csillogó czukorporral hinti be a szántás barázdáit, a mesgye aszott fűvét és a dűlőút kopasz bokrait. Hóforgatagot zúdit a kis erdő oldalába; aztán simára végiggyalulja a lerakott hóréteget s mint a pajkos gyerek, — a ki azt hiszi, hogy: no most már mindennek boszantására jól elvégezte a dolgát — megszökik és csinyei után a kis erdőben sunyi módon elül.

A levegőégbe felhajszott hókristályok lassan, zizegve szállingóznak, pislogó szemekkel keresik szállóhelyüket, de

nem találhatnak haza. Villogó gyémántporral van tele az egész levegő s csakhamar vékony hótakaró fedi azt, a mi a mezőn elébb még puszta volt.

*

Lomha pópista varju vált át a mezőn; a megfagyott levegőben, mintha szárnyai még nehezebben mozognának. A kis erdő felé tart, de egyszerre csak oldalt félrecsap, nagyot lök magán s visszafordul oda, a merről jött.

Valami megijesztette a gyászvitét.

Itt is, ott is opálkék, átlátszó füstoszlop emelkedik a fagyos levegőbe és pislogó tűz fénye villan fel a havon. Tipegő-topogó, didergő embersereg melegedik körülötte az erdőszélben.

Valami van készülőben. Mégsem oly elhagyott. puszta a mező. Ennyi ember együtt nem volt még a legnagyobb munkaidőben sem a mezőn.

Azok ott hajtók. Mert, hogy ma van az «utolsó hajtás». Várják a vadászokat; addig melegednek.

Az ügyesebb legényeknek, a kik szuszszal is birják, már vígan lobog a tüze, de az apróbb népség most is nekihasalva pufók pofával fújja, éleszti az alig pislákoló tüzet s könnyező szemekkel nyeli a nedves, fagyos fa keserű füstjét. Mire tüzik lángra lobban, biztos, hogy már a hajtásra kürtölnek. No, de legalább kékre fagyva is azt hiszik, hogy melegedtek.

Mozgolódás támad a hajtók közt. A ki leghamarább észrevette, megszólal: «Jönnek már a kocsik.»

A tiszta levegőben messziről kocsizörgés, lódobogás halatszik. Meg lehet különböztetni, melyik az úri kocsi,

melyik a parasztszekér, igásfogat. Mert, hogy ilyen is van kettő a közelgő kocsitábor között, melynek első fogata a vendéglátó házigazdával a vert úton most bukkant elő egy dombhajlat mögül. Az igásfogatokra fontos feladat vár. A melyik üresen jön, az roskadásig tele megy haza. A melyik pedig megrakodva jön, ebéd után már csak üres kosarakat, palaczkokat lötyögtet. Egyik a vadhordó, másik az elemózsiás kocsi. Örömmel várják az egyiket itt, a másikat otthon.

Az első könnyű homokfutó megáll az erdőszelben. A megizzadt táltosok gőzt fujtatnak remegő orrlyukaikból s lenge párázatba burkolóznak az egész fogat. Alig látni addig valamit belőle, a míg a gondos kocsis a megizzadt, gőzölgő lovakra pokróczot, bundát nem dob. Míg a vadászatot rendező házigazda a vadőrrel és csőszökkel a hajtás tervét megállapítja, a vendéglátó háznál elköltött bőséges reggeliről egymásután érkeznek a kocsik. Mindegyiken három-négy puskás ül. Valóságos kocsikiállítás. Van itt könnyű bricska, homokfutó, féderes ülésű stájerkocsi; a fiatal tb. főszolgabíró pláne magas kétkerekű gigen himbálódzik; a főtisztelendő esperes úr, a kinek a mai napon gömbölyűségén vörös öv helyett rókaprém karmantyu díszeleg — nyakig lábszáokban — nyitott hintón jött. A vert úton még csak istenesen ment, de a marhajárásos, feltört dűlőúton már majd kettétört a nehéz batár tengelye.

A házigazda kiadta a parancsot. A zsiros reggelit még egyszer leöblítik egy kis melegítő szilvóriummal és törkölypálinkával, aztán a kocsitábor tovább indul, a kis erdő túlsó felére. A vadászok itt állanak fel. A hajtók visszamaradnak 50—60 lépésnyire egymástól elszakadozva, fél-

körbe veszik az erdőt. A sor két szélére egy-egy puskás kerül, egy-egy tehetősebb polgárember, a kinél az is megtisztelés számba megy, hogy az urakkal a hajtók között vadászhat. Ezek a «horgosok» s az a feladatuk, hogy az oldalt kitörő nyulakat visszariasszák. S bizony nem egyszer megesik, hogy többet lőnek, mint bármelyik úri puskás.

*

Az erdő túlfelén a kocsitábor ismét megáll és most már a puskások is kiczihelődnek a bundák és lábzsákokból. A hány puskás, annyiféle puska. Egész raktár a legkülönbözőbb öldöklő fegyverekből.

Kétsövű, háromsövű; elől kulcsos, hátul kulcsos; tizenkettes, tizenhatos; kakással meg a nélkül; fényes és barnított; ilyen meg olyan závárzatu. Mind kitünő, agyon dicsért fegyver, a melyről gazdája egész legendákat kezd mesélni.

A milyen a fegyver, olyan változatos az öltözet is. Nincs olyan üzlet, mely gazdagságra felülmúlná a társaságot. Egyik borsipkás puskás dán iramszarvasbőr kabátban feszít, de kockás harisnyás lábával máris tipeg-topog a havon. A másik stájerloden kabátját dicséri és térden felül érő, nehéz halina csizmában czammog. A konzervatív, tapasztalt öregeknek azonban jó a zsírozott bagariacsizma és rókaprémmel bélelt bekecs is; hű barátjukról, öreg puskájukról pedig annál kevesebbet beszélnek, minél jobban hord.

No, végre felállanak. A hajtókkal szemben 50—60 lépésnyire egymástól hosszú lánczvonásban elállják a fiatal, ritkás erdőcskét s a határos mezőt. A lánczvonat két vége — mint a hajtóknál — szintén befelé «horgol.»

Felharsan a házigazda kürtszava; jel a hajtóknak, hogy indulhatnak.

A puskások állásukon elhallgatnak. Erdő, mező csendes.

*

Kékesszürke homály honol a kis erdőben. A csupasz faderekak, olyanok, mintha vastag póznák volnának az almon meglapult hóba tüzdelve. Vézna sudaraik közt keresztül fehérlik a mező hótakarója s a csenevész bokrokon meglippent havat a védettebb hajtatokbnn nem tudta lerázni a hajnali szél. Az erdőt-mezőt nyomok szeldelik keresztül-kasul; áruló nyomok, melyeknek valami barázdában, vagy gazos ugaron meglapult tapsifüles a gazdája. Különösen az erdőszélben van erősen összejárva, felkaparva a hómező, errefelé váltott a legtöbb «hosszúfülű»; jól fog mulatni az a puskás, a ki ide került. S ennek a mulatságnak a felhajsolt, üldözött vad fogja megadni az árát.

A templomban is többet vétkezik az ember, mint a lesben álló vadász. Semmi másra nem gondol, semmi másra nem figyel, mint a vadra, melyet vár. Megrészegíti a vadászmámor s türelemre tanítja a várakozás. Vár és vár. Reménynyel van eltelve mindig. Ha az egyik hajtásban puskavégre nem jött a vad, majd jön a másikban. Ma neked, holnap nekem. Rossz vadász az, a ki a sors ellen zúgolódik. Az igazi vadász nem panaszkodik; mert inkább örül társa egy-egy szép lövésének, mintha maga ráhibázott volna a vadra.

Hófelhőbe pólyázott fejét kikiüti néha a lusta nap. Megváltozik ilyenkor a szürke kép. Az erdőben derengő

opálos félhomályban aranszálak szövődnek s a villódzó havon hosszú, kékes árnyékok nőnek ki a fák tövéből. A kopasz fák törzse, lombtalan koronája aranszegélyt kap s a hamvas szürkességben láthatatlan kóczos, csitri bokor, útszéli bogáncs, megrekedt ördögsekér is aranyos díszszel válik el a sötétebb alaptól. De ismét felhő tolakodik a fényforrás elé, a nap sárga korongja az úszó felhőréteg mögött már ködös fehér. — A feltámadt szél végigront a mezőn, jajongva belesüvölt az erdőbe, megszaggatja, letépi az aranyos díszeket és kékesszürke festékkel önti le az aranyos hómezőt.

A csendjében meglepett erdő zizeg, száraz ága recsegropog és a korona egy-egy dísze földre hull.

Valamerre az erdőszélben a várakozó puskás a metsző szél ellen a faderékhoz lapulva keres menhelyet. Hiába! a szél beleakaszódik, lábszárát borotválja, nem védi a divatos «lábszárvédő»; csontján rágódik a szél foga és beléfagyasztja a velőt. A puskás muzsikaszó nélkül is táncolni kezd, aztán a tánczhoz fagyos ujjahegyén furulyáz magának. Majd megveszi az Isten hidege. Brr, de kutya hideg van! Könnyet facsar a szeméből, hogy tíz lépésnyire se lát. No, csak most ne jöjjön a vad, mert a puskás úgy meg van gémberevedve az álldogálástól, hogy menten ráhibáz.

★

Hangok kelnek a mezőn, az erdő túlfelén. Megindult a hajtás, közeledik a lármás sereg; éled a holt mező. A puskás figyelni kezd s lövésre készen áll.

A vaczkában meglapult nyúlfi a lármára fülét hegyezi

s gondolkozni kezd: «Hát ez már mi megint? Soh' se lehet már pihenni?» A tiszta levegőben messze szálló lárma kiveri a vaczkából. «Ennek fele se tréfa!» Kipattan a gödörből s lassan bakfittyel az erdőcske felé. Mielőtt beérne, még megáll, megül, majd hátulsó két lábára emelkedve, hegyezett füllel figyel a lárma felé. Bajsza idegesen remeg, nagy szorultságban van az istenadta. Ugyan merre menjen? Hiszen ott a kis erdő szélében a minap már majd csaknem megsrétezték. Valahol megdurran az első puska. Na most, uczu vessd el magad, itt nem lehet soká gondolkozni; mert valami ostoba ólomdarab még bele talál akadni a bundájába. Hátracsapja fülét és eszeveszetten neki iramodik a kis erdő felé, egyenesen neki a gyilkos puskacsőnek. Brumm, brumm. Rádupláztak. «Jaj, végem van!» Keresztül bukfenczezik a fején s elterül a havon. Mintha jégpánczélt repesztenének, olyan recsegő visszhangba ful az erdőben a puskadörej. A nyuszit ez holtában is felijeszti s fel-feldobja magát a véres havon. Hiába, végórája ütött. Ő az első áldozat.

Erre megindul a puskaropogás az egész vonalon, mindenütt.

Erdőn-mezőn nagy a kavarodás. Ropog a puska. Egy-egy defilírozó nyulat egész sortűz fogad. Tele torokkal kiabál a hajtósereg s a nekitörő nyulakat visszajesztgetik a vadászok gyilkos puskacsőve elé.

A nehéz szántás göröngyei közt nyúlkisasszony baktat errefelé, két gavallér is kíséri; most volt az ismerkedés, életre, halálra udvarolnak neki. A *bátor* lovagok nem hagyják el a halálban sem; vagy legalább is halálig nem. Hej pedig ez most nagyon közel lehet. De hát merre is

fussanak? A szerelmes hölgy gyenge idegeit a hajtók ordítózása teljesen megbénítja; arra menekülni nem mer, nekivág hát az erdő felé a mezőnek. Gyilkos sortűz fogadja. Ott kalimpál már a két szeladon között, a kik rémülten fordulnak vissza és hosszattnyúlva hordják el irhájukat és az utolsó édes órák emlékeit. Csunya a futás, de hasznos, még ha a szerelmes hölgyike el is marad. Jaj, de a rögös szántáson nehéz ám a nekiiramodás. Letérnek a gazos tarlóra és hiába a hajtók minden ijesztgetése, kiabálása, úgy kifutnak köztük, mintha a világ végéig meg se akarnának állni. Az utánuk röpitett furkósbot csak még eszeveszettebb futásra nógatja a párjavesztett gavallérokat. Egy-egy bátrabb nyulfi, vagy a melyik még inkább elvesztette az eszét, egyenesen nekiront a vadászsornak és közöttük keresi: hol tágasabb odakint. Közöttük iramodik ki — ha sikerül. S bizony, nem egyszer sikerül; mert a meglepett puskás azt se tudja hova, melyikre lőjjön.

A kis erdő egyik gazos, bokros hajlatában «valaki» sunyimódon fülel. Felugrik fekhelyéről s arrafelé sandít, a honnan az az éktelen zaj, kiabálás, puffogatás hangja erre verődik. «Mi az ördög; ennek fele se tréfa? Úgy látom itt megszorultam és szépen be vagyok kerítve.» Morfondál a «vörösbundás» és óvatosan, hasmánt csúszik a gazos gödörben végig. Zászlója hosszatt söpri utána a havat és tenyéryni széles vonal jelzi a loppal menekvő útját. Most oda se hederít annak, hogy a bokrokból nyakába zúdul a hó és finnyás orra is havas. Prüszkölni se mer. Csak tovább, tovább! De haj! hiába minden óvatosság, a hajtók megpillantották s ujjongva kiabálják: «Róka, róka! Róka van a hajtásban! Ott megy ni! Ne ereszd ki!» Min-

den puskás még óvatosabb lesz, s azt hiszi, menten rámegy a ravasz. Egyik-másik azt hiszi, már látta is egy másodpercze felvillani a fák között. Mégis, mire a hajtók elérik a puskásokat és a hajtásban az utolsó lövés is elhangzott, a kicsúszott «lomposfarkú» már — egyelőre veszedelmen kívül — ott vicsorog valamerre a szomszéd háttárban, biztosabb búvóhelyen.

A hajtás után lefújnak. A puskások összegyülekeznek s miközben az előállott kocsikra felülnek, hogy a következő hajtás helyére menjenek, mindegyiknek van valami fontos megvitatni valója az eredményt illetőleg.

Az összeszedett zsákmányt a hajtók a vadhordó igazfogat két oldalára alkalmazott rudakra aggatják. Mégis furcsa az a matematika. Rendesen kevesebb nyúl kerül a rúdra, mint a mennyi a puskások bejelentése szerint esett.

Ezután a meghajtandó terület nagysága szerint délig még két-három hajtás esik; aztán lefújnak az ebédre.

Valahol, védettebb helyen, erdőszélben, vagy szőlők alatt, hatalmas máglyarakás barátságos közelében, az elemóziás kocsi várja délben a társaságot, mely hideg sertés-karaj és fehérpecsenye, frissen pirított szalonna, töpörtös pogácsa falatozása és szapora poharazgatás közben hangosan vitatkozik a lefolyt hajtásokról. Mulatnak, nevetnek a bűnbakon — mert ilyen mindig akad — és alig várják a rövid délután hajtását, a mely aztán igazán az *utolsó hajtás* ebben a vadászévadban.

MIKOR A KISKAKAS DÜRÖG.

Hogy is szól a távirat?

... Ki van hallgatva 30 kakas. Biztosan fogsz löni. Siess. Csorbán várlak ...

Ugyan melyik vérbeli vadász tudna ilyen biztató meghívást visszautasítani? Hiszen még nekem is — a kinek vadászczimboráim révén nem egy ilyen hívásban és élvezetben volt már részem — úgy a fejembe szaladt a vér az eljövendő élvezet reményében, hogy már nem is 30, de 300, sőt 3000 kakast láttam a táviratban. A nullák csak úgy karikáztak a szemem előtt.

Egy-kettőre készen áll a hátizsák tömve elemózsiával; mert nincs kizárva, hogy a hegyek között valami üres kolibában fogunk éjjelezni, lévén a táviratnak befejezése nem kevésbé biztató:

... Nappal özre cserkészünk, este szalonkát lesünk ...

Ember! mit kívánhatsz még egyebet?

Mit? Azt, hogy a Máv.-val összeházasodott Ks. Od. Budapesttől Csorbáig ezt a nyomorult négyszáz és három kilométernyi utacsját, — mikor az ember így a «szomszédba» rucczan talán «egy» kiskakasért — ne kilenczedfélóra alatt tegye meg. Hiszen a türelmetlen vadásznak még az utolsó három kilométer is egész öröklét; mert egy perczre se tud elaludni attól, hogy a vonat kerekeinek a zakatolása közben is folyton a fülébe dűrög a kakas.

A «sors keze» jóvoltából azonban, no meg a jobb kezem ügyessége révén — a miről mit sem tud a «szintén adózott» bal — a hosszú úton sincs részem semmiféle alkalmatlan útitársnak, az emberek legkiállhatatlanabb fajtájának, a «homo viator impertinens»-nek cipőlehuzási műveletében, fokhagymás-kolbászos vacsorája csamcsogásában, vagy idegrázkodtató hortyogásában gyönyörködni. Mert sajnos, ezeket az élvezeteket nálunk, még az első osztályú jegyekre is ráadásul adják.

Egyedül utazom.

De nincs nyugtom. Egy darabig olvasom az útra összeszedett esti lapokat. Eldobom. Kell is nekem most politika! Hanyattheveredem a kupé bársonypamlagán és belebámulok a pillangó-lángú lámpa sárgás fényébe. Az üvegburás lámpa a szemhéjforma ernyő mögül óriás félszem buta kíváncsiságával bámul le rám. Ezt is hamar megeléjelem. Összehuzom a lámpaernyőt. A kyklopsz behunyta óriás szemét. Nem zavar senki, semmi. Most vagyok igazán egyedül... Behuzódom a pamlag sarkába... Gondolkozom, ébren álmodom. A mit álmodom az az enyém; azt nem veheti el tőlem senki. Hohó! Dehogy nem! Hátha már egyikét annak a harmincz nyirfajdkakasnak — a melyről úgy álmodozom, mintha betáblázott jogom lenne rája — már szerencsésen zsákmányul is ejtette valaki, a ki egy vonatral megelőzött. Mert szemesé a világ! Ej, ej! még bizony talán irigykedni kezdek? Nem elég már az a bűnöm, a mit a laikus világ rám ken most azért, mert hogy gyilkos szándékkal keltem útra egy (vagy azt se bánom, ha több!) szerelmes nyirfajd gavallér ellen? A ki ellenem semmit nem vétett! Hm! Kezd bennem motoszkálni a lelkiismeret.

Igaz is. Furcsa az eset. X. Y. nyirfajdkakas szerelmi légyottra siet tyukocskájához. Sem a hölgyhez, sem a gavalérhoz semmi közöm. Nem ismerem őket; talán nem is láttam még egyiket sem. S most hívnak sürgősen, nem azzal, hogy: «Tuez la femme!» hanem azzal, hogy: «Lödd le a kakast!» Mit vétett ez ellenem? Mi közöm nekem ahoz, hogy az első szerelem szabad, vagy a házasságtörésnek tilos gyönyöreit élvezik-e? Mi vagyok én? Az erkölcsrendészet utazó hóhérlegénye?

Kegyetlen rendelkezése ethikai szempontból a vadászati törvénynek az, hogy míg a hasznos vadak a szeretkezések idejében védve, tilalom alatt vannak, a fajdkakasokat csak a dürgés idejében szabad löni; a mikor szerelemtől részegen udvarolnak a mindig oltalom alatt álló tyukocskáknak.

A fajdkakasnak tehát: a szerelem — halál. El lehet mondani: «Meghalt, mert szeretett.»

A nyirfajdkakas még csak vigyáz, sőt nagyon is vigyáz magára, a mikor dörög; mert ilyenkor is olyan éber és óvatos, mintha minden tolla végén szeme-füle volna. Ámde a nagykakas már ismertebb nevét is azért kapta, mert a mikor dörög, párjának udvarol: «siket». Se lát — se hall szerelmi mámorában.

Nem pusztán czéltalan vérontás vágya tüzel engem sem arra, hogy szegény kiskakast szerelmi légyottján meglopjam. Hiszen mikor a vadász védett leshelyről, kellő közelségben, megfelelő lőtávolságban látja maga előtt dörögni a kakast, hányszor nem lö; pedig: van jó puskája, éles a szeme és biztos a keze. Vagy talán épen azért. Mert nem felesleges-e az öldökléssé fajuló telhetetlenség a zsákmány után, nem kétes értékű-e az élvezetnek az elejtett vadak darabszáma

után való becslése, mikor a jó vadásznak csak akarnia kell, hogy mennyit lőjjön. A vérbeli vadász a biztos zsákmány egy hányadát szívesen feláldozza azért az élvezetes és tanulságos látványért, a melyben a felesleges puskázás helyett így hosszabb ideig része van.

Bizony még oda lyukadok ki, hogy be fogom bizonyítani, hogy ezt a négyszázhárom kilométeres «macskaugrást» is csak azért teszem s az egész éjjelemet csak azért rontom el nemalvással: mert hisz én nem is akarok ám nyirfajdkakast löni!?

★

Lassan világosodik az idő. Soká tart a hajnali szürkület; mert köd fekszik a szepesi és lipetői fensíkon.

Türelmetlenül állok a vasuti fülke ablakában és várom a jó szerencsét, a mikor a Tátra égbenyuló gránit bérceit először megpillanthatom.

Pedig dehogy is «először»! Isten tudja, hányadszor látom már s hányszor barangoltam semlyékes rétjein, sötétzöld tűlevelű opálfomályú erdeiben. Hányszor csetlettem-botlottam morénáinak görgeteg sziklatömbjein, — gázoltam a lankás oldalakat behálózó vizereken. Hányszor csusztam meg sima szirtfalain és ragadtam bele a vadkanjárta hűvös, sötét völgyek emberéhes dágványának sarába. Hányszor merült el szemem halálcsendes hegyitavainak mélységébe és hallgattam kristálypatakjainak duruzsoló fecsegését. Hányszor csodáltam áhitattal a csipkés gerinczek és csúcsok ezüstös szűzhavát és gyönyörködtem borzongva a szeges korbácscsal végighasogatott hegyhátakon az elemek harcában, a vihar bömbölésében. Hányszor pihent fáradt testem verő-

fényes időben virághimes, csendes rétjein és hányszor fáradt ki pihent lelkem a sziklaoldalakon visszhangzó, halálvölgyekbe fuló mennydörgés recsegő-ropogó hangjaitól.

Láttam a Tátrát, mint *mennyországot*, láttam, mint *poklot*.

S mégis azt hiszem, hogy mindig először látom. Minden szépsége, élvezete, gyönyörűsége, zordonsága — a mit nyujt — mindig és mindig új.

Az Alacsony- és Magas-Tátra által alkotott völgykatlan: a liptói fensík, olyan, mint egy óriási üst. Varázsló üstje. Most szortyog, dohog, pöfög benne valami kristályosodó sűrű keverék. Hatalmas felhőgomolyokat lök fel a derengő levegőégbe. Köd száll fel a katlanból; majd szárnyaira veszi a metsző, hideg északi szél s rohanvást ragadja dél felé.

Baj lesz még ebből! Esőt jósolok.

Vonatom beleszalad a ködbe, épen a nagy erupcióba, a midőn a vajudó földanya napvilágra hozza óriás gyermekét. A katlan kékesszürke keverékéből az ég felé gigászi kristályhasábok törnek, melyeknek csúcsán lomhán ül meg a kihülő hegyek párája: a felszálló köd.

Elöttem áll a *Magas-Tátra*.

Ilyen lehetett első születése is, a mikor a palaközetben megkristályosodott gránit bérczek egymásra tornyosultak.

A hegyoldalakat derékban szegi az opálszínű ködsáv, melyben elvesznek az egyes hegycsúcsok és mind megannyi sötétzöld fenyves csonka kúp gyanánt terpeszkedik a fennsíkon. Mikor azonban a havas Chocs felől elszabadult északnyugati szél nekifekszik a lassan mozgó ködnek és

foszlányokra szaggatja szét; a csonka kúpokból feltörő hatalmas csúcsok megannyi czizellált színezüst bálvány, melyen rózsaszínben törik meg a ködön átszűrődő aranyos napsugár.

Május eleje van s mégis csaknem a hegycsúcsok derekát övező fenyves véderdőig hóval borított az egész Magas-Tátra.

Minden egyes hegycsúcs élesen válik el a levegőég kékesszürke hátterétől és színhatásuk oly erős, mintha csak kis órajárásnyira volna a félnapi járás-távolságban huzódó hegyláncz.

A nagyság, a hatalom, a gigászi erő és az évezredek fogalmának megtestesülése, kristályosodása: a Tátrabérczek óriási tömege. S még ebből is észrevehető méltósággal emelkedik ki a többi «nagy hatalom» fölé: az ezüst trónon hermelin palástban ülő, fehér allonge-parókás keményfejű király — a *Ferencz József-csúcs*.

Itt vagyok tehát ismét és valahára a Tátra alatt!

Szempillantásaimmal végigsimogatom a hegyeket. Századszor megcsodálom a ferdehátú vén Krivánt. Aljában, a Krahulcso-völgyben hajszoltuk a vadkant és a Paulova rétvén áztunk-fáztunk, hóban-fagyban nyár derekán. Az meg ott, keresztben vele, a hosszú gerinczű Osztri és Szoliszko; köztük a zergenyájas Furkota-völgygyel. Ott ül a buksifejű Bástya nyakában a Sátán. Keresem a Csorba-csúcsot. Megvan. Megakad a szemem a színezüst Tátracsúcs csipkézett gerinczén, mely amott huzódik el az Osztervával testvér Tupa és a szakadékos Kopki mögött.

A vonat lassítja futását, közeledünk a csorbai állomáshoz. A nyires-borókás Nemeckából a vasuti töltésnek sza-

lad egy deres kociút. Két gyalogos férfi szaporán szedegeti a lábát, a mint a vonatot megpillantja. Vadászok. Megérezzük egymást. Korán kelhettek. Ezek nyirfajddürgésen voltak. Meglátnak a fülke ablakában és erre diadalmasan lóbálja felém az egyik a már zsákmányul ejtett «kiskakast».

Megelőztek! A harmincz kakasból már «egy» hiányzik. Ezek már kivették a dézsmát.

★

Másodmagammal botorkálok a sötétben. Nagyon fiatal még az idő; csak éjfélután kettő az óra. Messze még a hajnal pirkadása; de még szürkülete is. Borulásban a Magas-Tátra; mély sötétség gunnyaszt az aljában. Szótlanul rójjuk a jó másfélórai csúszós sziklás utat. Csak a velünk szembe-futó Mlinicza duruzsol magában. Deres az út. Csipős északi szél fuj: fagyot lehelnek a havas völgytorkok. Bizony összébb huzom magamon a meleg bekecset. Négy száz kilométerrel lejjebb, arra Budapesten, kevesen hinnék, hogy itt fent frissen hullott hóban járunk; pedig a hegyi vadvizek tavalyi jégpánczélja az árnyas völgyekben még olvadásnak se indult. Deres a Nemezcának sárgára aszott pöndörfüve is. A rét boróka-bokrai czukorporral vannak behintve. Ide sietünk mi; mert a «kihallgatott» nyirfajdkakasok kronométeri pontossággal hajnali négy órakor itt dörögnek a sudár fenyővel vegyes, satnya, menguszfalvi nyiressel szomszédos Nemezcában. Ilyen borókás réteken állanak a léczekből és fenyőgallyakból összeeskábált, lugasforma «ernyők», a miket a szepesi német szomszédtság révén a

liptói «jó magyarság» is csak «Schirm» néven ismer. Ilyen jó fedezetből biztosan lehető a rendkívül óvatos kakas — «ha» leszáll.

Beszállásoljuk magunkat egy ilyen fenyőgallyas «palotába» és várjuk a jó szerencsét. Olyan mélységes csend birodalmában vagyunk, hogy szinte halljuk egymás szívének a dobogását. Így üldögélünk az ernyő lóczáján (mert hát erről a kényelemről is gondoskodtak a palotában) pokróczokba burkoltan vagy jó félórát. Közben már világosodni is kezd az ég alja; hajnali szürkület dereng és a sátor lombjai között már megvillan a havas hegycsúcsok fehér köntöse.

Szép vagy Táttra; nagyon szép; de hát most még szebb a «kiskakas»!

A mélységes csendet a távolból valami suhogás töri meg. A hang mind közelebb jön: akár csak valami hajnaltájban hazavetődő virágoskedvű legény kurjogatna a távolban: «Csuhanj, csuhanj!»

Csitt! Egy moccanást se! Még a lélegzetünket is visszafojtjuk.

Itt a «kiskakas!» Beszállt...

A csuhujozást dobolásforma gurgulázó torokhang váltja fel. Ez szerelemre hívó hang. «Dürög a kakas.» Megest más oldalról szól a dürgés. Ketten vannak. Egyik magas, másik mélyebb hangon dürög. Az utóbbi vén kakas lehet.

Hogy a szél seperné el előlem ezeket a csitri, rongyos borókabokrokat! Nem látom tőlük: merre, hol lejt a szerelmi tánczát a tüzes gavallér; pedig az ernyő lombhézagai közt majd kinézem a szememet. Végre, még se hiába!

Szárnyuhintás nélkül most ereszkedik le az ernyő előtti tisztásra a tyuk. Egy szempillantás alatt az eddig láthatatlan kakasok is ott sátoroznak már a kellemesen meglepett, kapós hölgyike körül. Egyik jobban kelleti magát, mint a másik. Mindegyik nagyon akar tetszeni. A fiatal kakas még tapasztalatlanabb az udvarlásban; no, meg egy kis respektussal is van az öregebb iránt; nem mer nagyon tolamakodni. Csak körbe-körbe sátorozva iparkodik «igen szépen» dürrögni. Az idősebb kakas se valami «rokkant gavallér» ám; elég még benne a tűz; tapasztalata pedig, meg bátorsága, — talán még több. Illegeti-billegeti magát a pislogó tyukocska előtt. Ireg-forog, hogy csak úgy villog sátorozó szárnyának a fehér tükre. Toporzékol, ágaskodik kurta lábain és hébe-korba méternyire dobja fel aczéloszöld zománczú, fekete, zömök testét. Vörös pápaszemes szeme karikát hány. Legyezőformára kiterjesztett, sarlóalakú farkát negédesen bil-lenti jobbra-balra. Kurta nyaka megduzzad; mert úgy kakatol, a hogy csak a torkán-csőrén kifér.

Mégis, mintha a fiatal tyukocska (alighanem «jércze» lesz a galambom!) a fiatal kakas felé pislogatna.

No, csak ez kellett az öregebbnek!

«Csuhuj! Gyepre legény!»

Nekimegy a reményteljes riválisnak. Összeakaszodik a két kakas. Csihi-puhi; kopogtatják egymás fejét erős csőreikkel; szárnyaikkal püfölik és karmaikkal tépik egymást; hogy csak úgy röpköd a toll. A tyukocska pedig pislogva várja, hogy: ki győz? Neki mindegy; egyikkel a kettő közül ma mégis lakodalmat tart.

Az öreg a derekabb legény. Megverten, megtépázva vonul félre a fiatal kakas; míg az erősebb, a győzelem és

szerellem kettős mámorában, jogait követelve sátoroz az engedelmes odaadással leült tyukocskához.

Óvatosan, lélegzetet visszafojtva emelem lövésre fegyverem.

No most!...

★

Bizony igazság szerint *így* kellett volna ennek most is történni; de hát, sajna! a mit megírtam az mind csak — emlékezés, képzelet.

Csak addig fedí a valóságot, a míg az ernyőben elhelyezkedtünk. Azután félóra múlva, a dürgés helyett megjött az eső; olyan tátrai, jóféle, hideg, csendes eső, melylyel úgy teleszívja-teleiszsza magát még a bekecs is, hogy menten berugott lenne, ha csak egy kis szesz is van az esőben.

Ázva-fázva, pokróczokban várom a lehetetlent: hátha «beszáll» és dürgögni fog egy megbomlott kakas?! Talán mégse hiába várok.

Szent Hubertus! Hát mégis van igazság a földön! Dürgés hangjára emlékeztető gurgulázás, sóhajtozás üti meg éber fülemet. Mégis beszállt egy vállalkozóbb kiskakas. Mintha egészen közelemben, az ernyő «tövében» dürgögné. Kinézek egy nyiláson. Semmi. Olyan pokoli sötétség van — pedig a kalendárium szerint már kelőben van a nap (de hol?) — hogy tiz lépésnyire se látok a borókás tisztáson. Társamat szólítom; mert hogy «négy szem többet lát.» Dörmögve, álmosan tápázkodik fel a vizes pokróczokról; mert nagy unalmában a «fajdkakas-dürgésen» elbóbiskolt a jámbor.

Míntha egyszerre elmetzették volna a gurgulázó hangokat. A kiskakas felhagyott a «dürgéssel» — no, mert czimborám is felhagyott a «hortyogással.»

Ezek után itt már ugyan nincs mit keresnünk. Nyakunkba keríthetjük a vizes pokróczokat s aztán agyonázva-fázva, vízbefult reményekkel nekivághatunk zuhogó esőben vagy kétórai csuszós, lucskos, nyaktörő útnak.

Kérdezze csak most valaki, hogy: «Mit lőttél; hogy mulattál a Tátrában?»

Nem tanácslom! mert — ütök.

1851

/1866/

A NYOMOK BESZÉLNEK.

A téli reggel késik. Lassan világosodik. Pedig a borotva-élességű északi szél a lustánkelő nap útjából már elseperte az utolsó hófelhőfoszlányt is. A levegőég örök vándorának szabad az útja. Jöhet, van mit látnia. Friss hó esett az éjjel. De hát a nap alighanem vissza-visszacsúszik, a mint az égboltozatra felkapaszkodik, mely olyan sima, mint az azurkék, befagyott tenger.

Nincs rajta egyetlen csillagocska sem. Éjjeli virrasztásokban kifáradtan lassanként megszöködtek, s most pislantotta az utolsót a hajnalesillag is.

A havas világ végtelen csendben, áhítattal, ünnepies fehér köntösben várja a hatalmas Napot.

A csendnél talán csak a hónap végtelen fehérsége nagyobb. A friss hónap az a makulátlan fehérsége, melynek minden mélysége és végtelensége mellett sincs semmi árnyalata. Hószín, melyet fokozni — fehérebb, legfehérebb — nem lehet; mert «csak» fehér, a melynek más színt csak a rávetődő árnyék ad.

Fehér, mint a szűztiszta leánynak a lelke.

«Fehér» és semmi más.

A színes rügyeket fakasztó tavasz: szerelmes leány.

A gyümölcsérlelő izzó nyár: élnivágyó kéjkináló asszony.

A hervadt levelű rőtzöldes ősz: rikitó rongyokban kaczerkódó, fonnyadtkeblű túlérétt néni.

És a havas tél? Oh, a tél nekem nem dereshajú csendes anyóka, a kiben «már kihalt» minden szenvedély. Ez a régi hasonlat hamis.

A tél hófehéringes, szűztiszta leányka, a ki csak azért hideg és csendes, mert ártatlan lelkében «még nem él» semmi szenvedély.

Ilyen «fehér csend» a hómező.

Néma, megfagyott, fehér csend várja a tavasznak, a nyárnak, az ősznek szerelmesét, a hódító Napot.

A síkságot vastag, neszfogó szmirnaszőnyeg, puha hótakaró borítja, mely gondosan kiegyenlíti a dombok és hajlatok ellentéteit. A hajnali szürkületben, mielőtt még a derengés villódzó sávja csodás színeket festene az ég aljára, köröskörül fehér síkba folyik össze az egész róna s épp úgy nincs élesen határolt körvonala a havas buczkának, mint a csitri bokornak, tüskés bogáncsnak vagy ágasbogas fának.

A hó hatalmába vette a földet és a levegőég megfagyott oceánja alatt megalapítja a végtelen csend rövidéletű fehér birodalmát, melyben még felhős éjjel sincs teljes sötétség, mert világít a hó.

Nyugalom honol a hólepte síkságon. A levegőég és föld dermedt. Üres és kihalt.

*

A világlátott nagy hódítónak is lángba borul teli ábrázata, a mint a havas szemhatár peremén feltolakodva, a szűz hó birodalmára ráveti a szemét.

Szerelemsóváran ontja sugarait a nap. Ostromolja a szeplőtelen szűz havat, mely ellenáll ugyan a csalóka hideg

fénynek, de remegve sziporkázik kristályszeme a mindig győzedelmes Don Juan előtt.

A mint a nap égi útján emelkedik, mindinkább ragyogóbb lesz a hómező. Üdeség árad szét a dermedt természetben. A napsugárban ragyogó hófehérség üde és zsongító, bár teli tüdővel is hiába szívjuk, keressük illatját.

Ám az éltető napsugárnak az üdeségen kívül más is jár nyomában. Árny. Sajnos, árny nélkül nincsen fény!

Elég a szerelmes napnak egyetlen csókja s máris árnyék vetődött a szeplőtelen hó ragyogó fehérségére.

A végtelen, egyenletes fehérségen kékes árnyékok suhannak végig és rögzítődnek meg. A dombhajlatok, buczkák, faderekak, erdők árnyékos oldalai, a hóbokrétás bozótok, bokrok, gazosok élesebb körvonalai egyszerűen átalakítják a hajnali szürkületben még összefolyt végtelen fehérség képét.

A hómező egyszín fehérségén a fény küzd az árnynyal. Minden érintés, minden nyom a sima érintetlen hómezőn: sértő árnyék, fájó seb, mely leplezetlenül feltárja erdőmező titkait.

A szűzi hótakarót érintett nyomok beszélnek.

A vadak nyomai, melyek mindmegannyi betáblázott bizonyítékai annak, hogy a kihaltnak látszó hólepte síkságon is van élet.

*

Valamerre a hólepte síkságot fakósárga nádas szegélyezi. Még nem vágták a télen, gyenge a rónavíz jege. A hajlékony nádszálon a hó súlya alatt megdőlvé ing-ring

a pelyhes nádbuga. Egész guzsalyerdő mered az égnek, telisdetele fonásra kész, puha, fehér gyapottal.

Kihaltnak látszik a sűrű náderdő környéke. Mélyéből sem hallatszik az életnek semmi nesze. Csak a reggeli szél hárfázik a zizegő nádszálakon. Nincs már vízi-szárnyas lakója »Nádország«-nak. A nagyobb komforthoz szokott gázlók rég elhagyták a jégpáncélba szorított rónavizet. A gölya valahol délen kelepel. A gémek is melegebb éghajlat nádasaiban gunyasztanak. A sneffek, a gojzer régen máshol keresik a gilisztákat és délibb vidéken jajong a szeles bibicz is.

A meleg, turfásvizű pocsogót azonban mégis látogatták ma. Néhány úszóhártvás madárláb nyoma süpped körülötte a hóban, mely egy darabon, a be nem fagyott lék szélén, ugyancsak le van tiporva. Nem idevalósiak. Csak *jöttek-mentek*. Vendégek látogatójegyei. Alighanem átvonuló tőkeruczák voltak, a kiket a pocsogónak felcsillanó tükre csalogatott le a levegőégből; mert a nyomok nem vezetnek tovább semerre. A levegőég riporterei néhány «kacsahír»-t hagytak hátra, azután: jöttek, mentek.

*

A nádassal testvér zsombikos, deresfüvű hompjaival a hótakaró alatt olyan, mintha ezer meg ezer óriásnak levágott torzonborz ősz feje heverne szertesztét. Nyáron, magas vízállásnál, a mikor felbuggyan a réten a talajvíz, kedves helye ez a zsombikos géznek, ruczának. De úgy látszik, most télen sincs lakó nélkül. Mert hát jobbnak híjján nem megvetendő zugocskával kínálkozik a hompokról deres üstökként leboruló pöndörfűnek sátora is. Jó itt a fogoly-

nak, fáczánnak meghuzódni, ha az éles északi szél borotválja a mezőt és sírdombokat hord össze a hófúvás.

Apró kereszttek nyoma rajzik a zsembikosban. Egy pöndörfüves homp tövéből indulnak ki a nyomok. Egész falka tyúkocska nagyságú apró szárnyasvad tipegett a réten át a lápvizet levezető csatorna felé. A keresztos útvonalon végig hosszabb-rövidebb vonalrajzok meg arról beszélnek, hogy a falka futásnak eredt és egyesek farktolla végig söpörte a laza hótakarót.

A kik erre jártak, tényleg «tollal» írták be nevüket a hómező vendégkönyvébe.

A csatorna partjáról a szél lefujta a havat; zuzmarás, fűzbokros, turfás partja fehér csipkés szegélyű fekete szalagként húzódik végig a réten. Ilyen sötét foltokat keres az apró szárnyasvad a havon, ha már a hótakaró alatt élelemhez nem fér. Apró, fekete göröngyök gurulnak ide-oda a parton; majd egy kupaczba összeszalad valamennyi és ijedten rebben fel s zúg el a nádas felett a fogolycsapat. Mert hát a «saját lábú» keresztvonásokat, az árokparton kapargáló, messziről göröngyforma *foglyok* hagyogatták el a hótakarón.

Valakitől nagyon megrezzenhettek szegények.

*

A nádason tört csapa vezet végig ki a rónavízre torló csatornáig. A letört nádnak egymásra hajló havas szálai ezüst vesszőkből összetákolt természetes bürüt alkotnak, melyet ezüst zsinegként köt össze a zuzmarás iszalag szívós indájának szövevényes köteléke. «Valaki» végig-

csúszott már a bürün, mert a puha hó pamatokban hullott le róla. Ennek a «valaki»-nek — a mint a nádast elhagyta és befordult a havasfenekű árokba — már nyoma is van. Sáros, iszapos nyoma. A gonosz úton járó «valaki»-nek első lépése is mocskot hagyott a szűzi hótakarón. Könnyű lépése alatt is beszakadt a vékony jégvárta és felbuggyant a turfás árok fekete vize. A mellső jobbláb nyoma jó darabon sáros. A puha hóba süppedt egyvonalban haladó nyomok a tacsokóéhoz hasonlítanak. Csakhogy hosszúkásak. A mi arra vall, hogy a két középső lábujj nagyon előre áll. De tacsokóé nem lehet, mert a lépés hossza nagyobb állatra vall. Hopp! Most a «maszatos lábú» abbahagyta a «kullogás»-t. Megállt. Valami nagyon felkeltette a figyelmét. Talán az, hogy idegen csapa keresztezi kalandos útját. Valódi különlegesség. Minden vadnyomtól úgy elüt, mint a manupropriáktól a padisah «tugrá»-ja. Két hosszabb lábnyom egymás mellett elől; két rövidebb egymás mögött hátul. Baktató *nyúl* csapája. (A *nyúl* a hátulsó hosszabb ugróit baktatás közben az egymás elé rakott rövidebb mellső lábai elé rakja, úgy hogy egész talpára esvén a sarokcsontig, hátulsó lábainak nyoma hosszabb.)

De a tapasztalt kujtorgó legkevésbé sem ezen a csoda-csapán tűnődik. Sőt még azzal se törődik, hogy a réten át, a hóbokrétás tündérerdő felé vezető *nyúlcsapa* még érdekesebb. Egyszerre hirtelen megszakad a *nyúl*nyomok vonala, mintha «nyakigláb» kirugta volna maga alól a földgolyóbist. Pedig hát csaknem úgy is van. Utolsó nyomából két-három lépésnyire dobta el magát előbb jobbra, aztán balra és ilyen zeg-zugos kitéréssel megújra nyíl-

egyenesen az erdőbeli otthon felé vezet a csapa. Hm! a vén kujon bizony a féltékeny «mámit» szeretné félrevezetni, ha netalán a «ténsasszony» kíváncsiságból úthosszat végig visszafelé nyomozná, hogy: az éjjelező vén lump «merről, kitől» kujtorgott haza.

Az árokban kullogó «valaki» soh' se szokott haragudni, ha nyúlcsapa keresztezi az útját. Most is készséggel és nagyúri vadász-szenvedélylyel követné az érdekes nyomokat, ha csak valamicske reménye is lehetne. De hát be kell látnia, hogy a nyomok tulajdonosának a puha hóban már mindenképen «hült helye» van.

Nem is ez állította meg kullogtában. Mást érez. Magasra tartott izgatott orral nagy kéjesen szimatol, szív magába valami édes illatot. Még a szemét is behunyja, hogy jobban élvezze a látatlant. Igen, igen! onnan az árokpartról száll errefelé az étvágygerjesztő pecsenyeillat. Tessék sietni! Tálalva van!

Izgalmában meglapult. Végighasalt a havon s bármily óvatos is ő kelme, «saját lába irásán» kívül ott hagyta a hóban nagybecsű énjének lompos farkával együtt teljes és hű lenyomatát is. Akárcsak puha viaszba nyomták volna róka komát, olyan áruló a nyom. Mert hát lehet-e más, mint *róka* ez a «valaki»?

Felkelt az «ipse» s azt hiszi, hogy az áruló lenyomat után jó lesz, ha taktikát és lépést változtat. Lépésben «lap-pang» a terített asztal felé. Lábnyomai már nem egy vonalban egymás mögött, hanem rézsutosan — egy jobbra, egy balra — vannak egymás mellett és «vitorlája» vonszolásának a nyoma is látható itt-ott a puha havon. Így jár, ha valami után lopakodik.

Sunyi módon közeledik az árokparton kapargáló fogolycsapathoz s mikor a nyomokból ítélve már megtoppant, hogy rácsapjon valamelyik gyanutlan tyúkocskára vagy idei csibére, a levegőégből lekiált a gonoszra egy felette átváltó, lomha pápista-varjú: «Kár-kár!»

A megrebbent fogolycsapat szárnyra kelt. A felsült róka pedig butácskán bámul: hol az elzúgott fogolycsapat, hol pedig a megmentő «gyászvitéz» után, míg gyomra korog és nyála folyik.

*

A megmenekült fogolycsapat az erdő szélébe szállt le. Apró nyomaik az irtás rozsdaverte bokrai közt vesznek el.

Hej! sokat beszél ez az erdő széle. Sokat *beszélnek a nyomok*, a melyek az erdő és mező közt ki- és beváltak.

Olyan itt a puha hótakaró, mint a vendégkönyv. Csak olvasni kell tudni a «saját lábú» bejegyzéseket, mindjárt megtudjuk: ki volt itt, mit csinált? A dércsipte kökénybokor aljából ólálkodva sompolygó ragadozónak a csapája kanyarodik ki a mezőre a gazos vágásból. Mélyen süppednek a kerekded, éles nyomok a hóba.

Vadmacska lábnyoma.

Valami hosszufarkú, nagyobb szárnyasvadat csapázott. Ennek meg keresztforma a nyoma, mely azt is elárulja, hogy az illető «sarkantyús» vitéz, kakasféle.

Az egy úton haladó nyomok mást is mondanak: az üldözés hiába volt.

Olyan nagyot ugrott ugyan a bestia, hogy estében féltesttel besüppedt a hóba, mégis bosszúsan pödörgetheti

most a bajszát a miatt, hogy karmai között egy elrepült *fácánkakasnak* csak hosszú farktolla maradt.

★

Keresztül-kasul összejárt a mező hótakarója. Egész se-reg nyúl nyom vezet róla az erdő mélyébe, a hol a sűrű gazos csenderes ágszövedéke alatt még hótól mentes vacz-kot kaparhat magának a «hosszúfülű».

A nyúl nyomok mértani ábrái közül élesen kiválik egy iramodó kétsülkünek keresztező mély csapája, mely zsinór-egyenesen szalad az alacsony vágásnak.

Őzbak «vonult» ki innen éjjel legelni. Valamitől meg-riadhatott. Rendes váltóján menekült vissza nappali ta-nyájára.

De vajjon megmenekült-e, vagy «csak» menekült?

A vágásban az őz váltóján vastagdere kú, vén magfa áll. Körülötte letaposott a hó. Patkós csizma nyoma vezet a fa alá. Itt olyan valaki ácsorgott, a kiről a lopakodó nyomok azt beszélik, hogy: nem igaz dologban járt. Tilosban vadászó *vadorzó* lehet. Eldobott, kilőtt töltéshüvelye félig kiáll a puha hóból. A fától vagy húsz lépésnyire, az ira-modó őz csapája nyomán, még folytatódnak a csizmás nyo-mok s a hol az ember megállt, a havon vérrózsák nyílnak a «tűzben» összerogyott bak lenyomata mellett. A tilosban járó valamitől megrezzenhetett, mert kizsigerezés nélkül, sietve a nyakába kerítette a zsákmányt és súlyos léptek-vel nekivágott a merre legsűrűbb a vágás bozótja. Hó-lavina szakadt nyomába, a mint terhével sietve lábalt, turta maga előtt a havat.

Az erdő megfagyott csendjét felverő puskadörreje valaki figyelmessé lett és utána csapásván, elébe került a vad-orzónak. S hogy még egyszer nem hiába szólt a puska, arról is beszélnek a nyomok.

Az egymással szembeszállt két ember közül az egyik elvágódott a tisztáson. Két kézzel belemarkolt a hóba. Aztán nehezen feltápáskodott és tántorgó lépésekkel von-szolta magát az erdő mélyén fekvő erdősház felé.

Még egy utolsó istenhozzádot szeretne talán valakinek mondani. Valakinek, — a ki remegve, a ki nagyon, a ki talán hiába várja.

Nyomában piros vérrózsák virítanak a havon . . .

*

S ha ismét havazni fog, a hó, mely fehér ártatlanságában mindent elárult, a mi rajta nyomot hagyott, épp oly ártatlanul, minden «bestia» nyomát, minden bűnt, gondosan befed, eltitkol, eltemet.

1851

/1866/

MIKOR AZ ÉG IS BELESZÓL.

Szaggatott bégetés síró hangja hasogatja a csendet. Azt a fenséges, már nem fokozható abszolút csendet, mely csak az ősfenyőkoszorúzza hegytetők fölött emelkedő alpesi réteken és irtásokon honol. Végig rezeg a siráma az aranyos levegőben, megcsendíti a réteken a csengettyűcske apró kék virágkelyhét, vércseppeket hullajt a fényeslevelű áfonyabokrokra, míg jajongó útjában meg nem akad a bálvány-nagy fenyők tűlevelű lombjain.

A síró bégetés megismétlődik. Mintha valaki nagyon várna, hívna valakit.

A szakadékos oldalú Szoliszko gránitbércze irdatlan csíkoskhatú tigrisként hasal a hegyháton végig; meglapulva figyel és bámul: Ki sír, ki béget? Van is mit bámulnia! És szerencséje annak a tigrisnek, hogy a Szoliszko születésétől fogva felhőkarczó gránitbércz; mert ha tigris, menten kővé válik, mikor azt látja, hogy «pán Filó», a kinek lelkét huszonnégy medve halála (terheli), a kedvemért felcsapott gidáját hívogató (őzsutá)-nak.

Terebélyes törpefenyő tövében pán Filo béget itt mellettem az őzhívó sípval, vagy a hogy Liptóban magyarárn mondanák: «blattol.» (Mert ügyes vadász falevéllal is tudja utánozni az őz síró, hívó, bégető hangját.) Útközben őzhíváson vagyunk. Ez csak pihenő, mert célban is, hegyben is magasabbra törünk. Az alhavas, a bujafüvű hegyi

rétek, a morenás irtások, az illatosvirágú lankások és tetők nem pán Filó régiója. Másfélezer méteres magasság, a mi másnak már pihenő, sőt végcél, neki csak kezdő, kiinduló pont. De azt is elárulom, hogy pán Filo hatvan éven felül van és húsz évvel több nyomja a vállát, mint az enyémet. Azaz, hogy az övét úgy látszik ez se nyomja; semmi se nyomja, — pedig még üresnek épen nem mondható hátizsákom is az ő vállán lóg. Ez a híres medveadász sincs ám más húsból gyúrva, mint a többi tót. Mert bizony «tót» az Istenadta! Az, de mégis ember, — sőt ember a talpán! A «pán», az «úri» címzés csak úgy ragadt rá a többi született meg cigánybaójtott tót hajtótól, mert hogy nem halina lötyög rajta, hanem holmi kopott polgári gunya, — nem bocskorszagú, mert cipőt visel, — meg töri egy kissé a — óh! nem a magyar, hanem — német nyelvet is és nem futott meg a «medved» elől sem. «Úr» az, a ki felé két tuczat medve tárta ölelő karjait.

*

Távcsővel kutatom köröskörül a tisztást. Végigsiklik a szemem az alpesi virágokkal teletűzdelt, himes réten. Az emelkedő hegyháton trónoló gránitormok lábáig már csak elvétve akad meg a szemem egy-egy fehérfenyőbokron, vagy girbe-görbeágú terebélyes törpefenyőn. Innen felülről várom a bakot, mert az alattam fekvő hús sűrűségekben a nyári forróságban sok a bogár; ezek elől az őzek a bérczek aljába, a henyefenyő alhavasi zónájába húzódnak fel.

Pán Filo béget. Én meg csak a Szoliszko bérczeinek alját vizsgálom távcsővemmel.

Megvan! Zöld bokrok mögül kiemelkedő aransárga karcsú testen akad meg a messzelátóm. Legelő őz. A luczfenyő rügyeit és az áfonya bogyóit csipegeti. Lépegetés közben a csalsip hangjára neszel. Megáll. Felegyenesedik. Bak. Erős havasi baköz.

— Elég, pán Filo, — leintem a műkedvelő őzsutát, — várjuk!

Ismét átölel a végtelen csend . . . Lélekzetet visszafojtva várunk.

Pán Filo közben folyton rám pislog, mintha valami nagyon fúrná az oldalát, mintha valamit kérdezni akarna. Csak úgy a szememmel kérdem, mit akar? Mikor már azt hiszi, hogy a távolban legelő bakot «beugrás»-ra csalni nem tudja, felém hajolva suttogóan kíváncsiaskodik:

— Pán velkomozsni is wirklich csernoknyazsnyik?

Már mint, hogy én csakugyan «garabonczyás diák» vagyok-e?!

Aligha nem ez is hallott már valamit a hajtóktól «esőhordó» híremről. Hagyjuk meg szent hitében.

— Az. Ano. Ja, — mondok. Így talán jobban megérti; pedig bizony ments Isten, hogy ezt a remek augusztusi napot és további tervemet valami hamarosan kerekedő zivatar mossa el!

Riadozó bőfögésre rezzenünk össze és szemrehányóan nézünk egymásra.

— No, pán Filo, ennek ugyan megadtad!

Megugrott a bak. Hallom az iramodó szerelmes gavallér erős dobbantását.

★

Ereszkedünk le a Furkota-patak völgyébe. A keresztülkasul egymáson heverő kidőlt fenyőszálfák és májmohos sziklatömbök között óvatosan keressük lábunkkal a gidresgödrös oldalon a keményebb talajt, nehogy valami emberéhes «halálverem»-be lépünk. Csetlünk-botlunk a hepehupás irtás meztelen fenyőtönkjei közt, melyek fehéren meredeznek a virágos tetőkön, mint megannyi pudvásodó, korhadt fejfa a «mult» nagy temetőjében. Óriási gránit obeliszkek, egy darab irdatlan sziklatömbből vésett mauzoleumok emelkednek a szegényes fejfák fölé. Valamikor, évezredek előtt a jégár hordta, görgette le ezeket a csipkés hegyormokról letöredezett csúcsokat.

Apró, lopva szivárgó vízerek hálózják be a hegyoldalt. Lépéseink alatt szortyog a mohos, ruganyos talaj, mely a bérczek hóolvadásaiból támadt vadvizeket, mint a szivacs felszívja és a lapályos tetők mélyedéseiben megülepedett murvás tavakba gyűjti össze.

A hogy az alhavasról leereszkedünk magasbaboruló luczfenyő szálerdő állja el utunkat. Ez a «véderő». Homályos mélysége hűvösen fogad magába. Az erdőn túl, a selymesfüvű tisztásról már lelátunk a Furkota völgyébe. Le, a színes szalagokkal kivarrott Vágvölgyéig és fel az Osztri és Szoliszko egymásbaforrott bércei által bezárt Furkota-völgy torkába.

Itt megállok.

Olvadt aranyban fürdik az egész tájék. Aranyeső hull a fenyvesborította hegyhátak ezerárnyalatú zöldjére, melynek kékfekete mélységei és világos foltjai a rendkívüli tiszta, nagytávlatú levegőben feltűnő plasztikussá teszik az egész tájképet. Az Osztri és Szoliszko opálos gránitfalai

óriások megvívhatatlan váraiként ülnek a hegytetőkön. Az ormok csipkés párkányára arany taréjt ver a napsütés. Aranyzöld tisztásokon és ezüstszürke gránittömbök között megolvadt gyémánt-patakok sziporkáznak.

Itt ragyogó színekben tobzódik, lüktet, él, kaczag minden.

Sötét fenyves mélyéből andalító zene hangját lopja felém a langyos fuvalom. Tündérujjak pengetik a beszűrődő napsugár arany húrjait. Dehogy is! A Csorbai-tó idepirosuló nagyszállodájából hangzik fel a zene. Mulatnak. Hej, de vígan is vannak ott lent mindannyian! Pedig dehogy! Szegény Klimó, a bérlő, talán magának huzatja nagy szomorúságában, mert hogy érdemetlenül mellőzték az idén ezt az istenáldotta szépségű tengerszemet.

Vékonyan kigyózdó füst emelkedik a völgyből, fel-fel a tiszta levegőégbe, melynek azurkékségével egybefoly. Ritkás fenyves szélében áldozati tüzet gyújtottak talán valami elmaradt táltosok. Apró alakok mozognak a tűz körül, mely fel-fellobban, mikor illatos fenyőgallyakat dobnak a hamvadó parázsra.

Ezek engem várnak. Ez a «*kompania.*»

H. G. barátom, — szekszárdi törvényszék érdemes elnöke, — fenyőgally helyett bizonyára egy pár «kutya-fáját» — ez kedvencz szavajárása — dobattott a tűzre, attól lobog és duruzsol olyan vígan. Sz. Gy. barátom, a vázseczi sült tótok színmagyar jegyzője, az én régi vadász-czimborám meg már látom is, hogy milyen készséggel készíti számunkra a nagy út előtt a harapnivalót.

Itt vagyok. Mehetünk tovább. Fel a Furkota völgyébe. Fel a magasba, a havasok tövébe; szívszakasztó sziklákat,

bérczeket mászni, diadalmas zsákmány egy «zergekampó» után!

*

Megindul a kompánia. — Elöl a vezetők: pán Filo és Uhorcsan Brezina Miso, régi ismerősünk, a «Pri-Sztudni» völgyi vadőr. Ez lesz az előrs. Ő fogja a legnagyobb vargabetűt csinálni, a mennyiben ő fog az Osztri éles gerinczén végigsétálni, útközben felvervén a «Sedilko Zavrán»-t, a zergetanyás előhegyet. Valóban a csodával határos, milyen fürgén és mégis biztosan ugrál szédületes magasságban csipkés oromról-oromra ez a zömök, csupaizom, csámpás kis ember. Nyomában is, — meg a Szoliszko gerinczére is, — két-három hajtó indul. Mert a zergehajítás onnan felülről lefelé a völgy teknőjének tart.

Mélyen nyúlik be előttünk az Osztri és Szoliszko közé ékelt, enyhén emelkedő, omladékos «Furkota-völgy», melyet magas, amfiteátrumszerű hegypárkány és bérczetű zár be.

Ott, a természet legszebb arénájának közepén, a «Wahlenbergi-tavak» alatt lesz az én «állásom». Ott várom a zergét. Igaz ugyan, hogy arénának — *porondnak* — nevezni az emeletesház nagyságú gránittömbökkel borított völgyfenéket — kissé merész *nagyítás*.

Egy darabon a Furkota-patak folyásának ellenében, földönkúszó törpefenyők egymásba fonódott, embermagasságú szövevénye között vergődünk keresztül úttalan-úton. Majd eltűnik a görgeteg köveken, mohos sziklák között habzó hegyipatak is és már csak az egymásra omlott gránittömbök alól halljuk feltörő mormoló zúgását. Az egész völgy

olyan, mintha óriások hatalmas várainak omladéka lenne. Rombadólt természeti csodák még csodásabb sok ezeréves emlékei.

Kövön-kő ország, melyben ha nem hallanám itt-ott a «havasi murmutér» jelző füttyülését, azt hinném, hogy kívülrünk más nem él. A mint a sziklák közt a humus fogytával a törpefenyő is elmaradt, nincs többé más növényzet, mint néhány kiskosbor, bajuszvirág, havasi gypár, moha és zuzmó-féle.

Halál országa, zord holdbeli táj ez.

Szürkészöld mohával kivert hideg gránittömbök közt egyszerre szürkének látom az egész világot. Lelkemnek legszínesebb képei is szürkére fakulnak. Szürke ebben a halálvölgyben minden. Igaz, hogy itt a *minden* is csak esőmosta, viharverte gránit, melynek színárnyalata is alig van és más színt csak a fénytől és árnyéktól, a napfény színhatásaitól és a vonuló felhőktől kap kölcsön. Erdőnek-mezőnek, mindegyiknek megvan minden évszakban a maga változatos színpompája s minden színének ezer árnyalata, de a Tátra gránitbérczei közelről csak szürkék.

S most beleszorultam ebbe a szürke világba, mely olyan, mint egy azurkék kristályburával leborított, óriási, oxidált-ezüst czukortartó, telisdetele vágott czukorral. Bezzeg a czukortartóba szorult pákosztos légy legalább addig jól érzi magát, a míg jóllakik.

Szívemem érzem az egetostromló bérczek óriási tömegének nyomását. Érzem, hogyan leszek lépésről-lépésre kisebb a fölém tornyosuló hegyóriások szédületes falai tövében. Minél jobban közeledem, annál magasabbra nőnek.

Gyula barátom északra, a «Furkota-csúcs» felé mutat.

Ezzel hamar megmagyarázza az én szürke gondolataimnak az okát. A völgyben már elfogyott a verőfény.

Szürke lesz csakhamar az ég azurja is.

Az Osztri gerincze mögül pizskosszürke felhő emelkedik s még gondolkozásnyi időnk sincs, hogy: mit tegyünk, máris tallérnyi cseppekben kezd az eső hullani.

— No garabonciás, itt a zivatarod!

Siettet állásomra. Mert ha megzendül az ég, ha a mulatságba az ég is beleszól, akkor szöknek a hajtók elől a zergék, nekünk pedig ugyancsak lesz nemulass!

*

Itt állok az amfiteátrum közepén, a küzdőtér porondján. Fogyó reménynye! várom állásomon a kétes szerencsét.

Sötét árnyékok suhannak végig az ezüstszürke gránitfalakon.

Megdördül az ég... Belekékülnek a bérczek, mintha a völgybe lehulló felhőgomolyból kék tinta ömlenék és folyrna szét rovátkás, szakadékos oldalaikon. A völgy szája még napsütötte, verőfényes tájra bámul, de a völgy torka már sötét, mintha leszállt volna belé a nyirkos este.

Szomorúan, minden reményről lemondva látom, hogyan szöknek már a zergék visszafelé az Osztri gerinczén. Fel, fel a magasba, golyóval is elérhetetlen távolságban. Itt hát ma nem fog a puska szólni. De annál inkább megszólal a haragos ég.

A gránitormok éles taraja beleakad a keresztülbukó sötét felhőbe s hosszában felhasítja a méreggel, tűzzel,

vízzel teli dagadó tömlőt. Vakító tűzpatak sistereg végig a meredek bérczfalon; nyomában omlik a szikla; óriási parittyakövek — szikrázó gránitszilánkok — röpöknek szerteszt. A pokoli fényhatás után még pokolibb sötétségbe süllyed a völgy.

Fekete felhő ereszkedik le a völgybe. Valami kopogni, pattogni kezd a sziklatömbökön! Hohó! Ennek már fele sem tréfa: kopog a fejemen, a kezemen is.

Jég esik.

Az első villámcsapást valami irtóztató, fütyülő, recsegő, ropogó, sziklarepesztő mennydörgés követi, melyet dühösen vagdosnak egymáshoz a völgy kőbörtönének megrendő falai. A gránittömbök zengenek, zúgnak, csengenek, bömbölnek, mintha megannyi nagyharang volnának. Az égiháború méregfoga kegyetlenül marczangolja a bérczek gerinczét. Villámokból fonott lángostorok hasogatják, korbácsolják a szirtoldalakat. Egy, kettő, három, tíz-húsz... már nem is számlálom, hisz' úgy potyog körülöttem a sistergő istennyila, mintha villámeső hullana, a minnek még a szagát is érzem. Egy-egy másodperczre a villám villanására pokolkékes fényben villószik a völgy s csak ilyenkor látom, hogy a mogyorónagyságú jég már vastagon fedi a talajt és megtölti a sziklák hézagait.

Kíméletlenül paskol a rémes zúgással, süvítéssel, minden villámcsapás után újult erővel szakadó jégeső. Mikor néha kissé megpihen, minden sziklahasadékból ezer veszett vadállat rémes hangján fütyül, ordít, bömböl az orkán. Tép, rángat a vihar; a velőfagyasztó szél még víztől csapzott ruhámat is le akarja borotváltni csontig fagyos testemről. Nekifeszítem csuronvíz hátamat a viharnak, de

így is alig vagyok képes magamat fedetlen helyzetemben egy álltőhelyemben fenntartani. Istenitélet vonul el felettem.

Ilyen a *zergevadászat* a Furkota-völgyben, mikor az ég is beleszól!

★

Az orkán kitombolta magát. Elfáradt. Világosodik az idő. Csak a felhőkergető szél süvít és a szirthasadékok fagyos lehelete borzogat még kegyetlenül. Ráz a hideg. Nincs rajtam fillérnyi száraz ruha sem. Nem «vízálló», hanem «vízben álló» most az én híres «avatott» öltözetem is.

Havas hegyormok emelkednek fel a nyirkos völgyből és sötét hegyek sülyednek, omlanak le a mélységbe. Felkerekedik az egész völgy. Forog körülöttem az egész világ. Csalóka kép. Csak a ködfelhőket ragadja fel magával a szél és foszlányokra tépve dobálja szerteszét a csipkés hegyormokra. Mintha mindegyiknek megfájdult volna a feje az égiháborútól, melengető ködturbánt kötnek homlokukra. Szirtköpenyük ránczaiban felcsillan az égiháború maradványa: *a szúzhó*.

Rohanást sietnek a ködfelhők és gőzölgő párázattal töltik meg alattam a völgyeket. Most már lent, az örökzöld fenyvesek között szürke a világ; míg itt fent, a meghasadt futó felhőkön át-áttörő aranyos napsugár már fényes foltokat fest a megmosdatott sziporkázó szirtfalakra.

Apró pontok mozognak az Osztri meredek oldalában. Szédületes gyorsasággal ereszkedik le valaki a gerinczről. Ez Uhorcsan lesz. Nem sodorja őt le semmiféle orkán, jégvihar. A másik meg pán Filo, a ki a vihar közben fő-

löttem helyezkedett el jó néhány százméternyire, hogy onnan tartson szemmel.

Mindaketten csodálkoznak is, meg elégedettek is, hogy engem még itt találhatnak állásomon.

De pán Filo meg nem állja, hogy meg ne jegyezze:

Pán velkomozsni is *wirklich* csernoknyazsnyik!

No, ennek ugyan nem nagyon örülök, de most már magam is elhiszem.

1851

/1866/

LIBA-LES.

Mámoros, zsongító «valami» van a friss márcziusi levegőben. A tele tüdővel beszívott, tiszta, erős levegő előbb felüdít, aztán elbágyaszt. Olyan, mint a tüzes bor, mely a langymatag vért nemcsak pezsgésbe hozza, de mámorossá is tesz, megrészegít. Daga a mellünk olyan nagyokat lélekezünk s egyszerre csak azt érezzük, hogy elálmosodunk, ellankadunk, mintha a porusainkon minden életnedvünk kiszivárogná s a kiszívott test petyhüdtlen menten összeesnék. Erősen megszív a márcziusi levegő; átváltozik, megtisztul egész valónk, ha a márczius szűz levegőjén hosszabb ideig a szabadban vagyunk.

Földanyánk ledobta magáról hótakaróját; a hó elolvadt; födetlen a róna és mező. Naptár szerint ugyan még nincs itt a tavasz, de a nagy természet üde, ifjú gyermeke már megszületett s még csak felöltöztetésre, díszes, keresztelő pólyára vár. Még egy hét és keresztvízre visszük a bájos gyermekeket: az ifjú tavaszt.

Ma már itt a tavasz, de lehet, hogy keresztelőjére visszajön az ősz nagyapó, ott lesz a havas tél, mely friss márcziusi hóval mosdatja meg a gyenge kis unokát.

Isten őrizze minden bajtól az év reményét, az újszülött csecsemőt.

★

Könnyű homokfutóm himbálózik a feltört, sáros dülő-úton. Mögöttem messze elmaradt a falu s a mezőn bujdosó szellő csak néha-néha hoz felém szagगतott hangokat: kutya-ugatást.

Az utolsó faluszéli ház mérges komondora még mindig utánunk ugat.

A dülőút két oldalán aszott tarló és friss szántás egymást váltja fel. A tompa színek egyhangú skáláját helylyelközzel zsenge őszi vetés, szemnek jóleső, üde, világos zöldje, élénkíti. Zöld foltok a természet kopott szürke-barna téli gunyáján.

Pusztá a mező; a meddig csak ellátok rajta, alig van egy-egy, kopasz akác határfasor. A mesgyékből is kidobta az eke már a gatz s alig mered néhány tányérvirág száraz torzsája az ugarnak maradt földeken. A döcögős dülőút árktól is nem is; mert bizony úgy van az, hogy betömte az árkot, a ki már a mezőre dolgozni jött. Ha magasabb a töltés s az árok alatta mély, fenekére összefagyott hó lapul, melyet nem olvasztott még el a márcziusi nap langymelege.

Oh! még a tavaszi napsugár csókja nem tüzes. Tüzesen, mint a szenvedélyes asszony, csak nyáron csókol. Ez a csók megizzaszt, éget és elemészt. A nap tavaszi csókja még szűzies. Ifjú leányka meleg, bársony ajkán születik e csók, mely lánggra nem lobbant, el nem emészt, de megbizsereg tőle egész valónk. Nem az szomjazik ilyen csókra s nem az hevül, *a ki kapott*, hanem az a kis leány, *a ki adott*. A tavaszi nap is addig csókolgat, míg nyárra egészen neki hevül s már — mint a tüzes asszony — maga is hevítteni tud.

Az ég nefelejtskékségéről derült nap mosolyog alá s a langyos márcziusi szellő szertehordja a bágyadt színű mezőn aranyos sugarát.

Aranylila ködben született a tavasz, mámorító a lég, mintha üde ifjú szűzleány testéből áradó illat bódítana el.

El nem tagadható, hogy itt a tavasz.

«Tyű, tyü, tyű, tyü. Tyű, tyü. Tyürütyü.»

Édes trillák rezegnek a mámorító aranylila levegőben.

Itt van a tavasz első dalosa, a mező szerelmes trubadurja.

A szántásból pacsirta száll egyenesen a magasba fel és édes énekétől mámorító lesz a lég. Kis szívében már szerelmet hozott a tavasz, fészkel a boldog kis madár; mert egyenesen felröpülni csak fészkeről szokott. Ott énekel, lebeg felette a mező édes dalosa s a mint kocsim messzebb haladt, a szántás barázdájába rakott fészkébe máris leszállt.

A szántás barázdájának más lakója is van. Hosszúfarkú, apró, szürkésbarna madárka illeg-billeg a tegnapi esőtől nedves hantokon. A barázdabillegető is megjött már a pacsirta után.

Amott pedig jó puska lövésnyire a barázdában szerelmes pár gondtalanul játszadoz. Nyulfi nagyban csapja imádoztjának a szelet. Bakfittyel köröskörül s aztán szerelmesen odasimul a nyulkisasszonyhoz. A koci közeledtét észre alig is veszik. De mikor közelbe érünk, van aztán ijedelem. Azt se tudják, merre fussanak. Első a gavallér, a ki megszökik; hátracsapja fülét s a világ végeig tán meg sem áll. A hopponmaradt hölgyike is futásnak ered, aztán meg-megül, fülel, kíváncsian visszapislogat: vajjon gavallérja csakugyan cserbehagyta-e?

A szerelmi légyottnak végeszakadt. A legény északnak, a leány délnek szaladt.

Néha csaknem elakadunk a kátyus útban s ugyancsak habos lesz a két táltos a nagy erőlködéstől. No, de ennek az útnak is csak végére lyukadunk majd valahol.

Bizony végére. Még pedig a szó szoros értelmében a végére.

A kanyargó, sáros dülőút mintha megunt volna a nyújtózkodást; már-már fogyni, keskenyedni kezd. Neki szalad a tanyának és megáll.

Jobbról-balról kócos komondorok fogadják a kocsit. Fülüket hegyezve, félrefordított fejjel ügetnek a megugrott táltosok s a lusta kacsák hápogva tötyögnek el az útból. Alig birják el lágy pihés, tele begyüket az árokpartig, a honnan lomhán tottyannak bele az árok zöldmoszatos, piszkosbarna vizébe. «Tács, tács! Háp! He-he-he. Hehehe!» Van aztán nagy locsogás-fecsegés a szerencsés menekülés után. Vidáman rezgetik farkukat a piszkos pocsolya közepén.

A hatalmas, két szép juhászkutya veszekedettül tovább ugat; az ostornak oda se hederít. Egyik a szaladó koci alá kerül és dühösen kapkod onnan a lovak hátulsó lába után. A másik meg olyan dühbe gurul, hogy csepp hijja csak, hogy a sáros kerékbe nem akaszkodik. Majd az ijedős lovak elé kerül és keresztbe futkos előttük az úttalan úton. Hát nincs itt senki otthon, vagy mi? hogy a vályogból vert házból a fejét még csak egy fia ember, vagy vászoncseléd se dugja ki. Úgy látszik, hogy nincs. A munkáskéz ott dolgozik a tanya körül, a dohányos földeken. A kihordott trágyát most teregetik a béresek, a kik vendéget

munkanap nem várnak; a dühös komondorok pedig majd csak elbánnak azzal, a ki rossz szándékkal kerül erre — a világ végére — ki.

Kikanyarodunk a kutyahangos tanyáról. A káposztás kert se-fű, se-fa, borzas liczeumkerítéséről cserregő szarka menekül a csupasz akáczfásor felé. Utána siet csakhamar párja is, aztán együtt libbennek le a fáról és nagy kanyarodással pörlekedve kerülnek mögénk.

Az akáczfák lombtalan ágain rozsdabarna rongyként fityeg, a mi a tavalyi levélből a fán még megmaradt. Egy sereg veréb gyülesezik a száraz ágakon. Nagy dologról folyik a tanácskozás; az ellenzék erősen obstruál, hogy a kormánypárt a kazal környékét egészen magának foglalta le.

Szegény megrokkant szalmakazal erősen kikezdve féldoldalra dől a tanyán s nem is sejti, hogy az ő bőrére folyik a már meddő tanácskozás.

Zúgva röpül el a fákról a madársereg, a mint kocsim az árnyéknélküli akáczfásor tövébe ér. Aztán a liczeum ingó ágain megül.

Egyik komondor idáig még kitartott, aztán megfordul, megáll, vakkant néha egyet és haragosan utánunk morog.

A járt dülőút elfogyott, a tanyán zsák-utczába futott. Elöttem fekszik az úttalan rónaság.

A tanyánál a művelt terület is véget ért; a puszta rónaság határán kezdődik igazán a béklyóba nem vert, szabad, nagy természet otthona.

★

De hát mit keresek én itt? ki a szabadságot már csak papiron ismerem, kit a társadalom ezer nehéz rabbilincse

köt, ki csak azt tudom, hogy tennem — szabadság nélkül — mit szabad. Szinte félek, hogy lelkem a puszta rónaságon, a szabadság honában, mint a gyertya lángja tiszta oxigénben ragyogva, tisztán, de — gyorsabban elég.

Mily gyönyörű is a szabadság hazája: a puszta rónaság! Ha eddig a tavaszi levegőtől mámoros lettem, itt valóban részeg leszek.

A természet változó szépségeiben gazdag buja tájképnek csak összbenyomása gyönyörködtet, de a puszta rónaságnak kevés változata a természeti jelenségek apró részleteivel ismertet meg; e részletek megragadják lelkünket és közelebb jutunk ismereteink által a nagy természet lelkéhez, belső életéhez.

Az alföldi rónaságban a természet *lelkét*, az erdős hegyvidékben a természet *testét* szeretjük meg. Az egyik az *ideális*, a másik az *érzéki* szerelem.

*

Nekivágunk az úttalan rónának. És pedig a szó teljes értelmében; mert itt, a hol az elmúlt ősz óta kocsi nem járt, valóban úgy vágjuk az utat a hóolvadástól és esőtől átázott gyepebe. A kerekek mélyen belevágnak. Négy, párhuzamos, kanyargó kerékvágás jelzi utánunk az utat, a mint a gyeptörésben vagy szikesen megállott pocsolyákat kerülgetjük.

A kutyaugatás, kacsahápopágás, verébszivaj elmaradt. Az irdatlan pusztaságban — melyen kívülünk egy teremtet lélek se látható — mélységes csend honol. Teljes a magány.

A márczius délutáni aranyos nap a még hideg talajból

lenge ködpárákat csal ki; kékeslila ködök körítik a messze szemhatárt. Aranyban fürdik a kiégett gyep, de már üde foltokban fedi a szikest az idei pázsit zsenge zöldje is. Apró pocsolyák csillámlanak a gyep zöldje között; hóvíz áll a szikesen és a távolban a tavalyi nád és sás torzsája felett nagyobb tocsogók ezüst lemezként fénylenek.

Ezek a «Ludas»-ok. Erre jár este a vadliba, ide készülök én, mert hogy most liba-lesre megyek.

A sík pusztaságon, keletnek, apró domborodás látszik. Az a «hármashatár». Három község határa ott ölelkezik. Ott a találkozó; odáig fog utánam a gyepbe és a sárrá dagadt szikesbe vágott keréknyom szaladni.

Vándorútra kelt már az északi sark jéghonából ősszel megjött vetési lúd s helyet ad a testesebb vadlúdnak, a mely délvidékről nyaralni és költeni jön ide. Estenden a környék ludasaira húznak a Tiszáról. Jól lehet mulatni a ludasokon, ha holdvilágos tavaszi estén nagy köztük a kavarodás.

Ma, magam is mulatni akarok.

Megállunk a hármashatárdomb tövében. Még csak magunk vagyunk, három község puskására, úgy látom, még jócskán várhatok. Alig, hogy leszálok a kocsiról, a mely két ittfeledett, csenevész akácza alá áll, hangok támadnak a szikes rónaságon. Az öblös hang gazdája néhányad magával már ott közeledik kocsin a legelő felől s kerülgetik a vizes legelő apró pocsolyáit. Szóval tartja most az egész kocsidereket. Beszéli a nagy eseményt: Szt.-Miklóson agyon-szurta egy legényt. Ez Bandi lesz a libales-rendező. Kellemes, víg czimbora, különösen addig, míg ki nem fogy a bora. Mert hát szent igaz, hogy a libaleshez puska is csak

kell, de biz' nem kevésbé fontos, hogy a lessgödörben a hosszas várakozás unalmát valami jóféle homoki sillerrel üzhesse el.

Végre együtt a társaság s csakhamar oszolni is kezd, a hány puskás, annyifelé. Három határon vannak a ludasok, a melyekre napnyugtakor libát, ruczát várnak. Mindegyik úri puskás megkapja a maga vezetőjét, valami jóféle puskás polgárembert, a ki utat tapos a dagadó sárban a vizenyős szikföldön át. Nekivágunk gyalogosan a sártengernek, a tocsogók partján ásott lessgödrök felé; mert a szik sara olyan, mint az enyv; a kocsi beleragad s félútban tanács-talanul ott állhatnánk meg a pusztán, se tüled — se tova.

Jó kis félóránnyira ide, a ködös szemhatár alatt, a szürkésbarna avaron ezüstös sáv hasad. Az az ezüstös sáv ott: a «Nagyludas». A legnagyobb tóka a többi közt. Az én helyem.

Nekifohászkozva dagasztom emberem után a sarat. Lábam néha-néha csaknem beleragad, inam a nagy erőlködéstől majd megszakad. Ezer szerencse még, hogy agyonzsírozott lábbelím a vizet emberül állja és az enyves sár se valami túlságos nagy koloncokban tapad. Vezetőm csizmája már olyan, mintha az embertörzs sároszlopokból nőne ki. Egyegy tán már félmázsás is lehet, olyan lomhán emelgeti az otromba sártömeget. Keserves egy darab föld ez a szikes nagyon! «Hej uram — fohászkozódik emberem — a jóságos Isten ezt a szentmiklósi földet csak azért dugta ide, hogy a földgolyóbison itt lyuk ne maradjon.» Úgy lehet. Pedig tudom, hogy az elégedetlen sárdagasztó ezt a felpanaszolt földet, szülőhelyét a paradicsomkertjéért sem cserélné el.

Czuppogunk a pocsolyákban, szortyog lábam alatt a sáros

talaj és barna hólével telik meg lábnyomom, a mint a marasztgató sárból kihuzom lábamat.

Szürke lett a világ, mire leshelyemre értem. Felhők között ment le a nap. Fele látszik már csak az ég azurjának. Szép história lesz, ha holdvilág helyett még esni is fog talán s mint a kiöntött ürgék mászunk ki a vizes les-gödörből.

Hosszú földnyelv nyulik be a Nagyludas közepéig, annak a végében van a libagödör, az én stációim.

Bandi szomszédom éppen most áldja és *szenteli* fel a magaválasztotta gödröt. Sietett beleugrani, hogy más meg ne előzze s olyan elembe esett, a melyet csak mosdótálban tűr meg. A félhomályban észre sem vette, hogy a gödör fenekére terített szalma alatt félméteres az elmúlt napok összegyűlt, sáros esővize. Olyan lett szegény, mintha sárban hentergett volna. Csak hamar egy pohárkával abból a jóféle sillerből, aztán mindent feled.

★

Nyakig ülök az enyves oldalú gödörben; ha nem lenne alattam szalma és pokrócz, szent igaz, úgy beleragadnék, hogy ketten se kaparnának ki.

A nap lement s bizony szürkébb — mint kellene — a teljesen beborult csendes tavaszi est. Előttem az esti szürkületben tompán fénylő víz. Várom a jó szerencsét.

Valamerre löttek. Alighanem a «*Bogárzó*»-ban már mulatnak. A «*Nagyszikes*» ludasa felől is puskadörej hangja verődik ide. Kezdődik a levegőégben az esti nagy czéczó. Ott már vederik a libát.

Szárnyak suhognak felettem elérhetetlen magasban s

mégis lehallatszik a tojók sipogása. A ludasokról elzavart vadlibák váltanak el felettem s nagyot kanyarodván a felbomlott ékalak, a tocsogóra elibém készül gyanutlanul leereszkedni. Megvillan a szürkületben puskám tüze s a szürke égboltra rajzolt vaskos fekete kereszték egyike kiválik a többi közül s találva — a víz túlfelére zuhan. A testes vetési lud csak úgy puffan, a mint a magasból a vizenyős gyepre esik. Ez már nem látja meg északi otthonát. Mint a fergeteg, zúg el a csapat.

Fogolykakas cserreg a tocsogó szélén, párját keresi és errefelé tart. Csaknem belebotlik a gödörbe az esteli kalandozó. Megrezzen s aztán szapora cserregéssel rémulten szárnyra kel.

Szól a puska három határban; jönnek-mennek a libák; láthatatlan szárnyak suhognak, zuhognak fejem felett. Szinte érzem arczomon a szárnycsapás szelét, pedig csak a tavaszesti szellő lengedez a vizenyős föld felett, melylyel a gödörből kilátszó fejem egyszinten van.

Réczecsapat zúg el oldalt surrogó szárnyakon: a hang irányában vaktában oda lövök. Persze, hiába volt!

A fekete égbolt a földre ereszkedik, menten öreg este lesz, pedig még csak hétre jár az idő.

Lágyan csengő hangot hord a rónán az esti szellő szertesét.

Szt.-Miklóson csendítenek. Kiszzenvedett a farsangi mulatságban agyonszúrt legény.

A csendítés síró hangja megborzogat, olyan most a legödör, mintha frissen ásott sírban állnék.

A lélekharang után lágyan, kiengesztelően szól az esthajnali harangszó.

Kiszállok a gödörből és elgémberedett tagjaimat egyengetem.

Hiába most már felettem a libagágogás; a tintafekete sötétben csak azt keresem: merre pislog a kocsi gyertyafénye.

Picziny fénypontot látok a feketeségben. Szent János bogár még nem lehet. Az az apró fény a kocsi lámpásáé. Egyenesen arrafelé tartok.

Neki vágok a fekete éjszakában a néma pusztaságnak.

1851

/1866/

RONGYOS VILÁG.

Komor, szürke az ég; felhő borítja a napot. Felhőbundát kerített nyakába a fázós öreg. Aranysugári a réten nem játszanak. Fakó a rőt avar. Minden haraszt zörög s a porlepte bogáncs száraz kóroja az útszélen, mint rongyos kol-dus álldogál. A természet téli mezbe még nem öltözött, hó még nem borítja a mezőt. Gunyája már kopott, fakó; üde zöldnek hire-hamva sincs, szürke az egész világ. A fák lombja lehullt, rozsdabarna alom, melyet a metsző szél felkavar és szertehord. A kopasz fák száraz, recsegő ágain fonnyadt levélcsonló piszkos rongyként fityeg; leszakad s maga is a többi közé, a dohos alomra hull. Rajta van minden az enyészet keze s a zord időnek hű pribékje, a durva északi szél segít.

Végigszáguld a mezőn, minden giz-gaszt összehord s a hol még egy elmaradt zöld fűszálat talál, porral-gazzal borít. Sírhalmot domborít a kései virág fölé. Kinyit és durván becsap ajtót, ablakot. Csörömpöl nyomában az üveg, vagy sóhajtozva rezeg. Befütyül a kulcslyukon s a kéményen át bömbölve megszökik. Megczibálja a háztetőt s borzas lesz utána minden kazal. Nem hagy békében sem embert, sem állatot. Nem véd meg tőle semmiféle gunya. Beférkőzik az ing alá, metszőn harap a lágy húsba be és csontba fagyasztja a velőt.

Barátságatlan az idő; zordabb a tél, ha a természet kopott rongyait üde, fehér hólepellel még nem cserélte fel.

De már lomhán vonulnak a hófelhők, egy-egy pihe tévelyegve röpköd és szállóhelyet keres.

A szél felkapja, megforgatja, tépi, rázza a lágy hópihét s visszakergeti a magasba fel, honnan fáradtan, megtépve hull a kavargó porba le. De alig, hogy megpihent, máris elsöpri a szél és reszketve húzódik meg az útszéli gaz között. Onnan villog ki a meggyötört hókristály ragyogó szeme.

A rőtt giz-gaz fölött tuskés akáczbokor; rajta vörös rongy fityeg. Nem véletlenül került oda; a túske a rongyot nem útszéli koldusról tépte le. Ez útmutató; vándorzigányok jele. Az úton elvonult sátoralja cigány az utánuk jövőknek valamit jelbeszéddel közölni akar. Biztos, hogy itt, a faluvégen lesz a stáció.

Fonnyadt lapulevél és zörgő kóró között ott látszik a faluvégi, alacsony korcsma piszkos házfala.

Nem «fehérlík», mert hulló vakolatú, esőmosta vályogfalát zöldes penész fedi. Rajta a szélről megbontott nád-tető, mint részeg ember fején a süveg, félrecesapva ül s készül a háztövébe le. Kéménybe szalad a rongyos tető, s mégis a füst ajtón, ablakon eresztgeti kékes foszlányait. Két tenyérynyi betört ablaka felét piszkos papir födi, olyan, mintha hályogos szem nézné, hogy a zord időben ki jön. Feldöntött asztal s háromlábú lócza hever az ajtó mellett, a héjj alatt, s néhány kopott, vedlett gunyájú, borzas tyuk keresi a gaz között az elhullott magot.

Keserves kis tanya; ugyan milyen lehet bora?

A lebujsz nem üres, hangos vendége van; nagyokat

kurjogat s az asztalt is veri; a malaczbandának oda-oda kiált:

— Húzzad, a ki áldója van, nem apád! — Húzza is a more, mert, hogy a vályog befagyott, mit is tehetne mást. Czin-czog a kéthúrú hegedű, jajgat a klarinét. A kurjantást és zenét el-elkapkodja a szél. A keresztúton a ház előtt om-latag kőkereszt álldogál. Karjait rémulten terjeszti szét, bántja a korcsmazaj, futna is innen messzire, de már rég gyökeret vertek lábai s így kelletlenül is bár, de hallgatni kell a zshivajt.

*

A fagyos dülőúton kavarog a por, szürkébb lesz a világ. A szürke porfellegben karaván közelg. Előörs gyanánt a csapat előtt vagy száz lépésnyire cigánylegény halad. Összes ruházata: bocskor, ing és gatya. Kalapja sincs; bozontos, kóczos üstökébe belemarkol a szél s homlokán csörgeti a belefonott ezüst gombokat. Inge elől a zord fagyban is nyitott; bronzmellét paskolja a szél. A legénynek nyomában sátoralja cigány; a rongyosak között is a legrongyosabb világ.

Rongyos kordé előtt görhes szürke koczog. Négy lábára sánta, két szemére vak. Farka volt-nincs. Szőréből a purdék lánczot kötöttek, vagy tán malaczbanda elnyűtt vonóján feszül. De jó ez így is, hisz a szürke lopott s még ajándéklónak se nézik a fogát. A kocsiderékban piszkos rongyok között féltuczat purdé visít s az anya fonnyadt emlőjén lóg a legkisebb more. Hogy mit szopik a gyerek, az isten se mondja meg; mert az emlőkben csak annyi a tej, mint az asszony üres pipájában a dohány.

A rongyos népség fölé rongyos gyékénytető borul, melyen keresztül-kasul sétál a dermesztő hideg. A kordé oldalán ballag az apa; kóczos fejében süveg, mert ő a család feje. Hosszú bottal nógatja a lovat s váltogatja fogán a bagót. A kordé körül is egy sereg purdé szalad. Az ruházza őket, a ki a mezők lilimát.

Egyiknek nyakában hosszú kabát lötyög; a kis gavallér egyébként talpig meztelen. A másik kis meztelen féllábán czipőt s vállán kendőt czipel; mindkettő inkább csak teher, mert a czipőben botlik, a kendő pedig a széltől vitorlává dagad. Nem sok meleget ad a szélelbélelt gunya. A kevés gunyáról is hiányzik minden gomb, ámde minden legkisebb fejen is gombok lógnak a kóczos fürtökön. Visít, czivódik, egymást átkozza a pőre gyereksereg; kenyeret kér a szülőktől egy tuczat éhes gyomor. Egyik közülük vadkörtén rágicsál; majd kitöri a fogát a dércsipe gyümölcs. Meglátja a többi s az éhes csapat, mint fekete sereg a boldog csámcsogó nyakába szakad. Egymáson hempereg az éhes gyereksereg s mikor apjuk a furkósbottal közéljük üt s a gombolyag szétgurul, szertefut, a megtámadott kezében az irigyelt vadkörte helyett, valamelyik hajából csak egy csomó pityke marad.

Mit tehet egyebet erre a megrabolt, mint hogy bögni kezd s földhöz vágja magát.

Még valaki van a rongyos népség között. Szemét és gaz között vadvirág: egy szép czigányleány. Hajlékony termete, mint lenge nádszál inog; lépése libegő, ringó a dereka. Pihegő kebelén bronzhalmocskák fölé piros pruszlik feszül. Nyakán két sor gyöngy és formás lábszárait a fehér vászon pendel olykor fel-felfödi. Gömbölyű karjait feje

főlé hajtja s kékesfekete haján összekulcsolja kezét. Olajbarna arcza komoly és bánatos; nedves szeme ragyog, ámde mikor pislant, mint éjfél, oly sötét. Ajkán nincs mosoly; szívében nincs öröm. Azt sem tudja, hol jár, gondolatban nincs is a karaván között. Csak azt érzi, hogy míg körülötte a világ megfagyott, vére lázban forr, pezseg, benesejét emészti izzó szenvedély. Szerelmes szívében üde virág fakadt. S alighogy kifakadt a korai vadvirág, hűtlen szerelmese máris rátiport.

★

Czinczog a kéthúrú hegedű, jajgat a klarinét, süvít a zord téli szél és hideg szárnyain víg nóta messze száll.

A cigányleány eszmél, s megdöbbenve megáll. Ismerős a nóta, ismerős a hang. Bíbor fényözönben, csendes alkonyatkor, ezüst holdvilágnál, bűvös nyáréjeken óh hányszor hallgatta ezt. Hányszor suttogott e hang örök ígéretet, óh hányszor utána szerelmes csókba fult. Miért is hogy a csók őt akkor nem fojtotta meg. Szerelmes volt akkor rét, erdő és mező, szerelmes lett akkor a szép cigányleány.

Lehullott a virág, a zöld lomb fonnyadt alom; rét és mező kopár s füttyül rajta a szél.

Elszállott a mámor, a leány már hervadni kezd; sajtó szíve sebét e nóta tépi fel.

Megindul; nem! röpül a víg tanya felé s a korcsma ablakán benéz; mert érzi, tudja ő, hogy a rongyos fődél alatt ottbent most ki mulat.

Víg világ van ottbent; bor és szerelem. Nyalka parasztleány tánczol a cigányok előtt s átölelve tartja a hamis

csaplárleányt, az új szeretőt. Kint süvölt, jajgat a zord téli szél, megdermeszti a csontban a velőt; bent a csapodár férfi szív kialvó zsarátnokán ismét izzó szenvedély lángja lobog. Szegény cigánylánynak mindezt látni kell, mert az ablakról le nem tudja venni tágra nyitott szemét.

Előre hajoltan ott áll, mint kőszobor, az áruló ablak előtt; szíve dobbanása megáll; keble alig piheg; arcán belső kín váltja fel a rajtülő bánatot. Szeme előtt egyszerre minden összefoly, ökölbe szorult kezét bénultan ejti le s már nem érzi, hogy azt egy erős férfikéz ragadja meg s az ablak alól úgy vonszolja el «vőlegény» jogán a cigánylegény.

*

Czinczog a kéthúrú hegedű, jajgat, sikong a klarinét s hangjuk közé pajkos leánykaczaj ezüst csengése vegyül.

A rongyos karavánnak maradása nincs, a szelek útján tovább halad.

A rongyos világban egy eltiport, tépett szív talán a legrongyosabb.

TARTALOM.

	Oldal
Óriások temetője	3
Fehér világ	17
Köd a zsombikon	27
Rügyfakadás	38
Ott, a hol a Vág ered	48
Én is csak ember vagyok	62
Az örök asszonyi	72
Viharfuvó hegyek között	83
A páloshegyi barlanglakók	94
A medvebőr	101
Vadászat tizezer év előtt	115
Vadászat tizezer év múlva	128
Ég a berek	143
A pisztráng-király	152
Utolsó hajtás	163
Mikor a kiskakas dűrög	172
A nyomok beszélnek	183
Mikor az ég is beleszól	193
Liba-les	204
Rongyos világ	215

